

Radboud Universiteit Nijmegen
Afdeling Nederlandse Taal en Cultuur

Nederlandstalig verhalend proza in Duitse vertaling
De ontwikkelingen tussen 2000 en 2013

Masterscriptie

Prof. Dr. Jos Joosten
Prof. Dr. Lut Missinne

Cornelia Schumann geb. Rehnke
s4302419
Kreuzstr. 9
46483 Wesel
Duitsland
c.schumann@uni-muenster.de

Wesel, augustus 2015

Abstract

Wat is de actuele positie van Nederlandstalig verhalend proza op de Duitse boekenmarkt? Welke uitgeverijen zijn in de verspreiding van Nederlandstalig proza betrokken en welke invloed hebben mediale grote gebeurtenissen zoals een boekenbeurs op de titelproductie van vertalingen? Op basis van een bibliografie met verhalend proza in Duitse vertaling voor de jaren 2000 tot en met 2013 worden verschillende actoren van het literaire veld onderzocht en zullen de net genoemden en nog andere vragen worden beantwoord. Het literaire veld wordt in de theorie van Bourdieu voorgesteld. Verder vormen de resultaten van een gelijksoortig onderzoek van Sandra van Voorst naar de jaren 1990 tot en met 1997 een belangrijk uitgangspunt. Ook zal worden gekeken hoe belangrijk de ‘Schwerpunkt’ (zwaartepunt) op de boekenbeurs in Frankfurt voor de verspreiding van vertalingen is. Er kan gesteld worden dat het aantal vertalingen langzamerhand afneemt, maar de Frankfurter Buchmesse 2016 weer voor een toename van de getallen zal zorgen. Deze uitspraak is gebaseerd op de getallen van het onderzoek van Sandra van Voorst. De getallen voor de jaren 2000 - 2013 bevestigen deze prognose. De cijfers voor andere gastlanden van de Frankfurter Buchmesse laten verder de prognose toe dat de productie van vertalingen van Nederlandstalige literatuur 2016 sterk zal toenemen. En ofschoon de titelproductie tegenwoordig afneemt is het positief dat een groot aantal uitgeverijen belangstelling heeft voor vertalingen van Nederlandstalige literatuur. Dit maakt duidelijk dat de Nederlandstalige literatuur in Duitse vertaling op de Duitse boekenmarkt aanwezig is.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
2. Inbedding van het onderzoek in de wetenschappelijke literatuur	6
2.1. Historische inbedding.....	6
2.2. Sandra van Voorst: “Over de drempel. Nederlandse literatuur in Duitse vertaling 1990-1997”	8
3. Onderzoek	13
3.1. Opstellen van de bibliografie	13
3.2. Resultaten op basis van de bibliografie.....	21
3.2.1. Auteurs en subsidie	23
3.2.2. Vertalingen tussen 2000 en 2013	27
3.2.3. Vertalers en uitgeverijen	27
3.2.4. Jaren tussen de uitgaven.....	39
3.2.5. Auteurs en uitgeverijen	42
3.2.6. Genre	45
4. Conclusies en besluit.....	47
5. Bibliografie.....	51
6. Overzicht van afbeeldingen.....	53
7. Bijlage	54
7.1. Bibliografie per jaar voor onderzoek	54
7.2. Tabel voor uitgeverijen	87
7.3. Overzicht van vertalingen van Andrea Kluitmann 2000 - 2013	90

1. Inleiding

In 1993 vond in Frankfurt de Buchmesse plaats met als ‘Schwerpunkt’ Vlaanderen en Nederland. In 2016 zijn deze twee landen weer ‘Schwerpunkt’¹ en dit is een reden om naar de ontwikkeling van vertalingen in het Duits van de Nederlandstalige literatuur te gaan kijken. Vertalingen bieden een mogelijkheid om in contact te komen met andere culturen. In vergelijking met schilderkunst en muziek is de literatuur niet in een universele taal geschreven. We hebben de vertalers nodig om voor ons tussen de talen te bemiddelen. Maar voordat een literair werk vertaald wordt zijn er vele stappen nodig. In vergelijking met de inheemse literatuur, voor Duitsers de Duitse literatuur, die in onze eigen taal geschreven is, wordt er voor ons een keuze gemaakt. Er wordt door bijvoorbeeld de buitenlandse uitgeverijen, de binnenlandse uitgevers en de vertalers een selectie gemaakt. Dit betekent dat niet de hele Nederlandstalige literatuur in Duitse vertaling verkrijgbaar is. Er zit een filter op.² Wat uitkomt zijn de boeken die bij ons in vertaling verkrijgbaar zijn. In samenhang met de Frankfurter Buchmesse 1993 was er een echte bloei rond de Nederlandstalige literatuur. Deze vergrote belangstelling voor de Nederlandse literatuur in 1993 en meteen daarna, is de reden voor dit onderzoek. Omdat de jaren rond de Buchmesse (1990-1997) al door Sandra van Voorst zijn onderzocht, zullen in het onderzoek van deze scriptie de recentere jaren worden bekeken, namelijk de jaren 2000 tot en met 2013. Het doel van dit onderzoek is het met behulp van een bibliografie voor deze jaren een goede kijk op de ontwikkeling van de vertaalde literatuur in deze periode te krijgen. Om een eerste selectie van de te onderzoeken aspecten te maken, vormt de theorie van het literaire veld van Bourdieu met zijn actoren een belangrijke rol. Het ‘veldbegrip’ werd in 1966 ingevoerd. Volgens deze ‘veldtheorie’ bestaat een sociale ruimte uit autonome, aan eigen wetten gehoorzame velden. Het kapitaal binnen deze velden is niet economisch maar cultureel, sociaal en symbolisch. De rangvolgorde van deze kapitaalsoorten is in ieder veld anders.³ Omdat het in deze scriptie alleen om literatuur gaat, staat het literaire veld centraal en worden de andere velden, die in de theorie van Bourdieu te sprake komen, buiten beschouwing gelaten. Binnen het literaire veld spelen verschillende ‘agents’, vervolgens actoren genoemd, een rol. Zij zijn verantwoordelijk

¹ <http://www.buchmesse.de/de/ehrengast/info/> (12.11.2014)

² vgl. Missinne, Lut. (2003) ‘Schluss mit “nie davon gehört”’. Die niederländische Literatur in Deutschland’, in: Michael Braun & Birgit Lermen (eds). *Begegnungen mit dem Nachbarn (II.): Niederländische Gegenwartsliteratur*. St. Augustin: Konrad-Adenauer-Stiftung: 52.

³ vgl. Jurt, Joseph. (1995) *Das literarische Feld: das Konzept Pierre Bourdieus in Theorie und Praxis*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

voor de verdeling van het culturele, sociale en symbolische kapitaal. Verder zijn de verschillende actoren verantwoordelijk voor de rangschikking van het kapitaal binnen het literaire veld.⁴ In het onderzoek zullen verschillende actoren aan bod komen. Dit zijn namelijk de auteurs, de uitgeverijen, de vertalers en de subsidie, die symbolisch kapitaal kunnen verlenen. Volgens de theorie van Bourdie hangen deze actoren nauw samen. Iets dat waarschijnlijk ook in dit onderzoek duidelijk zal worden. Bovendien zal een onderzoek naar de genres van de boeken in het kader van verhalend proza, bepaald door de uitgeverijen en boekhandels, plaats vinden. De andere actoren, zoals tijdschriften en literatuurcriticatie, blijven binnen dit onderzoek buiten beschouwing, ofschoon ook deze een belangrijke rol binnen het veld spelen en zeker een onderzoek waard zijn.

Aan het begin van deze scriptie vindt een historische inbedding plaats om de stand van de vertaling in het Duits van de Nederlandstalige literatuur te bepalen. Deze inbedding wordt gevolgd door een beschrijving van het reeds genoemde onderzoek van Sandra van Voorst. Met deze achtergrond begint dan dit onderzoek naar de jaren 2000 tot en met 2013. Eerst wordt uitgelegd op welke manier de bibliografie werd opgesteld en welke problemen daarbij voorkwamen. Daarna worden de resultaten op basis van de bibliografie voorgesteld. Om de resultaten overzichtelijker te maken, zijn ze in verschillende groepen samengevat.

1. De auteurs en de subsidie. In dit hoofdstuk komen vragen aan bod zoals het aantal boeken dat per jaar door auteurs wordt uitgegeven, hoe de verdeling is van de nationaliteit van de auteurs. Belgisch (Nederlandstalige auteurs uit Vlaanderen) of Nederlands. Welke rol de subsidie speelt en of in Nederland meer gesubsidieerd wordt dan in Vlaanderen. Is in de ontwikkeling te zien dat er minder geld is voor de subsidie van de vertalingen? Of wordt er anders dan men volgens de media zou kunnen denken toch evenveel gesubsidieerd? De vragen over de subsidie zijn belangrijk, maar op basis van de bibliografie moeilijk te beantwoorden. De redenen zullen in dit hoofdstuk nader verklaard worden.
2. Vertalingen tussen 2000 en 2013. In dit hoofdstuk wordt puur kwantitatief naar de vertalingen gekeken. Hoeveel nieuwe vertalingen worden per jaar uitgegeven en is er een tendens te zien?
3. Vertalers en uitgeverijen. Welke rol spelen de vertalers en de uitgeverijen? Werken de vertalers vaak met een uitgeverij samen? Hoe zijn de uitgeverijen georganiseerd, zijn ze allemaal deel van een aantal grotere bedrijven, of zijn de meeste uitgeverijen die

⁴ vgl. Jurt, Joseph. (1995).

Nederlandstalige boeken in vertaling uitgeven onafhankelijk? Hier zal ook een uitvoerige beschrijving van het Duitse uitgeverijenlandschap plaatsvinden.

4. Aantal jaren tussen de uitgaven. Hoeveel tijd ligt er tussen de publicatie in Nederland/Vlaanderen en in Duitsland? Wat zijn de redenen voor het verschil van jaren tussen de uitgaven?

5. Auteurs en uitgeverijen. Met oog op de samenwerking van uitgeverijen met auteurs zullen twee bijzondere voorbeelden worden besproken van auteurs die niet de normale weg van publicatie hebben genomen. Dit wil zeggen dat ze of niet eerst een publicatie bij een Nederlandstalige uitgeverij hadden, voordat hun romans in Duitsland verschenen, of dat ze hun boeken meer of minder zelf hebben uitgebracht. In dit hoofdstuk zal dan ook het self-publishing basis als nieuwe mogelijkheid van het publiceren worden besproken. Is dit misschien de toekomst voor het publiceren van boeken en zullen uitgeverijen in de toekomst overbodig worden?

6. Genre. Ten slotte zal het genre worden bekeken. Het onderzoek is beperkt tot verhalend proza, maar er is nog een duidelijkere indeling wat betreft het genre. Op basis daarvan kunnen de teksten in romans, novellen, thrillers, misdaadromans, historische romans enzovoort ingedeeld worden. Het genre wordt meestal door de uitgeverij bepaald of door de boekhandel. De bepaling van het genre is belangrijk voor de lezer, omdat hij zonder de inhoud van het boek te kennen, tijdens het zoeken een afbakening volgens zijn voorliefde kan maken en zo het boek dat hij wil lezen sneller kan vinden. De vraag die in dit hoofdstuk aan bod komt, is of er een genre is dat in Duitsland bijzonder goed wordt vertaald en of er in de loop der jaren een ontwikkeling duidelijk wordt. Bijvoorbeeld een genre dat in het begin niet zo interessant was en met de jaren toeneemt.

Dit zijn de vragen die op basis van de bibliografie zullen worden onderzocht. Een bibliografisch onderzoek kan volgens Sandra van Voorst erg nuttig zijn. Het streven naar een zo volledig mogelijke bibliografie is steeds erg belangrijk en toch is het corpus, de bibliografie, niet het doel.⁵ Het doel is met behulp van de bibliografie de bovenstaande vragen van het onderzoek te beantwoorden en uiteindelijk een uitspraak over de toekomst van de vertalingen in het Duits van het Nederlandstalig verhalend proza te doen.

⁵ vgl Voorst, Sandra van. (2006) 'Over de drempel. Nederlandse literatuur in Duitse vertaling 1990-1997', in: Anders Bay e.a. (eds), *Object: Nederlandse literatuur in het buitenland. Methode onbekend*. Groningen:Barkhuis: 113-114.

2. Inbedding van het onderzoek in de wetenschappelijke literatuur

2.1. Historische inbedding

De vertalingen in het Duits van Nederlandstalige literatuur heeft in Duitsland een lange historie. Maar de Nederlandstalige literatuur was niet altijd gelijkwaardig bekend. In de ene periode stond meer de Nederlandse en in een andere periode meer de Vlaamse literatuur centraal. Er was ook een tijd waarin bijna geen interesse voor beide literaturen bestond en daarom ook heel weinig werd vertaald. Ter verduidelijking eerst een verklaring van de begrippen Nederlandse literatuur en Nederlandstalige literatuur. De Nederlandse literatuur is de literatuur die uit Nederland vandaan komt. Als van Nederlandstalige literatuur sprake is, omvat deze zowel de Nederlandse als ook de Vlaamse als ook ieder literatuur die in het Nederlands is geschreven. Als van Vlaamse literatuur sprake is, gaat het om de literatuur uit het Nederlandstalige gebied van België, namelijk de provincie Vlaanderen.

Het begin van de geschiedenis van de in het Duits vertaalde Nederlandstalige literatuur is moeilijk te vatten. Al vroeg werd met de vertaling van Nederlandstalige werken naar het Duits begonnen. De bibliografieën van Rita Schlusemann voor de tijd tot 1550⁶ en Johanna Bundschuh - van Duikeren voor de zeventiende eeuw⁷ geven een goed overzicht van deze vertalingen. Men zou het begin van de ‘moderne’ Nederlandstalige literatuur in Duitse vertaling in de negentiende eeuw terug kunnen vinden.⁸ De eerste auteur die in Duitsland grotere bekendheid bereikte was Hendrik Conscience. Tussen 1830 en 1880 zijn sommige boeken van hem meerdere malen in vertaling uitgegeven. De focus richtte zich minder op de literatuur zelf. Er was duidelijk meer interesse voor de politieke ontwikkelingen in België en de Vlaamse beweging.⁹ De Vlaamse beweging streefde voor het Vlaams als officiële taal en tegen de Franstalige overheid. Toen België in 1830 onafhankelijk werd, was het Frans de taal van de sociale en intellectuele elite. Het begin van deze beweging in de literatuur werd ingenomen door onder andere schrijvers als Conscience en dichters als Gezelle. Later werd het een bredere, volkse beweging. In 1880 was er ook interesse in de literatuur van De Mont, Multatuli, Van Eenden, Couperus en Heijermans.¹⁰ Maar het feit dat in die tijd zo veel verschillende vertalingen werden uitgegeven had niet alleen politieke

⁶ Schlusemann, Rita. (2011) *Niederländische Literatur bis 1550*. Berlin: de Gruyter.

⁷ Bundschuh - van Duikeren, Johanna. (2011) *Niederländische Literatur des 17. Jahrhunderts*. Berlin: de Gruyter.

⁸ vgl. Missinne, Lut (2003): 54. en vgl. Uffelen, Herbert van. (1993) *Moderne niederländische Literatur im deutschen Sprachraum 1830-1990*. Münster; Hamburg: Lit: 490.

⁹ vgl. Missinne, Lut (2003): 54f.

¹⁰ vgl. Uffelen, Herbert van (1993): 490.

redenen. Een ander belangrijk motief was dat er tot 1886 geen auteursrecht voor vertalingen bestond. Dit maakte het uitgeven van vertalingen goedkoop. Verder werd de productie van boeken steeds goedkoper omdat het papier niet meer zo veel kostte en er modernere en betere druktechnieken ontstonden. Dit zijn voornamelijk de redenen voor de opbloei van Nederlandstalige werken die vertaald zijn in het Duits aan het eind van de negentiende eeuw.¹¹

Tijdens de Eerste Wereldoorlog stond vooral de Vlaamse literatuur in Duitsland centraal omdat het de ‘Flamenpolitik’ ondersteunde. Het doel van deze politiek was de Vlamingen voor het Duitse doel te winnen en daarmee België te verzwakken. Daarom werd onder meer in Gent een Nederlandstalige universiteit opgericht. Duitse uitgevers toonden interesse in de Vlaamse literatuur en bij de Insel-Bücherei werd de “*Flämische Reihe*” in twaalf delen uitgegeven.¹² Na de oorlog nam deze interesse weer duidelijk af, maar bleef een basis voor relaties tussen Nederlandstalige literatuur en Duitsland.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd de Vlaamse literatuur voor het Naziregime interessant. Vooral Timmermans stijl pastte goed bij de volkskunst die het regime publiceerde en steunde. Deze stijl vormde de blijvende Duitse visie op alle literatuur uit Vlaanderen, die uitwerking had tot in de jaren zestig. Toen in die jaren het verzet van de Vlaamse auteurs tegen deze eenzijdige visie toenam, nam het aantal vertalingen duidelijk af. Er werd in de zojuist beschreven periodes natuurlijk ook Nederlandse literatuur vertaald, maar de Vlaamse literatuur stond op basis van de politieke gebeurtenissen op de voorgrond. Tevens kan men zeggen dat de in het Duits vertaalde Nederlandstalige literatuur na de Tweede Wereldoorlog een moeilijke status had. Een groot probleem was de distantie tussen Nederland, België en Duitsland. Duitsland was na de politieke gebeurtenissen tijdens het Naziregime heel voorzichtig en waakzaam in alle relaties met de burens en wilde geen fouten maken. Dit vormde een groot nadeel voor de Nederlandstalige literatuur in Duitsland. De Duitse uitgevers waren meer op de inheemse auteurs gericht.¹³

De jaren 1960 - 70 leverden nieuwe initiatieven op en de thematiek van de vertaalde literatuur veranderde. Dit werd onder meer mogelijk door de vertalingen van Jürgen Hillner. Hij vertaalde in die jaren onder meer Louis Paul Boon, Jef Geraerts en Willem Frederic Hermans. In de jaren '80 nam de interesse in vertaalde literatuur weer toe. Verschillende bekende uitgeverijen als Klett-Cotta, Hanser en Suhrkamp brachten

¹¹ vgl. Missinne, Lut (2003): 54f.

¹² vgl. Missinne, Lut (2003): 58.

¹³ vgl. Uffelen, Herbert van (1993): 491.

halverwege de jaren '80 auteurs als Mulisch, Claus en Nooteboom op de markt.¹⁴ Maar het waren alleen deze auteurs die succes hadden op de Duitse markt en die daardoor ook bij het Duitse publiek bekend werden. Dit kwam volgens Lut Missinne¹⁵ door de moeilijke vertaalpolitiek, die geen duidelijk structuur bezat. Het succes van deze drie auteurs baseert zich vooral op de inzet van de uitgeverijen die de boeken in het kader van 'Begegnungen mit den Niederlanden' uitbrachten. Ook veranderden de uitgeverijen hun werkstructuur. Zij wilden op lange termijn kunnen werken, zonder op subsidie en steun uit Nederland en Vlaanderen te moeten wachten. Zij wilden het lezerspubliek zelf over de Nederlandstalige literatuur informeren.¹⁶

De grote verandering in de aandacht voor Nederlandstalige literatuur werd in 1993 door de 'Frankfurter Buchmesse' met zijn 'Gastländern' Nederland en Vlaanderen in werking gezet. In dit jaar werden 70 populaire literaire titels in het Duits vertaald. Dit is een groot aantal werken aangezien de kleine literaire scène die Nederland en Vlaanderen vormen.¹⁷

De geschiedenis en het onderzoek van Sandra van Voorst vormen de basis voor het onderzoek naar de ontwikkelingen tussen 2000 en 2013.

2.2. Sandra van Voorst: "Over de drempel. Nederlandse literatuur in Duitse vertaling 1990-1997"

Het onderzoek van Sandra van Voorst is voor dit onderzoek interessant, omdat haar thema erg op het thema van dit onderzoek lijkt. Voor haar is de Frankfurter Buchmesse eveneens van doorslaggevende betekenis en de reden voor haar onderzoek. Zij onderzoekt de ontwikkeling van de vertalingen van 1990 tot en met 1997. Ze stelt een aantal vragen, die ook in deze Masterscriptie aan bod komen. Daarom is het interessant haar onderzoek te bekijken omdat haar resultaten deels de basis vormen voor de inbedding van de resultaten van het onderzoek naar de jaren 2000 tot en met 2013.

Haar onderzoek heeft de centrale vraag "welke positie [...] de Nederlandstalige literatuur op de Duitse boekenmarkt [inneemt.]"¹⁸ Heeft een promotieactie als die op de Frankfurter Buchmesse, waarbij het 'Gastland' in alle media verschijnt en er duidelijk meer boeken uit dit land worden uitgegeven, op lange termijn gevolgen voor de literatuur,

¹⁴ vgl. Uffelen, Herbert van (1993): 492.

¹⁵ vgl. Missinne, Lut (2003): 60.

¹⁶ vgl. Uffelen, Herbert van (1993): 492.

¹⁷ vgl. Missinne, Lut (2003): 61.

¹⁸ Voorst, Sandra van (2006): 111.

in dit geval voor de Nederlandstalige literatuur die vertaald is in het Duits?¹⁹ In haar onderzoek gaat het om het ‘Schwerpunkt’ van de Buchmesse 1993 die de Nederlandse en Vlaamse literatuur als samenhangend presenteert.²⁰ Van Voorst gebruikt voor het beantwoorden van haar vragen “[...]zowel kwantitatieve gegevens over de titelproductie van Nederlandse literatuur in Duitse vertaling[...]”²¹ als ook de actoren van het literaire veld. Het literaire veld is onderdeel van de theorie van Bourdieu, die in de inleiding werd beschreven. Als corpus voor haar onderzoek gebruikt Sandra van Voorst, net zo als voor het corpus voor deze Masterscriptie, een lijst met fictie titels “[...] die tussen 1970 en 1997 in vertaling op de Duitse boekenmarkt [zijn] verschenen.”²² Ze merkt op dat de lijst voor haar betrouwbaar lijkt ofschoon ze niet kan pretenderen dat deze lijst ook volledig is. Zij gebruikt van deze lijst de jaren 1990 tot en met 1997 omdat dit de jaren rond de Buchmesse zijn. De lijst omvat alle eerste drukken van Duitse vertalingen van Nederlandse fictiewerken.²³ Naast de titels omvat de lijst ook gegevens over de Duitse en de Nederlandse uitgever, de vertaler, het jaar waarin de vertaling is verschenen en het jaar waarin het oorspronkelijke werk werd uitgegeven.²⁴ In de lijst zijn verder herdrukken opgenomen “[...]maar de analyse [van Van Voorst] berust voornamelijk op de eerste drukken.”²⁵ Van Voorst noemt in de analyse ook de problemen van het verwerken van herdrukken. Zo zijn er bijvoorbeeld nauwelijks oplagecijfers verkrijgbaar²⁶ die echt betrouwbaar zijn. Dezelfde redenen werden al in samenhang met dit onderzoek genoemd. Zo maakt het een groot verschil hoe groot de oplages zijn. Een boek kan twaalf keer herdrukt worden. Dat lijkt veel, maar als per oplage maar 1.000 boeken gedrukt worden, is dit niet vergelijkbaar met een boek met vier herdrukken waarvan de oplage 50.000 exemplaren omvat.²⁷

Over haar corpus zegt Van Voorst verder dat het inhoudelijk geschoond is en daarom de genres populaire lectuur en jeugdliteratuur in haar onderzoek buiten beschouwing blijven. Tevens kan zij niet met zekerheid zeggen dat alle Vlaamse auteurs zijn

¹⁹ vgl. Voorst, Sandra van (2006): 113.

²⁰ vgl. Voorst, Sandra van (2006): 112.

²¹ Voorst, Sandra van (2006): 113.

²² Voorst, Sandra van (2006): 113

²³ vgl. Voorst, Sandra van (2006): 113.

²⁴ vgl. Voorst, Sandra van (2006): 114.

²⁵ Voorst, Sandra van (2006): 114.

²⁶ vgl. Missinne, Lut. (2008) [Bespreking van: Voorst, Sandra van. (2006) ‘Over de drempel. Nederlandse literatuur in Duitse vertaling 1990-1997’, in: Anders Bay e.a. (eds), *Object: Nederlandse literatuur in het Buitenland. Methode: onbekend. Vormen van onderzoek naar de receptie van literatuur uit het Nederlandse taalgebied*. Groningen: Barkhuis], in. *Internationale Neerlandistiek*, jg. 46, nr. 1, februari: 64.

²⁷ vgl. Voorst, Sandra van (2006): 114.

opgenomen.²⁸ Dit werpt de vraag op hoe ze tot deze uitspraak is gekomen. Is haar iets opgevallen in samenhang met de Vlaamse auteurs? Was het moeilijk de auteurs te vinden en als dat zo is, zou het voor de lezer ook interessant zijn om te weten waarom dit het geval was. Helaas zegt ze er in haar essay verder niets over. Sandra van Voorst stelt dat de Nederlandstalige literatuur die vertaald is in het Duits alleen een deel is van de Duitse markt, maar dat “[...]volgens de meeste uitgevers [Duitsland] wel de grootste exportmarkt voor de Nederlandstalige literatuur [is].”²⁹ Hier zou het interessant zijn om te weten welke uitgevers dat hebben gezegd. Sandra van Voorst noemt hier helaas geen bronnen. Bij deze uitspraak zou het goed zijn wanneer er cijfers bekend zijn, zodat de lezer zelf een beeld kan vormen.

In de tijd tussen 1990 en 1997 zijn ongeveer 230 nieuwe Duitse vertalingen verschenen. In de eerste jaren stijgt de titelproductie licht en in 1993 is de verwachte cesuur te zien. Na 1993 is een grote terugval te constateren, maar in de volgende jaren

[...]stabiliseert het aantal nieuwe vertalingen. Gemiddeld genomen worden in de jaren voor de cesuur (1993) bijna veertien titels per jaar vertaald, en na de cesuur dertig titels per jaar. [...] De eerste conclusie luidt derhalve dat er sprake is van een verdubbeling van het aantal Nederlandse werken dat jaarlijks in het Duits vertaald wordt.³⁰

Is deze verdubbeling zeker? Misschien wel voor de jaren 1994 tot en met 1996 maar 1997 sluit de lijst met een daling. Wie weet of het niet later minder wordt? Ook is de tijd te kort om hier een duidelijke uitspraak over te kunnen doen. Van Voorst onderzoekt na de Buchmesse slechts vier jaar. Dat is geen representatieve periode.

Verder noemt zij auteurs waarvan tussen 1990 en 1997 vijf of meer titels in vertaling zijn verschenen. Aan de top van de lijst staat Cees Nooteboom met dertien publicaties. Opvallend is dat zij hem niet meer als een Nederlandse auteur beschouwt, omdat hij in heel Europa wordt gepubliceerd en prijzen wint. Dat is de reden waarom ze hem als Europese auteur ziet. Dit werpt de vraag op of een auteur, als hij in het buitenland bijna meer bekendheid heeft dan in zijn geboorteland, in principe zijn nationaliteit verliest, zoals Sandra van Voorst dat ziet. Als de auteur niet voor de rest van zijn leven naar het buitenland verhuist, in een andere taal begint te schrijven en zich compleet van zijn geboorteland afkeert, zou men hem als auteur van dit land kunnen rekenen. Volgens Van Voorst genieten Nooteboom, Claus en Mulisch een grote reputatie,³¹ omdat ze in de net genoemde jaren het meest zijn vertaald. Verder hebben Hella Haasse en Margriet de Moor zes boeken en Renate Dorrestein en Leon de Winter vijf boeken uitgebracht. Bovendien

²⁸ vgl. Voorst, Sandra van (2006): 114.

²⁹ Voorst, Sandra van (2006): 115.

³⁰ Voorst, Sandra van (2006): 116.

³¹ vgl. Voorst, Sandra van (2006): 117.

bestaat de lijst uit een aantal losstaande titels van andere auteurs. De boeken van de net genoemde auteurs karakteriseert van Voorst “[...] als historisch, realistisch, herkenbaar literair proza.”³² Uit dit deel van het onderzoek vormt zij de uitspraak dat

[...] er [...] een paar auteurs [zijn] bij wie de literaire reputatie een belangrijke factor vormt voor het aantal vertalingen in het Duits [...]. Voor het overige blijft de spreiding in titels qua stijlen, stromingen, en genres breed. Dit wijst op een representatieve presentie van allerlei vormen van Nederlandse literatuur in de Duitse boekhandel.³³

Het aantal herdrukken speelt een belangrijke rol bij het kijken naar de belangstelling voor de Nederlandse literaire werken. Sandra van Voorst vraagt of er “nu alle Nederlandse auteurs herdrukt worden, of slechts enkelen en wie dat zijn.”³⁴ Uit haar onderzoek constateert zij dat het alleen enkele auteurs betreft die, Margriet de Moor uitgezonderd, in Duitsland al bekend waren en ook al langer werden gepubliceerd. Margriet de Moor wordt pas vanaf de Buchmesse '93 gepubliceerd.³⁵ Verder is een aantal boeken door andere uitgevers als paperback edities herdrukt. Volgens van Voorst spreken de uitgevers daarmee een andere doelgroep binnen het lezerspubliek aan. Bedoelt ze daarmee die groep lezers die minder geld voor boeken willen uitgeven? Paperback versies zijn bijna altijd goedkoper dan de hardcover edities. Wanneer het alleen om het geld voor de boeken gaat, zou men werkelijk van een andere lezersgroep kunnen spreken. Bij dit begrip krijgt men snel de indruk dat Van Voorst over groepen van verschillende opleidingsniveaus spreekt. Hier zou iets meer toelichting interessant zijn. Als je het succes van een boek vaststelt aan het aantal heruitgaven, zou men ook de jaren voor 1990 moeten bekijken. Harry Mulisch kreeg bijvoorbeeld al sinds 1986, toen zijn vertaling van *De Aanslag (Das Attentat)* verscheen, aandacht. Hetzelfde geldt voor Hugo Claus en Cees Nooteboom die al voor 1993 succesvol waren.³⁶ De Buchmesse was voor hen niet zo belangrijk als dit vanuit de bibliografie lijkt. Men moet dus de resultaten van de bibliografie in een ruimere samenhang bekijken.

Van Voorst sluit haar onderzoek naar de herdrukken af met een samenvatting:

[...] ten eerste veel eerste drukken van veel verschillende auteurs, maar zónder herdrukken, ten tweede individuele herdrukken van wat minder bekende auteurs en ten derde eindeloos veel herdrukken van enkele succesvolle auteurs als Hugo Claus, Cees Nooteboom, Harry Mulisch, Margriet de Moor, en Hella Haasse.³⁷

Haar onderzoek naar de herdrukken blijkt moeilijk echt representatief genoemd te kunnen worden. Zoals al eerder beschreven is, zijn de oplages van de drukken niet gelijk en

³² Voorst, Sandra van (2006): 117.

³³ Voorst, Sandra van (2006): 118.

³⁴ Voorst, Sandra van (2006): 118.

³⁵ vgl Voorst, Sandra van (2006): 118.

³⁶ vgl Missinne, Lut (2008): 64.

³⁷ Voorst, Sandra van (2006): 119.

daarom moeilijk te vergelijken. Het blijkt interessanter te zijn wanneer naar de heruitgaven en hervertalingen gekeken zou worden. Deze laten namelijk echt zien naar welke auteurs de belangstelling uitgaat. Tevens blijkt uit dit onderzoek, aan de hand van de cijfers, dat Nooteboom, Mulisch en Claus dezelfde graad van bekendheid in Duitsland hebben bereikt. Dit is in de realiteit niet het geval. Wanneer alleen het cijfermateriaal bekeken wordt, kan dit foutieve conclusies opleveren en zou hier voorzichtig mee moeten worden omgegaan.³⁸

“De analyse brengt ook inzicht in de mate van concentratie van titels bij specifieke uitgevers. [...] [V]oor 1993 geven 25 Duitse uitgevers Nederlandse literatuur uit, vanaf 1993 betreft het 69 Duitse uitgevers.”³⁹ Grotendeels werken de Duitse uitgeverijen met de grote Nederlandstalige uitgeverijen samen. Tot deze uitgeverijen rekent Van Voorst Querido, De Bezige Bij, De Arbeiderspers, Meulenhoff en Contact.⁴⁰

Sandra van Voorst sluit haar onderzoek af met het resultaat dat de analyse concrete gegevens oplevert, die antwoorden op de vraag kunnen geven in hoeverre er in Duitsland belangstelling is voor Nederlandstalige literatuur. Volgens haar “is [er] belangstelling en een markt voor Nederlandstalige literatuur ontstaan. [...] Daarnaast gaan veel meer Duitse uitgeverijen zich bezig houden met de uitgave van Nederlandse literatuur, een teken dat er vraag is vanuit het Duitse lezerspubliek.”⁴¹ Of dit ook voor de jaren 2000 tot en met 2013 geldt zal het onderzoek in deze scriptie opleveren.

Tenslotte nog een opmerking die het plezier bij het lezen van het essay erg reduceert. Sandra van Voorst spreekt vaak van de ‘Nederlandse’ literatuur maar tegelijkertijd is te lezen dat ze eigenlijk over de Nederlandstalige literatuur uit Nederland en Vlaanderen spreekt. Het verschil tussen Nederlandse en Nederlandstalige literatuur werd al aan het begin van hoofdstuk 2.1. uitgelegd. Dit is iets dat ook Lut Missinne in haar recensie over het boek waarin het essay is verschenen opmerkt. “De discussie over het verschil tussen Nederlandse literatuur en literatuur in Nederland hebben we toch tien jaar geleden al gehad?”⁴² Deze vraag kan makkelijk met ‘ja’ worden beantwoord.

³⁸ vgl. Missinne, Lut (2008): 64.

³⁹ Voorst, Sandra van (2006): 120.

⁴⁰ vgl. Voorst, Sandra van (2006): 121.

⁴¹ Voorst, Sandra van (2006): 121.

⁴² Missinne, Lut (2008): 67.

3. Onderzoek

3.1. Opstellen van de bibliografie

Bij het opstellen van een bibliografie voor een kwantitatief onderzoek moet op verschillende dingen worden gelet. Het is vooral belangrijk dat de bibliografie zo volledig mogelijk is, maar daarnaast moet ook een afbakening worden gemaakt. Dit, omdat het in het kader van een masterscriptie niet mogelijk is alle Nederlandstalige literatuur te bekijken. Naast de hier bekeken fictie is er ook nog de non-fictie en zelfs de fictie is een groot gebied. Er bestaat een groot aantal tijdschriften en de boeken worden als gebonden, paperback en e-book versies verkocht. Dit werpt vragen op die in een bibliografie voor een representatief onderzoek zullen moeten worden opgenomen. Deze en andere vragen zullen in dit hoofdstuk worden besproken en er zal worden voorgesteld wat er in de bibliografie is opgenomen.

In het begin staat de vraag wat als Nederlandstalige literatuur is opgenomen. Naast de Nederlandse en de Vlaamse in België, is er ook nog Nederlandstalige literatuur uit Suriname en van de Nederlandse Antillen. Om de bibliografie voor deze scriptie te beperken is de literatuur, die niet uit het centraal Nederlandse taalgebied (Nederland en Vlaanderen) afkomstig is, uitgesloten. Bovendien moet nog duidelijk gemaakt worden dat Nederlands en Vlaams op zich geen twee verschillende talen zijn, zoals Duits en Engels. Ze kunnen wel onder het begrip Nederlandse taal samengevat worden, ofschoon er verschillen bestaan. Vlaams zal als zelfstandig dialect kunnen worden bekeken. Vlaamse en Nederlandse werken worden in deze scriptie vooral apart behandeld, omdat er een landsgrens tussen ligt. Dit leidt tot culturele verschillen. Een andere reden voor de beperking was een al bestaande bibliografie die de basis voor deze bibliografie vormt. Deze stamt uit een college dat mevrouw Missinne aan de WWU in Münster heeft gegeven. Bij nader onderzoek van deze bibliografie bleek dat het inhoudelijk geheel uit de vertalingendatabase van de Nederlandse Letterenfonds was overgenomen. Dit was een van de redenen om ook voor de overblijvende jaren, 2011 tot en met 2013, de vertalingendatabase als basis voor de bibliografie te nemen. Uit onderzoek binnen de vertalingendatabase bleek dat er geen titels uit Suriname en van de Nederlandse Antillen waren opgenomen. Helaas was het niet mogelijk een andere betrouwbare bibliografie of website te vinden, die men had kunnen gebruiken om de bibliografie met titels uit het gehele Nederlandse taalgebied aan te vullen. Daarom is de keuze gemaakt een zo volledig mogelijke bibliografie voor de Nederlandse en Vlaamse literatuur op te stellen. De

literatuur in het Fries blijft buiten beschouwing, omdat het Fries een eigen taalgebied binnen Nederland vormt. In de hier opgestelde bibliografie gaat het alleen om Nederlandstalige titels uit Nederland en Vlaanderen, die in het Duits zijn vertaald.

Zoals net beschreven, vormt de vertalingendatabase de basis van dit onderzoek. De database blijkt een van de volledigste bronnen voor het opstellen van een bibliografie. Stella Linn spreekt over de samenwerking tussen het Productiefonds en de Koninklijke Bibliotheek (KB) en dat deze samenwerking de volledigheid van de lijst ten goede komt.⁴³ Maar men kan er natuurlijk niet van uitgaan dat deze lijst volledig is, daarom is de bibliografie van deze scriptie door een vergelijking met de bibliografie van de ‘Deutsche Nationalbibliothek’ (dnb) en de bibliografieën, die aan het eind van het tijdschrift *Nachbarsprache Niederländisch* staan, aangevuld. Een probleem daarbij was dat de catalogus van de dnb moeilijk te doorzoeken is. Het is niet mogelijk alle uit het Nederlands vertaalde fictieve literatuur tussen 2000 en 2013 op te zoeken. Enkele titels zijn makkelijk te vinden. Hierbij het prettig is dat niet alleen één uitgave wordt genoemd, maar alle tot nu toe verschenen uitgaven met jaar van uitgave en uitgever. Op deze manier zijn de resultaten gemakkelijk met de andere bibliografie te vergelijken. Hiervoor moest alleen de titel of de auteursnaam in de zoekscherm worden ingevuld. Het doorzoeken van de gehele catalogus van de dnb was ook mogelijk maar duidelijk moeilijker. Men heeft de mogelijkheid, zoals net gezegd, gemakkelijk op titels of auteursnamen te zoeken (Einfache Suche). Ook bestaat de mogelijkheid uitgebreider te zoeken (Erweiterte Suche). Men heeft vervolgens de mogelijkheid een groot aantal aspecten te zoeken. Naast de titel en de auteursnaam, wat ook op het gewone zoekscherm mogelijk is, kan de gebruiker bijvoorbeeld nog naar de uitgeverij, URL of de DDC-Notation zoeken. Voor de laatst genoemde is het mogelijk via een link naar de WebDewey Search te gaan en daar het juiste nummer voor het zoekscherm op te zoeken. Daarnaast is het mogelijk op “Materialarten”, “Standorte/Kataloge” en “Sachgruppen” te zoeken. Het laatste is voor dit onderzoek van belang. In dit uitgebreide zoekscherm is het mogelijk met de optie code “dut” de Nederlandstalige literatuur te kiezen. Verder bestaat de mogelijkheid onder “Sachgruppen” in het vak literatuur het nummer 839 te kiezen. Dit nummer behoort tot de DDC-Notation. Dit betekent literatuur in een andere Germaanse taal. Engels, Duits, Frans, Italiaans, Spaans en Portugees, Grieks en Latijn zijn apart genoemd. Daarnaast bestond nog de mogelijkheid de resultaten op de jaren 2000 tot 2013 te beperken. Dit leverde meer dan

⁴³ vgl. Linn, Stella. (2006) ‘Metten is weten? Kanttekeningen bij de compilatie van een bibliografie als basis voor receptieonderzoek naar de Nederlandse literatuur in vertaling’, in: Anders Bay e.a. (eds), *Object: Nederlandse literatuur in het buitenland. Methode onbekend*. Groningen: Barkhuis: 41.

2000 resultaten op. Deze resultaten konden nog op boekpublicaties geselecteerd worden. Dit leverde nog steeds 1977 resultaten op. Deze resultaten zijn dan met de andere twee bibliografieën vergeleken. De DDC-Notation geeft de indruk dat men de code 839 nog kan beperken. Zo staat de code 839,31 voor Nederlandstalige literatuur. De zoekaanvraag voor deze code leverde slechts 66 titels op. Met beperking tot de jaren 2000 tot en met 2013 was het resultaat slechts 14 titels. Het feit dat er zo weinig zoekresultaten zijn, kan tot de conclusie leiden dat de resultaten niet volledig zijn. De fout kan in de code zitten maar ook een foutief gebruik door de zoeker kan niet uitgesloten worden. Opmerkelijk is verder dat de medewerkers van de dnb niet op de mogelijkheid van het zoeken met de DDC-Notation wijzen. Ze geven op de vraag naar beperkte zoekmogelijkheden voor Nederlandstalige literatuur alleen de hint onder “Sachgruppen” het vinkje bij het nummer 839 te zetten. Daarom is voor de zoekopdracht met het grote aantal zoekresultaten gekozen. Dan wel met de aanpassing dat niet meteen naar alle jaren werd gezocht maar per jaar. In de bibliografie voor dit onderzoek zijn uiteindelijk alleen eerste uitgaven, hervertalingen of bewerkte heruitgaven opgenomen. Bewerkte uitgaven zijn hierbij uitgaven die op de een of ander manier zijn bewerkt. Het kan hierbij bijvoorbeeld gaan om een veranderde titel, of een toevoeging van een voor- of nawoord. Er staan daarom geen herdrukte boeken in. Verder zijn paperback versies opgenomen indien deze de eerste uitgave waren. De eerste uitgave was daarbij onafhankelijk van de uitgeverij. Als het boek bij een andere uitgeverij voor het eerst verscheen, maar daarvoor al bij een andere uitgeverij was gepubliceerd, werd deze tweede uitgave niet opgenomen, tenzij er geen veranderingen hadden plaats gevonden. Bijvoorbeeld, dat het niet opnieuw was vertaald, er geen andere titels of ook geen nieuw voor- of nawoord was toegevoegd. Verder zijn geen verzamelwerken opgenomen. Deze beslissing was vooral in verband met Cees Nooteboom belangrijk, omdat in de tijd tussen 2000 en 2013 een groot aantal verzamelwerken van hem verscheen. De reden van de beslissing om de verzamelwerken niet op te nemen, was dat er vaak stukken uit deze banden al eerder zelfstandig waren gepubliceerd. Ook als Nederlandstalige nieuwe verzamelingen zijn vertaald, zijn deze niet opgenomen, omdat ook in deze meestal reeds verschenen teksten werden gepubliceerd. Soms wel in combinatie met nieuwe teksten. Voorbeelden hiervan zijn Charlotte Mutsaers, Antoon Hoolhaas en Cees Nooteboom. Dezelfde reden geldt voor het niet opnemen van boeken met een keuze uit het werk en boeken met diverse auteurs. Bij de verzamelwerken en een keuze uit het werk gaat het om één auteur en toch lijken boeken met verschillende verhalen van verschillende auteurs op deze verzamelwerken, omdat ook hier stukken eerder zelfstandig werden gepubliceerd. In

de bibliografie voor dit onderzoek zijn ten slotte alleen zelfstandige publicaties van een auteur of van samenwerkende auteurs opgenomen. Met samenwerkende auteurs zijn auteurs als Toes en Hoeps bedoeld, die samen één thriller hebben geschreven. Verder is geen moderne media opgenomen. Dit betekent dat er geen e-books of luisterboeken zijn opgenomen. Dit is besloten om de jaren goed te kunnen vergelijken en ten slotte wellicht een verband te kunnen leggen met het onderzoek van Sandra van Voorst. Zij heeft ook alleen gedrukte werken onderzocht. Bovendien zijn geen mediacombinaties opgenomen. Mediacombinaties zijn boeken met bijvoorbeeld een cd erbij. Er waren reeds gepubliceerde boeken in de lijst, die met een cd opnieuw werden uitgebracht. Naast deze beperking was de al eerder genoemde beperking op eerste uitgaven. Daar is een goede reden voor. Namelijk het aantal boeken per oplage. Zoals al eerder beschreven bestaan grote verschillen tussen het aantal boeken per oplage. Er kan een boek zijn met drie oplages waarvan uiteindelijk meer boeken zijn verschenen dan van een boek met vijf oplages. Omdat de cijfers van herdrukken moeilijk vergelijkbaar zijn, zijn ze in deze bibliografie niet opgenomen. Natuurlijk is het ook interessant om te kijken hoe vaak een boek herdrukt wordt, maar daarvoor zijn de precieze oplagecijfers nodig. In het onderzoek van deze scriptie zal onder andere worden gekeken naar het aantal nieuwe boeken dat per jaar op de markt komt en hoe de ontwikkeling eruit ziet. Daarom staan in deze bibliografie alleen de eerste uitgaven van de boeken. Hervertalingen en bewerkte heruitgaven zijn wel opgenomen omdat ze in principe als nieuw boek op de markt komen. Het vergelijken van de lijst van de vertalingendatabase met de resultaten van de dnb leidde soms tot verwarring. Zo verscheen de vertaling van Margriet de Moors *Kreutzersonate* volgens de dnb 2001 bij Hanser en volgens de database 2002 bij dezelfde uitgever. De vraag wie nu gelijk heeft was moeilijk te beantwoorden, omdat er op de website van de uitgeverij geen informatie beschikbaar was. Bovendien werd de uitgave van 2002 volgens de database gesubsidieerd. Is in de catalogus van de dnb het jaar verkeerd vermeld of werd in 2002 het boek opnieuw uitgegeven en dan gesubsidieerd? Contact met de Hanser uitgeverij bracht naar voren dat het jaar van uitgave dat in de dnb is opgevoerd niet correct is.⁴⁴ Daarover heb ik de dnb een mail gestuurd, zodat zij de gegevens kunnen corrigeren. Als antwoord ontving ik een mail terug, waarin ze mij bedankten en aangaven dat ze de gegevens wilden corrigeren. Dit is inmiddels gebeurd.

Verder is er een duidelijke afbakening van de bibliografie nodig. Zoals al eerder beschreven, zijn tijdschriften niet opgenomen, alleen zelfstandige publicaties. Dit werpt de

⁴⁴ Mailcontact Bettina Gaudermann Hanserverlag (24.02.2015).

vraag op wat er bij verhalend proza hoort. Volgens de Van Dale groot woordenboek van de Nederlandse taal is proza een “wijze van zich literair uitdrukken die niet gebonden is aan de regels van versleer en die geen versregels kent”⁴⁵. Daarom zijn dichtbundels, die in dichtvorm zijn geschreven, niet in de bibliografie opgenomen. Een andere beperking is dat er alleen fictie is opgenomen. Reisverhalen vallen daarom eveneens buiten beschouwing ofschoon het soms in dit genre moeilijk is een grens te trekken tussen fictie en non-fictie. Bij sommige boeken was het nodig naast de titel en de classificatie als reisliteratuur ook nog de inhoud te bekijken. Als het om een reisverhaal in een verzonnen wereld gaat, hoort het wel weer bij de fictieve verhalen en daarom ook weer in de bibliografie.

Daarnaast moest nog gekeken worden of het om kinder- en jeugdliteratuur gaat of om volwassenenliteratuur. In de bibliografie is alleen volwassenenliteratuur opgenomen. Voor kinder- en jeugdboeken zou een aparte bibliografie moeten worden gemaakt. Of een boek wel of niet is opgenomen werd aan de Duitse opvatting, of het een volwassenenboek is of niet, vastgesteld. Maar wat gebeurt er als een boek in Nederland als jeugdboek werd uitgegeven en in Duitsland als volwassenenboek? Een voorbeeld hiervoor is Anneke Scholtens *Hij was mijn vriend* die in de Duitse vertaling onder de titel *Abel* verscheen. Omdat het in Duitsland een volwassenenboek is, is het in de bibliografie opgenomen. Een ander geval is Gerbrand Bakkers *Perenbomen bloeien wit*. De eerste vertaling van dit boek werd in Duitsland als kinderboek uitgebracht. Een latere uitgave verscheen dan ook als volwassenenboek. Deze uitgave is in plaats van de eerste wel opgenomen. Daarom zijn de Duitse uitgaven doorslaggevend voor de opname in de bibliografie. Het gaat zowel in het Duits als in het Nederlands/Vlaams om fictioneel proza. Dit kan nog verder ingedeeld worden in kinder- en jeugdliteratuur en in volwassenenliteratuur. Om verwarring als bij de netgenoemde voorbeelden te voorkomen, is voor de Duitse indeling gekozen. Dit vooral omdat het om de Duitse vertalingen gaat. Een belangrijke reden voor de niet opname van kinder- en jeugdliteratuur in de bibliografie was ook dat ze niet in de translationdatabase opgenomen zijn. Dit is op zich heel jammer, omdat het interessant zou zijn een bibliografie met kinder- en jeugdliteratuur in vertaling te bekijken en de resultaten met die van dit onderzoek te vergelijken.

Een andere vraag die ook Stella Linn⁴⁶ stelt, is hoe we met allochtone schrijvers moeten omgaan wiens manuscripten in het Engels zijn geschreven. Een voorbeeld is Moses Isegawa met *Slangenkuil* en *Abessijnse kronieken*. Beide boeken zijn in de

⁴⁵ den Boon, Ton, Dirk Geeraerts & Nicoline van der Sijs. (2008) *Van Dale groot woordenboek van de Nederlandse taal*. Utrecht; Antwerpen: Van Dale Lexicografie: 2811.

⁴⁶ Linn, Stella (2006): 43.

vertalingdatabase als Nederlandse boeken opgenomen, terwijl de manuscripten in het Engels waren. Andere voorbeelden voor vertalingen uit het Engels naar het Duits zijn Vamba Sherifs *Zwijgplicht* en Janwillem van de Weterings *De gelaarsde kater*. Bij Weterings boek staat erbij dat de eerste druk uit 1978 een vertaling van de Engelse titel *The corpse on the dike* was. Het boek van Vamba Sherif kreeg subsidie. Dit is een teken dat het boek en de schrijver tot de Nederlanders worden gerekend. In de bibliografie zijn ze desondanks niet opgenomen omdat het in dit onderzoek om Nederlandstalige boeken gaat die in het Duits zijn vertaald. Het is niet van belang tot welke nationaliteit de auteurs worden gerekend. Belangrijk is alleen dat de oorspronkelijke tekst in het Nederlands of Vlaams was. In de bibliografie zijn alleen Nederlandstalige werken die in het Duits vertaald zijn opgenomen. Dit is wat uiteindelijk zal worden onderzocht. Dus het gaat erom hoeveel werken er uit een relatief klein taalgebied naar het Duits worden vertaald.

Een ander probleem bij de bepaling zijn oude teksten die opnieuw worden uitgegeven. Een voorbeeld hiervan is de in 2010 vertaalde uitgave van de *Roman van Walewein* die voor het eerst in de 13de eeuw verscheen. Hoort een roman uit de Middeleeuwen echt bij deze bibliografie die als doel heeft een analyse te geven van de ‘moderne’ Nederlandstalige literatuur die vertaald is in het Duits? Strikt genomen niet, omdat het een vertaling uit het Middelnederlands is en daarom niet bij de ‘moderne’ Nederlandstalige literatuur gerekend zal kunnen worden. Daarom is deze tekst uiteindelijk niet opgenomen. Een ander voorbeeld is *Woutertje Pieterse* van Multatuli die voor het eerst in 1901 onder de titel *Walter in der Lehre* verscheen. In 2012 werd het boek van 1901 in verband met het Project Gutenberg gescand en opnieuw afgedrukt. Er vond geen correctie of andere verandering plaats, dit is de reden dat het boek eerder een tweede druk is dan een heruitgave. Daarom is het niet in de bibliografie opgenomen. In de bibliografie van het onderzoek gaat het om het ‘modern’ Nederlandstalig verhalend proza. Natuurlijk zijn er ook oudere teksten bij, maar een tekst uit de Middeleeuwen hoort duidelijk niet tot de ‘moderne’ literatuur. Bij de vraag wat ‘moderne’ Nederlandstalige literatuur is en wanneer deze begint, sluit dit onderzoek aan bij de uitspraken van Herbert van Uffelen.⁴⁷ Volgens hem begint de geschiedenis van de ‘moderne’ Nederlandstalige literatuur in de negentiende eeuw.

Een ander boek met bijzonderheden, dat wel in de bibliografie is opgenomen, is de thriller *Het hoogste bod* van Thomas Hoeps en Jac Toes. Thomas Hoeps is Duits en Jac Toes is Nederlands. *Het hoogste bod* is het derde boek dat zij samen hebben geschreven en

⁴⁷ vgl. Uffelen, Herbert van. (1993): 490.

ook het derde boek dat vertaald op de Duitse markt komt. In dit boek wordt de derde zaak beschreven van een duo van rechercheurs uit Duitsland en Nederland dat grensoverschrijdend werkt. Hier is het interessant dat zowel de auteurs als de hoofdpersonages van het boek over de grens werken. Bij de Duitse uitgave is een vertaalster genoemd die de Nederlandstalige gedeeltes van het boek heeft vertaald. Bij de Nederlandse uitgave is dit niet het geval. Desondanks is ook het Nederlandse evenals het Duitse eentalig. Tijdens het lezen van de twee boeken vallen geen verschillen op. Het is niet duidelijk welke gedeeltes vertaald zijn. Er is vanuit gegaan dat de Duitse gedeeltes in Nederland door de auteurs zelf vertaald zijn, omdat hier geen vertaler genoemd is. In Duitsland heeft Stefanie Schäfer de Nederlandse gedeeltes naar het Duits vertaald. Hoewel het bij dit boek om gedeeltelijke vertalingen gaat, is het in de bibliografie opgenomen.

Tijdens het opstellen van de bibliografie viel op dat sommige boeken meermaals onder verschillende titels zijn uitgegeven, waarbij zowel de inhoud als ook de vertaling niet zijn veranderd. Er zijn in totaal drie voorbeelden. Ten eerste Hanny Alders *De volmaakte ketter*. De eerste vertaling hiervan kwam in 2001 onder de titel *Die Geliebte des Ketzers* op de markt gevolgd door de uitgave onder de titel *Die Rebellin von Avignon* in 2002 en uiteindelijk in 2003 onder de titel *Die Rebellin von Carcassonne*. Ten tweede Sophie van de Staps *Een blauwe vlinder zegt gedag*. Dit boek kwam in 2009 voor het eerst onder de titel *Morgen bin ich wieder da* op de markt en in 2010 verscheen hetzelfde boek nog eens onder de titel *Alle Träume auf einmal*. En ten derde Gerbrand Bakkers *Juni*, dat in 2010 onder de Duitse titel *Juni* verscheen en in 2011 nog eens onder de titel *Tage im Juni* werd uitgegeven. Hoewel deze boeken alleen verschillende titels hebben, zijn ze toch in de bibliografie opgenomen, omdat een veranderde titel en/of kaft misschien andere lezers aanspreekt doordat de indruk van het boek veranderd is.

Een andere vraag is of speciale uitgaven en extra-edities ook moeten worden opgenomen. Bij deze uitgaven gaat het erom dat de boeken om een bijzondere reden, zonder veranderingen, nog eens worden uitgegeven. Redenen kunnen zijn: een jubileum van een auteur of dat er bijvoorbeeld een samenhangende collectie van een auteur wordt uitgegeven. Er bestaat een groot aantal van deze uitgaven. Vervolgens hier een bibliografisch overzicht van de titels:

Eggels, Elle. *Das Haus der sieben Schwestern* vert. Vera Rauch. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch, 2003. Vert. van: Het huis van de zeven zusters. Amsterdam: Vassallucci, 1998. 1e druk: 2001. Speciale uitgave

Hart, Maarten 't. *Das Wüten der ganzen Welt* vert. Marianne Holberg. München/Zürich: Piper, 2001. Vert. van: Het woeden der gehele wereld. Amsterdam: De Arbeiderspers, 1993. 1e druk: 1997. Eenmalige extra-editie

Hart, Maarten 't. *Das wüten der ganzen Welt* vert. Marianne Holberg. München/Zürich: Piper, 2011. Vert. van: Het woeden der gehele wereld. Amsterdam: De Arbeiderspers, 1993.
1e druk: 1997. Paperback extra-editie

Hart, Maarten 't. *Die Netzflickerin* vert. Marianne Holberg. München/Zürich: Piper, 2001.
Vert. van: De nakomer. Amsterdam: De Arbeiderspers, 1996.
1e druk: 1998. Eenmalige extra-editie

Hart, Maarten 't. *Die Netzflickerin* vert. Marianne Holberg. München/Zürich: Piper, 2004.
Vert. van: De nakomer. Amsterdam: De Arbeiderspers, 1996.
1e druk: 1998. Speciale uitgave.

Hart, Maarten 't. *Gott fährt Fahrrad, oder die wunderliche Welt meines Vaters* vert. Marianne Holberg. München/Zürich: Piper, 2006. Vert. van: De aansprekers. Amsterdam: De Arbeiderspers, 1979.
1e druk: 2000. Extra-editie

Mulisch, Harry. *Die Prozedur* vert. Gregor Seferens. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch, 2001. Vert. van: De procedure. Amsterdam: De Bezige Bij, 1998.
1e druk: 1999 Speciale uitgave

Mulisch, Harry. *Die Entdeckung des Himmels* vert. Martina den Hertog-Vogt. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch, 2005. Vert. van: De ontdekking van de hemel. Amsterdam: De Bezige Bij, 1992.
1e druk: 1993. Speciale uitgave

Pol, Marieke van der. *Brautflug* vert. Kristina Kreuzer. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch, 2011. Vert. van: Bruidsvlucht. Amsterdam: De Arbeiderspers, 2007.
1e druk: 2009. Limiteerde extra-editie

Doordat deze boeken allemaal al eerder zijn verschenen, maar de titel, de inhoud en de vertaling niet zijn veranderd, zijn ze niet in de bibliografie voor het onderzoek opgenomen. Maar toch is het interessant te zien dat drie boeken van Maarten 't Hart in de tijd tussen 2000 en 2013 opnieuw zijn uitgegeven. Bijzonder interessant is dat *Die Netzflickerin* en *Das Wüten der ganzen Welt* zelfs twee keer opnieuw zijn uitgegeven. Blijkbaar is er bij de lezers veel interesse voor deze schrijver. Maar ook van Harry Mulisch zijn twee boeken opnieuw uitgebracht. Met oog op het onderzoek van Sandra van Voorst was dit te verwachten, maar blijkbaar is de reputatie van Maarten 't Hart intussen nog groter. Deze ontwikkeling zal in het volgende hoofdstuk op basis van de bibliografie nog nader worden onderzocht.

Een belangrijk punt is nog te vermelden hoe de bibliografie is opgesteld. Net zoals het Nederlands niet alleen in Nederland wordt gesproken, is het met het Duits in Duitsland. Duitstalige boeken worden niet alleen in Duitsland uitgebracht, maar ook in Oostenrijk en Zwitserland. Dit is de reden voor de expansie van de bibliografie. Er zijn niet alleen publicaties uit Duitsland opgenomen, maar ook van uitgeverijen uit Oostenrijk en Zwitserland. Bij sommige uitgeverijen was het ook niet anders mogelijk, omdat bijvoorbeeld Piper zowel in München als in Zürich gevestigd is.

Ten slotte nog kort overzicht van de gegevens die in de bibliografie staan. Van ieder boek dat is opgenomen zijn de auteur, de Duitse titel, de vertaler of vertaalster, de Duitse uitgeverij met plaats van uitgave, het jaar van uitgave in Duitsland, de oorspronkelijke, Nederlandstalige titel, de Nederlandse of Vlaamse uitgeverij met plaats van uitgave en het jaar van de oorspronkelijke uitgave genoemd. Bovendien is ook nog vermeld of de auteur Nederlands of Vlaams is. Voor deze punten is gekozen om het literaire veld van de Nederlandstalige literatuur in Duitse vertaling zo breed mogelijk te dekken.

3.2. Resultaten op basis van de bibliografie

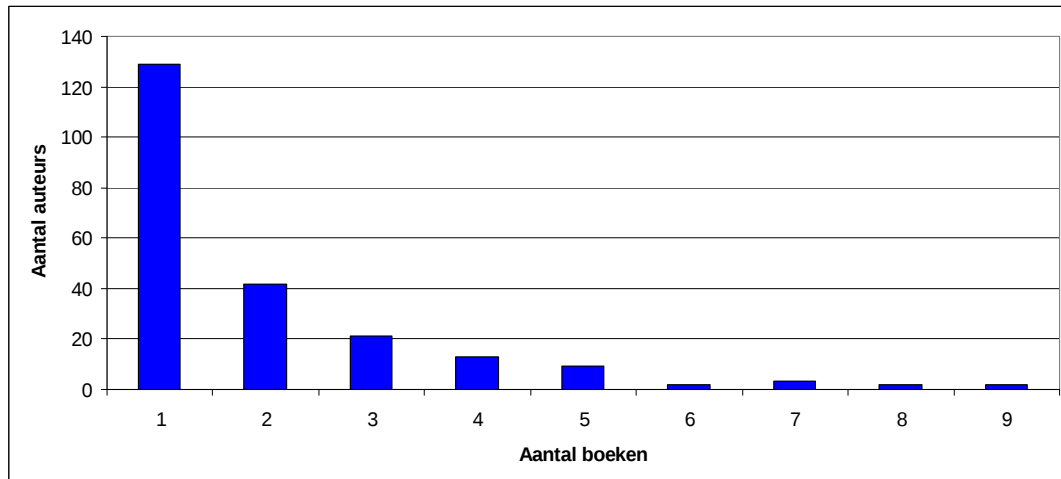
De bibliografie voor dit onderzoek omvat 441 titels. Gezien de zoekresultaten van de dnb voor de tijd tussen 2000 en 2013, is het duidelijk dat deze bibliografie beperkt is. De reden voor het grote aantal zoekresultaten in de dnb was onder meer dat daar ook herdrukken in staan en sommige titels als non-fictie kunnen worden gerekend. Verder was het niet mogelijk de zoekresultaten alleen tot verhalend proza te beperken. In de vertalingendatabase was het gemakkelijker een geschikte bibliografie te zoeken dan in de dnb. De zoekterm “Belletristik” was naast de taal de enige mogelijkheid de zoekresultaten in de dnb te beperken. Voor 2013 krijgt men op die manier 130 resultaten, waaronder ook Nederlandse vertalingen uit het Duits, Poëzie en toneelstukken vallen. Na een grondig onderzoek van de resultaten en een vergelijking met de bibliografieën van de vertalingendatabase en Nachbarsprache Niederländisch, bleven er voor het jaar 2013 nog slechts 25 boeken over. En toch is ervan uit te gaan dat het onderzoek van deze bibliografie van fictie titels tussen 2000 en 2013 goede resultaten zal laten zien. Dit zal een uitspraak over het toekomstperspectief van de in het Duits vertaalde Nederlandstalige literatuur mogelijk maken.

Om met de data van de bibliografie te kunnen werken, was het nodig ze in een geschikte Excel tabel om te zetten. Er ontstond een grote, overzichtelijke tabel met de mogelijkheid sommige delen eruit te halen en in een aparte tabel te vergelijken. Zo ontstonden uiteindelijk één grote tabel en vier kleine voor een nauwkeurig onderzoek. In de hoofdtabel zijn de belangrijkste delen van het literaire veld opgenomen, die ook in de bibliografie in de bijlage te vinden zijn. Dit zijn: de nationaliteit van de auteur, de naam van de auteur, de Duitse titel, de vertaler/vertaalster, de Duitse uitgeverij, het jaar van uitgave in Duitsland, de Nederlandstalige titel, de Nederlandstalige uitgeverij, het jaar van de Nederlandstalige uitgave en de subsidie, als deze werd gegeven. Verder zijn er tabellen

die op de uitgeverijen, de jaren van uitgave, de vertalers en het genre van de boeken ingaan. Op basis van deze tabellen zijn de volgende resultaten tot stand gekomen.

3.2.1. Auteurs en subsidie

Ten eerste zullen de auteurs worden bekeken. De centrale vragen zijn de volgende: Hoeveel boeken hebben de auteurs in de dertien jaren uitgebracht? Zijn er auteurs die meerdere boeken hebben gepubliceerd? Welke auteurs zijn dat?

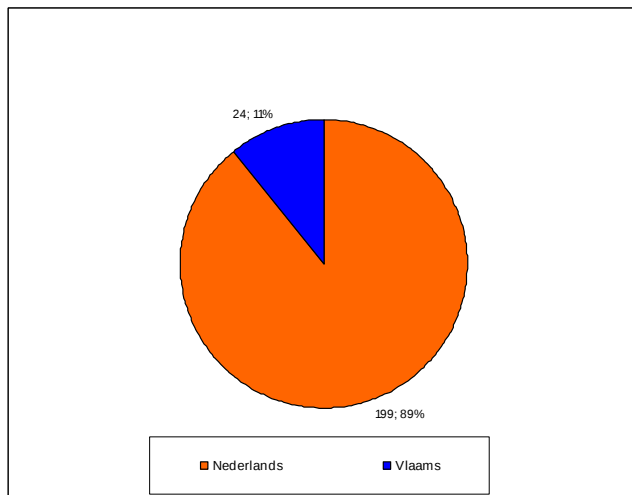

Afb. 1: Aantal boeken per auteur tussen 2000 en 2013

Afb. 1 laat zien dat de meeste auteurs, namelijk 130, tussen 2000 en 2013 één boek hebben uitgebracht. Slechts 10 auteurs hebben meer dan vijf boeken uitgebracht. Deze auteurs zijn voor het onderzoek interessant, wanneer men kan zeggen dat het publiceren van meerdere boeken gelijk gesteld kan worden met het zijn van een succesvolle schrijver. Maarten 't Hart en Felix Thijssen hebben negen boeken uitgebracht. Arnon Grünberg en A. F. Th. Van der Heijden acht, Renate Dorrestein en Simone van der Vlugt zeven en Dimitri Verhulst en Leon de Winter hebben tussen 2000 en 2013 zes boeken gepubliceerd. Men zou dus kunnen zeggen dat deze auteurs de succesvolste auteurs van de onderzochte periode zijn. Interessant is dat dit andere auteurs zijn dan Sandra van Voorst in haar onderzoek beschrijft. Van de door Sandra van Voorst genoemde auteurs zijn alleen Renate Dorrestein en Leon de Winter nog steeds succesvol, als men ervan uitgaat dat een groot aantal nieuwe vertalingen gelijk staat met succes.

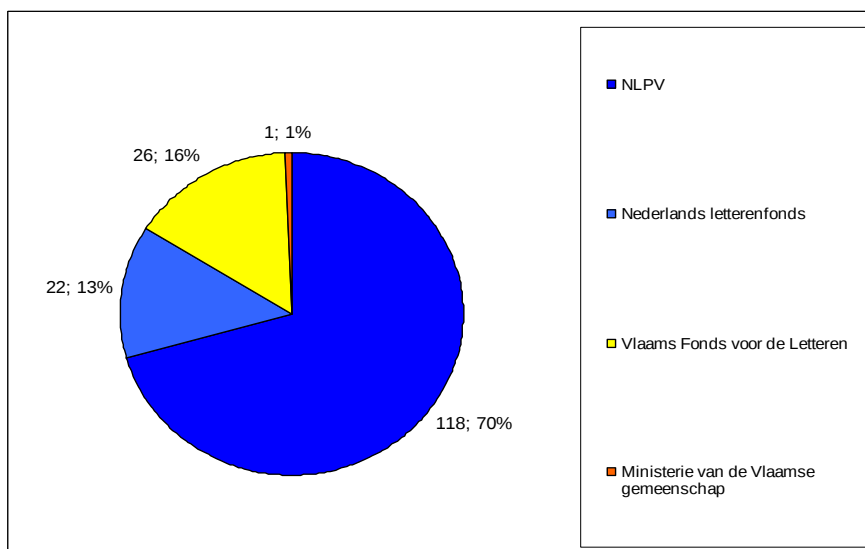
Verder is ook de verdeling van de nationaliteiten interessant. Zijn het meer Nederlandse of Vlaamse auteurs? Als hier van Vlaamse auteurs sprake is, moet men duidelijk maken dat de auteurs Belgen zijn die wel in het Vlaams schrijven. Maar Belgen zouden ook in het Frans of Duits kunnen schrijven, want dit zijn de officiële talen in België. Om de taal meteen mee te nemen en het culturele verschil met Nederland niet buiten beschouwing te laten, is vervolgens van Vlaamse auteurs sprake. Welke nationaliteit hebben de net genoemde auteurs die de meeste boeken in Duitsland hebben uitgebracht? Acht van de negen net genoemde auteurs zijn Nederlands, alleen Dimitri Verhulst is

Vlaams. Maar hoe is de verdeling bij de rest van de bibliografie, zijn er ook duidelijk meer Nederlandse dan Vlaamse auteurs?

Afb. 2: Aantal Nederlandse en Vlaamse auteurs

Bij het bekijken van de auteurs valt op dat het 89% Nederlandse en slechts 11% Vlaamse auteurs zijn die naar het Duits zijn vertaald. Ook als men berekent dat Nederland meer inwoners heeft dan Vlaanderen, zijn er ongeveer drie keer zoveel Nederlandse auteurs vertaald dan Vlaamse. Uitgaand van de bibliografie zijn er in Nederland 1,18 auteurs per 100.000 inwoners terwijl het in Vlaanderen slechts 0,376 auteurs zijn. De auteurs Jac Toes en Thomas Hoeps uit Nederland en Duitsland vallen in de vergelijking van de nationaliteiten van de auteurs buiten beschouwing. Dit duo is Duits en Nederlands en is als enige een duo met verschillende nationaliteiten. Daarom zijn zij bij het onderzoek van de overige 222 auteurs niet van invloed. Naar aanleiding van deze duidelijk verschillende indeling van nationaliteiten, is het interessant om te kijken hoe de subsidie is verdeeld. Het onderzoek van de subsidie gebeurt op basis van de getallen van de gehele bibliografie van dit onderzoek. Het probleem hierbij is, dat alleen de translationdatabase de subsidie noemt. Doordat deze database een project van het Nederlands Letterenfonds is, is ervan uitgegaan dat de subsidiegegevens, in ieder geval voor Nederland, volledig zijn opgenomen. Desalniettemin kan niet volledig verondersteld worden dat alle boeken die gesubsidieerd zijn ook onderdeel uitmaken van het onderzoek naar de subsidie. En toch bestaat de mogelijkheid tendens te tonen. In Nederland is het Nederlands Letterenfonds ontstaan uit de fusie met het Fonds voor de Letteren en het Nederlands Literair Productie- en Vertalingenfonds (NLPV of Literair Productiefonds). Omdat deze fusie pas in 2010 plaatsvond, maar de bibliografie voor dit onderzoek al in 2000 begint, zijn de verschillende organisaties niet samengevat.

Afb. 3: Subsidieverdeling

Om de samenhang tussen het Literair productiefonds en het Nederlands Letterenfonds in de grafiek duidelijk te maken, zijn ze in verschillende nuances blauw gekleurd (Afb. 3). Samen maken ze 83% van de subsidie uit. De Vlaamse subsidie, bestaand uit het Vlaams Fonds voor de Letteren en het Ministerie van de Vlaamse gemeenschap, ligt slechts bij 17%. Aangezien er ook duidelijk minder Vlaamse auteurs zijn, was dit beeld te verwachten. Een zorgvuldige kijk op de cijfers laat zien dat de verdeling toch anders is dan het aanvankelijk lijkt.

	auteurs	subsidie
Nederland	89%	83%
Vlaanderen	11%	17%

Afb. 4: Subsidie voor Nederlandse en Vlaamse auteurs in vergelijking

Deze tabel laat zien dat de Vlaamse auteurs meer subsidie per auteur krijgen dan de Nederlandse. Maar onder welke voorwaarden wordt subsidie verstrekt en door wie?

Ten eerste het Nederlands letterenfonds. Door de reeds genoemde fusie is dit fonds ontstaan uit het Fonds voor de Letteren en het NLPV. Het doel van dit fonds is het stimuleren van de kwaliteit en de diversiteit van de literatuur door subsidies voor schrijvers, vertalers, uitgevers en festivals. Ze organiseren beurzen en zijn ook belangrijk voor de promotie en de verspreiding van Nederlandse en Friese literatuur, die niet alleen in Nederland maar ook in het buitenland voorkomt.⁴⁸ Om voor een vertaling subsidie van het fonds te ontvangen, moeten uitgeverijen aan verschillende voorwaarden voldoen:

- Het oorspronkelijke, Nederlandstalige, werk van de Nederlandse auteur/illustrator moet zijn verschenen bij een erkende Nederlandse of Vlaamse uitgeverij.
- De vertaling moet verschijnen bij een buitenlandse uitgeverij die kan zorgen voor een goede distributie en promotie van het boek in zijn/haar land.

⁴⁸ vgl. <http://www.letterenfonds.nl/nl/over-het-fonds> (20.01.2015).

- Er moet een contract zijn tussen de Nederlandse en de buitenlandse uitgeverij waarin afspraken zijn gemaakt over de exploitatie van de vertaalrechten, tenzij het werk zich in het publiek domein bevindt.
- Er moet een contract zijn tussen de buitenlandse uitgeverij en de vertaler van het werk.⁴⁹

Bovendien kan een uitgeverij voor één auteur of illustrator maximaal drie aanvragen indienen. Voor de eerste twee boeken kunnen de vertaalkosten tot de volle hoogte worden betaald, voor het derde boek geldt een subsidie van 50% van de vertaalkosten als standaard.⁵⁰ Interessant voor de ontwikkeling is dat er voor 2015 “[...] geen subsidieplafond voor de te verstrekken subsidies”⁵¹ bestaat.

De vertalingendatabase dat de basis voor de bibliografie voor dit onderzoek vormt, is een project van het Nederlands Letterenfonds. Het doel van deze database is het “informatie [geven] over meer dan 17.500 vertaalde Nederlandse titels [...]”⁵². Er zijn niet alleen boeken in opgenomen die gesubsidieerd zijn, maar ook boeken die zonder subsidie zijn uitgegeven. De vertalingendatabase maakt de grote collectie van buitenlandse vertalingen voor het publiek toegankelijk. Deze collectie maakt voor een groot deel de bibliotheek van het Nederlands Letterenfonds uit.⁵³ Daarom staat bij elk zoekresultaat ook of dit boek wel of niet in de grote bibliotheek van het fonds te vinden is.

De tweede grote subsidieorganisatie is het Vlaams Fonds voor de Letteren (VFL). Het VFL is een Vlaamse openbare instelling die in 1999 werd opgericht en sinds 2000 actief is. Het fonds “[...] helpt [...] de sociaaleconomische positie van Vlaamse auteurs en vertalers te verbeteren”⁵⁴. De kernbegrippen van het VFL zijn kwaliteit, professionaliteit en diversiteit. Vooral de kwaliteit van de literatuur bevorderen is erg belangrijk. Daarom hebben zij een groot aantal subsidieregelingen uitgewerkt om de professionaliteit van de literaire actoren te bevorderen. Het VFL geeft vertaalsubsidie aan buitenlandse uitgeverijen en tijdschriften om de vertaling van een Vlaamse auteur voor hen aantrekkelijker en makkelijker te maken. De subsidie voorziet maximaal 60% van de vertaalkosten. Als poëzie of klassiekers worden vertaald kan de vertaalsubsidie ook alle vertaalkosten dekken. Voor de vertaalsubsidie bestaat geen beperking wat de literaire genres betreft. Zowel proza, verhalende non-fictie, essays en kinder- en jeugdboeken kunnen in aanmerking komen.

Dit zijn de twee grote subsidieorganisaties en hun werkwijze. Ze laten zien dat de doelen, vooral de kwaliteit en de professionaliteit, bij beide fondsen een belangrijke rol

⁴⁹ <http://www.letterenfonds.nl/nl/vertaling-van-nederlands-literair-werk> (20.01.2015).

⁵⁰ vgl. <http://www.letterenfonds.nl/nl/vertaling-van-nederlands-literair-werk> (20.01.2015).

⁵¹ <http://www.letterenfonds.nl/nl/vertaling-van-nederlands-literair-werk> (20.01.2015).

⁵² <http://www.letterenfonds.nl/nl/vertalingendatabase> (20.01.2015).

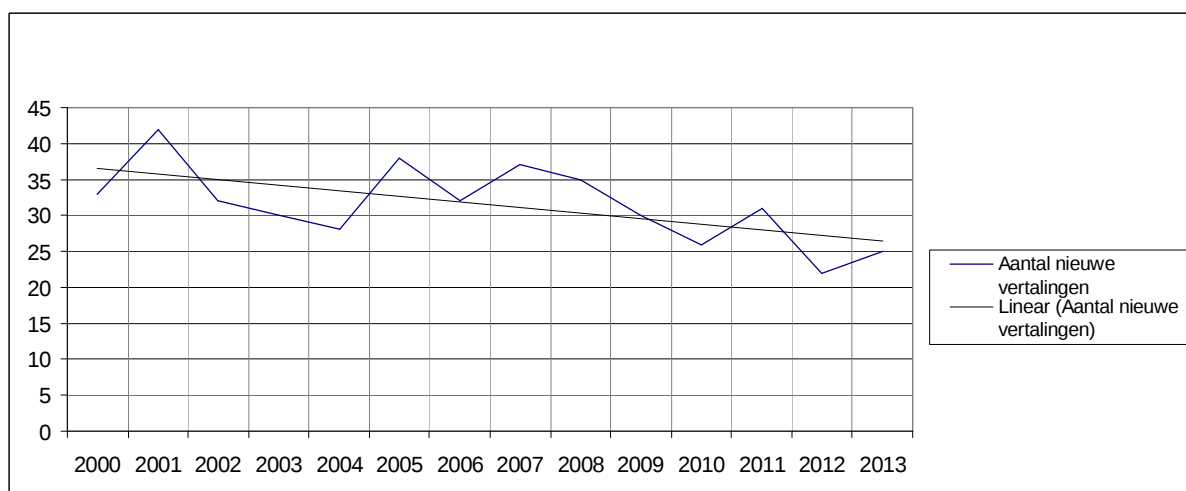
⁵³ vgl. <http://www.letterenfonds.nl/nl/vertalingendatabase> (20.01.2015).

⁵⁴ <http://www.fondsvoordeletteren.be/nl/1/content/141/over-het-vfl.html> (20.01.2015).

spelen. Uitgeverijen die subsidie aanvragen en ook krijgen, hebben de mogelijkheid de vertaalkosten en daarmee ook de kosten voor het boek te minimaliseren. Dit maakt het aankopen van buitenlandse boeken aantrekkelijker.

3.2.2. Vertalingen tussen 2000 en 2013

Naast de auteurs en de subsidie is het ook belangrijk om naar de boeken zelf te kijken. Hoe ziet het verloop van het produceren van de vertalingen er in de loop van de jaren eruit? Worden het er duidelijk meer of minder? Is er een tendens te zien?

Afb. 5: Aantal nieuwe vertalingen per jaar

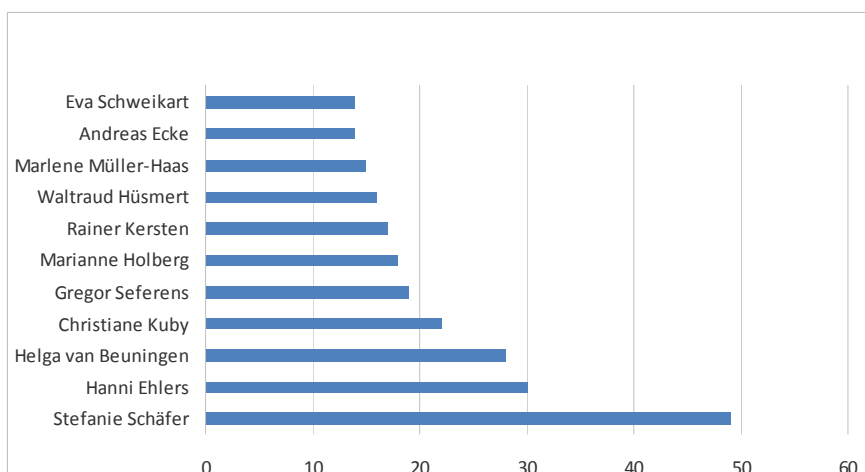
Bij het bekijken van deze grafiek wordt duidelijk dat de tendens langzaam daalt, maar het aantal nieuwe vertalingen per jaar fluctueert. In 2001 verschenen vrij veel vertalingen terwijl dit tussen 2002 en 2004 niet het geval was. In deze drie jaren is een duidelijke teruggang van de uitgegeven vertalingen zichtbaar. De getallen liggen zelfs onder de gemiddelde lijn. Daarentegen is de boekenproductie in 2005 weer toegenomen en ligt tot 2009 boven de gemiddelde lijn. Dit laat zien dat de tendens wel daalt, maar dat er toch nog vrij veel vertalingen worden gepubliceerd. In sommige jaren meer dan de gemiddelde lijn voorspelt en in andere jaren minder. Duidelijk is te zien dat de titelproductie tijdens de dertien jaren van het onderzoek langzamerhand afneemt. De Frankfurter Buchmesse in 2016 zal deze trend positief beïnvloeden.

3.2.3. Vertalers en uitgeverijen

In het begin van dit hoofdstuk was sprake van het literaire veld volgens Bourdieu. In dit veld spelen de vertalers en uitgeverijen als selectieinstanties binnen het veld een belangrijke rol. De vertalers zijn niet alleen verantwoordelijk voor een goede vertaling van

een boek. Zij schrijven ook rapporten over boeken die interessant kunnen zijn voor een uitgeverij. Wat in zo een leesrapport over het algemeen moet staan, is op de website van het ELV (Expertisecentrum Literair Vertalen) overzichtelijk samengevat. De belangrijkste punten zijn: de bibliografische gegevens van het te vertalen boek, informatie over de auteur, een korte samenvatting van de inhoud, een overzicht van de belangrijkste personages, kenmerken wat betreft het genre, de vertelwijze enzovoort, het thema van het boek, een mogelijke vertaling van de oorspronkelijke titel of een verklaring voor de doeltaal en ten slotte een eigen oordeel over het boek.⁵⁵ Op basis van een leesrapport beslist een uitgeverij of zij een boek gaat kopen of niet. De netgenoemde punten die in een leesrapport moeten staan, zijn belangrijk omdat zij een beslissing voor de uitgeverij mogelijk maken, zonder dat de uitgeverij het boek heeft gelezen. De uitgeverij weet meteen, alleen op basis van het rapport, of het boek bij hen past. Verder worden boeken van auteurs gekocht die al bekend zijn en wiens boeken goed werden verkocht. De vertaler heeft naast de opdracht van het schrijven van een leesrapport voor de uitgeverij ook de mogelijkheid om op eigen initiatief een rapport over een boek te schrijven dat de vertaler zelf goed vindt en waarvan hij of zij denkt dat het bij een uitgeverij past en vertaald zal moeten worden. Op die manier zijn de vertalers belangrijk voor de uitgeverijen zodat nieuwe auteurs ontdekt kunnen worden en zo in hun programma opgenomen kunnen worden. Bij het bekijken van de vertalers wordt duidelijk dat sommigen in vergelijking met anderen heel productief zijn. Stefanie Schäfer heeft bijvoorbeeld tussen 2000 en 2013 50 boeken vertaald, als men meerekent dat ze een boek samen met Heike Baryga heeft vertaald. Ook Hanni Ehlers en Helga van Beunigen waren erg productief. Maar de meeste vertalers hebben volgens de bibliografie slechts een of twee boeken vertaald.

⁵⁵ vgl. http://literairvertalen.org/veelgestelde_vragen/37/784 (21.05.2015).

Afb. 6: Vertalers met meer dan 10 vertalingen tussen 2000 en 2013

Welke auteurs hebben deze drie vertaalsters, met de meeste vertalingen, vertaald en hebben zij in het bijzonder met één uitgeverij samengewerkt?

Ten eerste Stefanie Schäfer. Zij heeft 49 zelfstandige vertalingen en een vertaling samen met Heike Baryga gemaakt. De volgende lijst geeft een overzicht van haar vertalingen en bij welke uitgeverij deze vertalingen zijn verschenen. Als niet alle boeken van een auteur door haar zijn vertaald, is aangegeven hoeveel boeken zij wel heeft vertaald. Als zij alle boeken van een auteur heeft vertaald, staat tussen de haakjes het aantal boeken in de bibliografie van deze auteur.

1. Alle boeken van Clark Accord (2), één werd bij Droemer-Knaur en het ander bij Schneekluth uitgegeven
2. Alle boeken van Henk Apotheker (1). Dit boek werd van Grafit uitgegeven
3. Een van de vijf boeken van René Appel. Schneekluth heeft alleen dit boek van René Appel uitgegeven
4. Alle boeken van Pieter Aspe (5), deze boeken werden ook allemaal van Fischer Taschenbuchverlag uitgegeven
5. Vier van de vijf boeken van Luc Deflo. Alle boeken van hem zijn bij Knaur Taschenbuch verschenen.
6. Alle boeken van Guido Eekhout (1), verschenen bij Rowohlt Taschenbuch
7. Alle boeken van Elle Eggels (1), verschenen bij Krüger
8. Alle boeken van Ingrid Hoogervorst (1), verschenen bij Eichborn
9. Een van de twee boeken van Mensje van Keulen. Het door Stefanie Schäfer vertaalde boek verscheen bij Knaur, het andere boek werd door Arche uitgegeven
10. Alle boeken van Elvin Post (1), verschenen bij RM Buch und Medien Vertrieb
11. Alle boeken van Irene Smit (1), verschenen bij Knaur Taschenbuch

12. Alle boeken van Rosita Steenbeek (1), verschenen bij Kabel
13. Alle boeken van Felix Thijssen (9), verschenen bij Grafitt
14. Alle boeken van het schrijversduo Toes en Hoeps (3), verschenen bij Grafitt
15. Alle boeken van Jac Toes (6), verschenen bij Grafitt
16. Alle boeken van Paul Verhaegen (1), verschenen bij Eichborn
17. Één van de drie boeken van het schrijversduo Verhoef en Escobar is door Stefanie Schäfer vertaald. Alle boeken zijn door Goldmann uitgegeven.
18. Vier van de vijf boeken van Ester Verhoef zijn door Stefanie Schäfer vertaald. Drie werden door BTB uitgegeven het vierde door Grafitt.
19. Alle boeken van Jacob Vis (2), verschenen bij Grafitt
20. Alle boeken van Charles de Tex (3), verschenen bij Grafitt
21. Het boek van Daniëlle Hermans is samen met Heike Baryga vertaald en bij Pendo verschenen.

En nu nog een korte opmerking bij de punten 17 en 18. Het boek *Onrust* is onder twee verschillende titels twee keer door verschillende uitgeverijen uitgegeven. Bij *Rastlos* is Esther Verhoef als enige auteur genoemd. Bij de uitgave onder de titel *Verraten* is naast Esther Verhoef ook Berry Escobar als auteur genoemd. Door deze verschillen is *Onrust* twee keer in de bibliografie opgenomen en duikt daarom ook twee keer op in de lijst van de door Stefanie Schäfer vertaalde boeken. Het boek dat alleen onder Esther Verhoefs naam werd uitgegeven, verscheen bij Grafitt. Alle anderen boeken van Esther Verhoef zijn door BTB uitgegeven en de boeken van het schrijversduo Verhoef en Escobar zijn bij Goldmann verschenen. Wat de uitgeverijen betreft, wordt duidelijk dat Stefanie Schäfer het meest met Grafitt samenwerkt. De verdeling van de uitgeverijen is als volgt:

Uitgeverij	Aantal boeken die door Stefanie Schäfer per uitgeverij zijn vertaald
Grafitt	25
Fischer Taschenbuch, Knaur Taschenbuch	5
BTB	3
Schneekluth, Eichborn	2
Droemer-Knaur, Rowohlt Taschenbuch, Krüger, Pendo, RM Buch und Medien Vertrieb, Kabel, Goldmann, Knaur	1

Afb. 7: Overzicht over het aantal vertalingen van Stefanie Schäfer per uitgeverij

Uit deze lijst wordt verder duidelijk dat de vertaalster ook met andere uitgeverijen samenwerkt. Dat er zoveel uitgeverijen zijn waar alleen één boek door Stefanie Schäfer is vertaald, hangt daarmee samen dat van een groot aantal auteurs slechts één boek is verschenen. Een feit dat al in de eerste lijst is te zien.

Ten tweede Hanni Ehlers, zij staat met 30 vertaalde boeken op de tweede rang na Stefanie Schäfer in de lijst met de vertalers met de meeste vertalingen in de bibliografie. Ook voor haar vertalingen volgt nu een overzicht. Dit overzicht is op dezelfde manier opgebouwd als het overzicht van Stefanie Schäfer.

1. Alle boeken van Renate Dorrestein (7), één boek verscheen bij Kindler, de andere boeken verschenen bij Bertelsmann
2. Alle boeken van Jessica Durlacher (4), verschenen bij Diogenes
3. Alle boeken van Anna Enquist (5), verschenen bij Luchterhand
4. Alle boeken van Gerben Hellinga (1), verschenen bij Alexander
5. Alle boeken van Nelle Noordervliet (1), verschenen bij Paul Zsolnay
6. Alle boeken van Connie Palmen (3), verschenen bij Diogenes
7. Het eerste boek van Helen van Royen, verschenen bij Rowohlt
8. Alle boeken van Jan Vermeulen (3), verschenen bij Diogenes
9. Vijf van de zes boeken van Leon de Winter, verschenen bij Diogenes

Opvallend bij deze lijst, in vergelijking met de lijst van Stefanie Schäfer, is dat ze duidelijk korter is, terwijl het verschil maar tien boeken bedraagt. Ook valt op dat bij de auteurs die Hanni Ehlers heeft vertaald, behalve van Helen van Royen en Leon de Winter alle boeken heeft door haar zijn vertaald. Bij punt zeven moet nog toegevoegd worden dat de andere boeken van Helen van Royen door Krüger zijn uitgegeven en dan niet door Hanni Ehlers zijn vertaald. Ook de lijst van uitgeverijen, die met Hanni Ehlers hebben samengewerkt, is korter dan die van Stefanie Schäfer.

Uitgeverij	Aantal boeken die door Hanni Ehlers per uitgeverij zijn vertaald
Diogenes	15
Bertelsmann	6
Luchterhand	5
Kindler, Alexander, Paul Zsolnay, Rowohlt	1

Afb. 8: Overzicht over het aantal vertalingen van Hanni Ehlers per uitgeverij

Uit deze lijst wordt duidelijk dat Hanni Ehlers het meest met Diogenes heeft samengewerkt. Maar dat ze ook een groot aantal boeken voor Bertelsmann en Luchterhand heeft vertaald.

Ten derde Helga van Beunigen. Zij staat op plaats drie in de lijst met de vertalers met de meeste vertalingen in de bibliografie. Voor haar vertalingen is tevens een overzicht gemaakt. Dit overzicht is op dezelfde manier opgebouwd als die van Stefanie Schäfer en Hanni Ehlers. Zo kan men de vertaalsters beter vergelijken.

1. Alle boeken van H.M. van den Brinck (1), verschenen bij Carl Hanser
2. Twee van drie boeken van Jan Brokken, verschenen bei Weissbooks en Luchterhand
3. Alle boeken van A.F.Th. van der Heijden (8), verschenen bij Suhrkamp
4. Een van de twee boeken van Marente de Moor, verschenen bij Suhrkamp
5. Alle boeken van Margriet de Moor (5), verschenen bij Carl Hanser
6. Alle boeken van Marcel Möring (4), verschenen bij Luchterhand
7. Alle boeken van Cees Nooteboom (4), verschenen bij Suhrkamp
8. Twee van drie boeken van Maya Rasker, verschenen bij Luchterhand
9. Alle boeken van Willem Jan Otten (1), verschenen bij Fischer

Het eerste boek van Maya Rasker (punt 7) verscheen met een andere vertaalster bij de Frankfurter Verlagsanstalt. De twee boeken die na 2001 werden uitgegeven zijn door Helga van Beunigen vertaald. De lijst met de uitgeverijen die met Helga van Beunigen hebben samengewerkt, laat zien dat zij het meest met Suhrkamp heeft gewerkt.

Uitgeverij	Aantal boeken die door Helga van Beunigen zijn vertaald
Suhrkamp	13
Luchterhand	7
Carl Hanser	6
Weissbooks, Fischer	1

Afb. 9: Overzicht over het aantal vertalingen van Helga van Beunigen per uitgeverij

Verder wordt duidelijk dat Helga van Beunigen niet met zoveel verschillende uitgeverijen heeft samengewerkt als Hanni Ehlers en Stefanie Schäfer.

Bij een vergelijking van deze drie vertaalsters wordt duidelijk dat de vertalers vaak met één uitgeverij in het bijzonder samenwerken. Vooral bij Stefanie Schäfer wordt dit duidelijk. Alle boeken die door Gräfit zijn uitgegeven zijn door haar vertaald. Bij de andere vertaalsters is dit minder duidelijk. Hanni Ehlers heeft het meest met Diogenes

samengewerkt. Van de in totaal 26 boeken die door Diogenes werden uitgegeven, heeft zij er 15 vertaald. Helga van Beunigen heeft het meest met Suhrkamp samengewerkt. Van de in totaal 25 boeken die door Suhrkamp werden uitgegeven, heeft zij er 13 vertaald. Hanni Ehlers' en Helga van Beunigen's vertalingen maken zo rond de helft van de uitgegeven boeken van deze uitgeverijen uit. De andere helft wordt verzorgd door andere vertalers. Interessant daarbij is dat er geen overlappingsen met de andere net beschreven vertaalsters bestaan. Dit wil zeggen dat Hanni Ehlers en Stefanie Schäfer geen vertalingen voor Suhrkamp hebben gemaakt en Helga van Beunigen en Stefanie Schäfer geen vertalingen voor Diogenes hebben gemaakt. De tweede helft van de vertalingen bij Diogenes en Helga van Beunigen werden door andere vertalers gemaakt. Dit is bij Diogenes met de resterende 11 vertalingen Rainer Kersten en bij Suhrkamp zijn dit:

- Andreas Ecke met vijf vertalingen
- Waltraud Hüsmert met vier vertalingen
- Ira Wilhelm met twee vertalingen
- Andrea Kluitman met een vertaling

Dit maakt duidelijk dat Grafit blijkbaar slechts met één vertaalster samenwerkt en Diogenes met twee. Dit zijn voor een vrij groot aantal boeken relatief weinig vertalers. Verder is hier belangrijk dat Grafit gespecialiseerd is in misdaadromans.⁵⁶ Maar ook bij andere uitgeverijen heeft Stefanie Schäfer nog 14 misdaadromans of thrillers vertaald. Dit maakt een specialisatie van de vertaalster, wat het genre betreft, duidelijk. Aan de hand van Stefanie Schäfer wordt de samenhang tussen het genre en de uitgeverijen begrijpelijk.

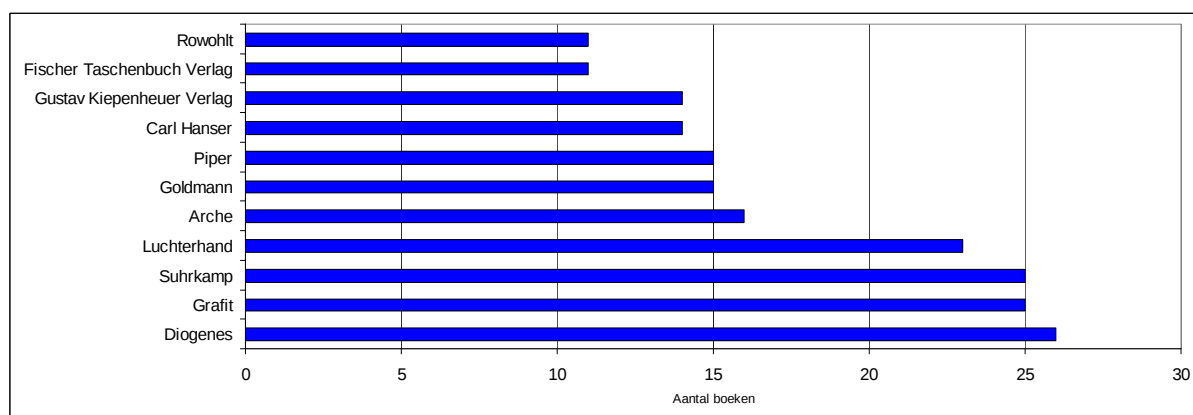
Er zijn natuurlijk ook vertalers die naast de boeken van de bibliografie andere genres hebben vertaald, maar die niet in dit onderzoek zijn meegenomen. Vaak hebben vertalers een genre waar ze het meest mee werken. En toch kan een vertaler/vertaalster van kinderboeken soms ook een boek voor volwassenen vertalen. Deze vertalingen zijn op basis van de uitsluitingscriteria niet in de bibliografie terug te vinden. Een voorbeeld hiervan is Andrea Kluitman, die volgens de bibliografie tussen 2000 en 2013 drie boeken heeft vertaald. Normaliter is zij een vertaalster die is gespecialiseerd in kinder- en jeugdboeken. Omdat deze boeken niet in de bibliografie zijn opgenomen, zou men kunnen denken dat zij minder vertaalwerk doet dan bijvoorbeeld Stefanie Schäfer. Uiteindelijk heeft zij tussen 2000 en 2013 55 boeken vertaald.⁵⁷ Daarvan zijn drie boeken voor volwassenen, negen prentenboeken en twee grafic novels. Zij is ook de vertaalster van *Perenbomen bloeien wit*,

⁵⁶ vgl. *Was ist der GRAFIT Verlag? - Eine kurze Darstellung*, in: Website Grafit:1-5.
<http://www.grafit.de/fileadmin/downloads/Selbstdarstellung.pdf> (04.05.2015).

⁵⁷ Persoonlijke lijst van Andrea Kluitman, zie bijlage 5.3.

het boek dat eerst als jeugdboek en later als boek voor volwassenen is verschenen. Nu zou men kunnen denken dat een vertaling van een kinder- en jeugdboek makkelijker is dan een boek voor volwassenen. Dit is uiteindelijk niet het geval. Men moet bij een vertaling van een kinder- en jeugdboek steeds op het register letten en bij boeken als *Mees Kees* is een groot aantal woordspelletjes te vinden, waarvoor men een equivalent moet vinden, omdat anders de hele stijl van het boek verandert.

Verder is het interessant is om te kijken welke uitgeverijen tussen 2000 en 2013 de meeste boeken hebben uitgebracht. Hierbij valt op dat de top drie hetzelfde is als de uitgeverijen waarmee de vertaalsters met de meeste boeken hebben samengewerkt.

Afb. 10: Duitstalige uitgeverijen met meer dan 10 vertalingen

Voor de vierde uitgeverij Luchterhand hebben Helga van Beunigen en Hanni Ehlers 12 van de 23 vertalingen gemaakt. Dit laat zien dat deze drie vertaalsters een groot deel van de vertalingen van de vier uitgeverijen met de meeste boeken uitmaken. Over het algemeen is het veld van de Duitstalige uitgeverijen, die Nederlandstalige boeken uitgeven, erg groot. Het zijn 93 uitgeverijen die boeken van 73 Nederlandstalige uitgeverijen hebben gekocht.

Aantal gekochte boeken	Duitstalige uitgeverij	Nederlandstalige uitgeverij
9	Piper	De Arbeiderspers
10	Suhrkamp	Querido
12	Grafit	Luitingh-Sijthoff

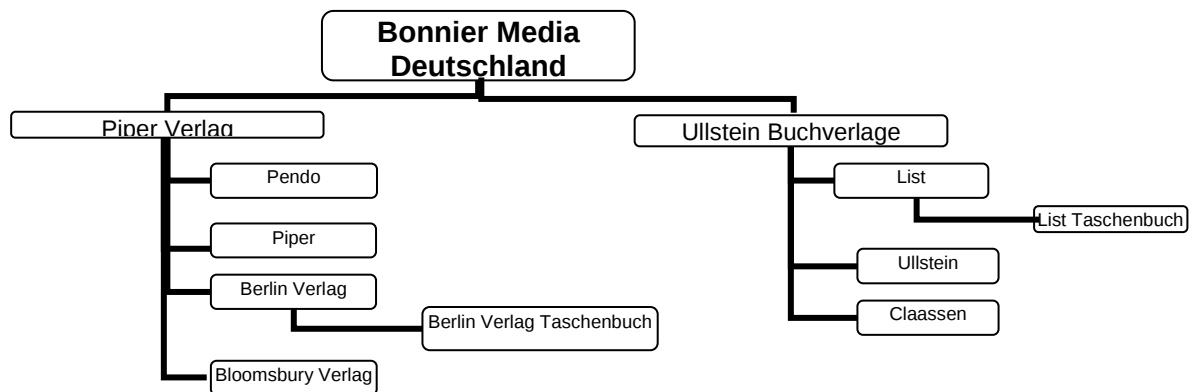
Afb. 11: Overzicht over de Duitstalige uitgeverijen die een groot aantal boeken bij één Nederlandstalig uitgeverij hebben gekocht

De uitgeverijen die de meeste boeken van één Nederlandstalige uitgeverij hebben gekocht zijn Piper, Suhrkamp en Grafit. Opvallend is dat Diogenes hier niet bij staat. Deze uitgeverij heeft bijgevolg zijn boeken bij verschillende Nederlandstalige uitgeverijen

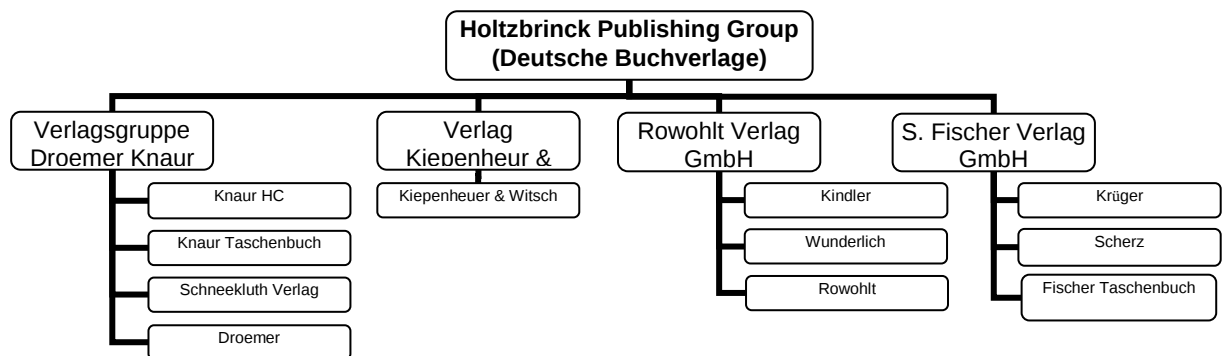
gekocht.⁵⁸ Verder is het interessant de samenhang van de uitgeverijen te bekijken. Dit wil zeggen dat een groot aantal van de Duitstalige uitgeverijen bij een groot bedrijf hoort. Natuurlijk zijn er ook onafhankelijke uitgeverijen die zelfstandig werken. De volgende organogrammen maken duidelijk welke uitgeverijen bij een groter bedrijf horen. Ook hier zijn kleinere en grotere uitgeverijen te vinden. De bedoeling van deze uitvoerige beschrijving van de Duitse uitgeverijen is voornamelijk een beeld te vormen dat de complexiteit van het uitgeverijenlandschap toont. Verder heeft de beschrijving de bedoeling een aanschouwelijk overzicht te geven van de bij de verspreiding van Nederlandstalige literatuur in Duitse vertaling betrokken uitgeverijen. Daarnaast toont het overzicht de samenhang tussen deze uitgeverijen. Omdat het in deze scriptie om de Nederlandstalige werken gaat, die naar het Duits zijn vertaald, is dit alleen voor de Duitse uitgeverijen gebeurd. Dit zal niet aanduiden dat het Nederlandse uitgeverijenlandschap minder complex is. In de grafieken zijn ook alleen die uitgeverijen opgenomen, die volgens de bibliografie bij de verspreiding van Nederlandstalige literatuur in Duitse vertaling betrokken zijn. Het kan daarom zijn dat bij een van de bedrijven die hier kleiner zijn, nog meer uitgeverijen zijn aangesloten. En dat dit bedrijf daarom normaliter groter is. Een website die bij het opzoeken van de samenhangen tussen de uitgeverijen helpt, is buchmarkt.de. Op deze website bestaat onder het punt ‘Wer gehört zu wem?’ de mogelijkheid naar de verschillende uitgeverijen te zoeken. Hier zijn niet alle Duitse uitgeverijen in opgenomen, maar voor die uitgeverijen die in de lijst zijn opgenomen, levert de website een goed overzicht van de samenhang. Vooral de zelfstandige uitgeverijen zijn niet opgenomen. Hierbij zijn de websites van de uitgeverijen van groot nut geweest. De meeste uitgeverijen hebben op hun website hun eigen geschiedenis staan, zodat het mogelijk was op te zoeken waartoe deze uitgeverijen behoren. Daarbij was een aantal uitgeverijen bijzonder interessant wat betreft de inhoud of het doel. Deze zullen na de organogrammen nog worden gepresenteerd. Maar nu eerst het overzicht van de uitgeverijen. Ten eerste komen hier de drie grote bedrijven, die meerdere uitgeverijen onder zich verenigen, aan bod.

⁵⁸ Omvangrijke tabel voor uitgeverijen zie bijlage 5.2.

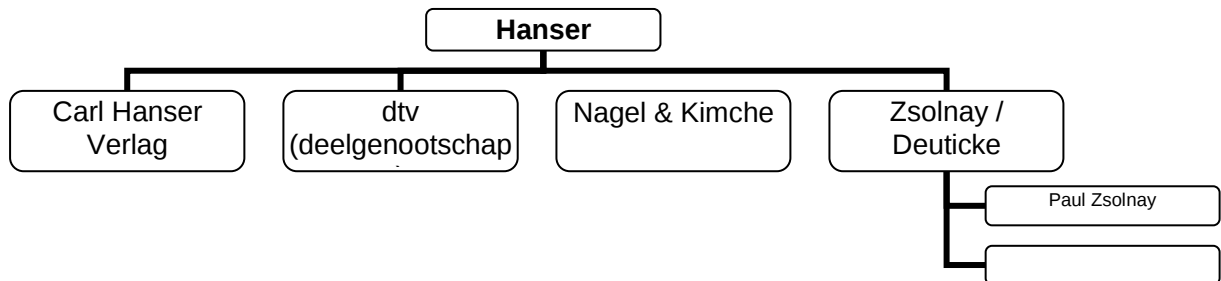
1. Bonnier Media Deutschland

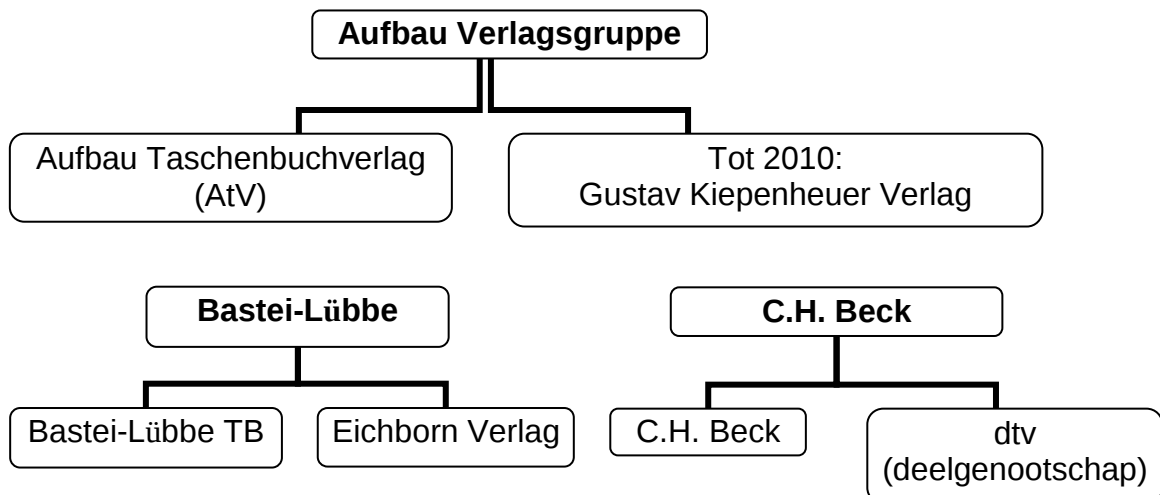
2. Holtzbrinck Publishing Group (Deutsche Buchverlage)

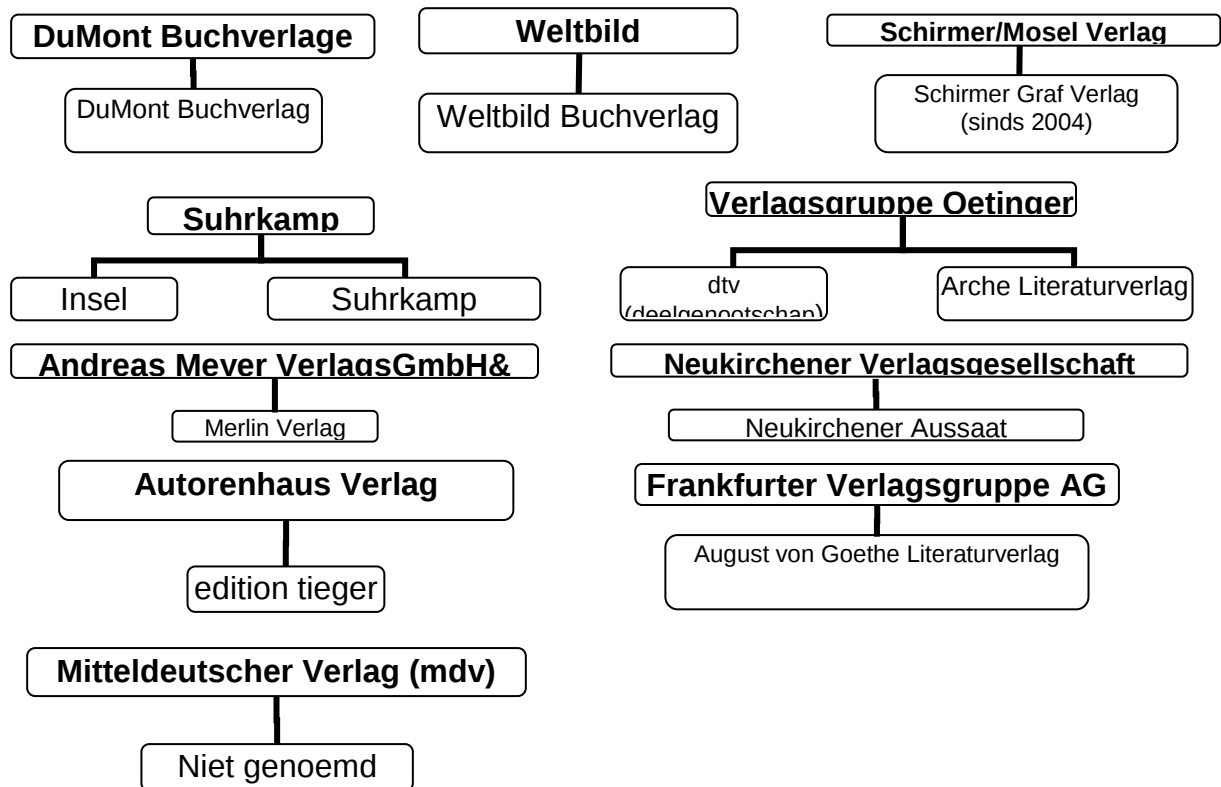
3. Hanser

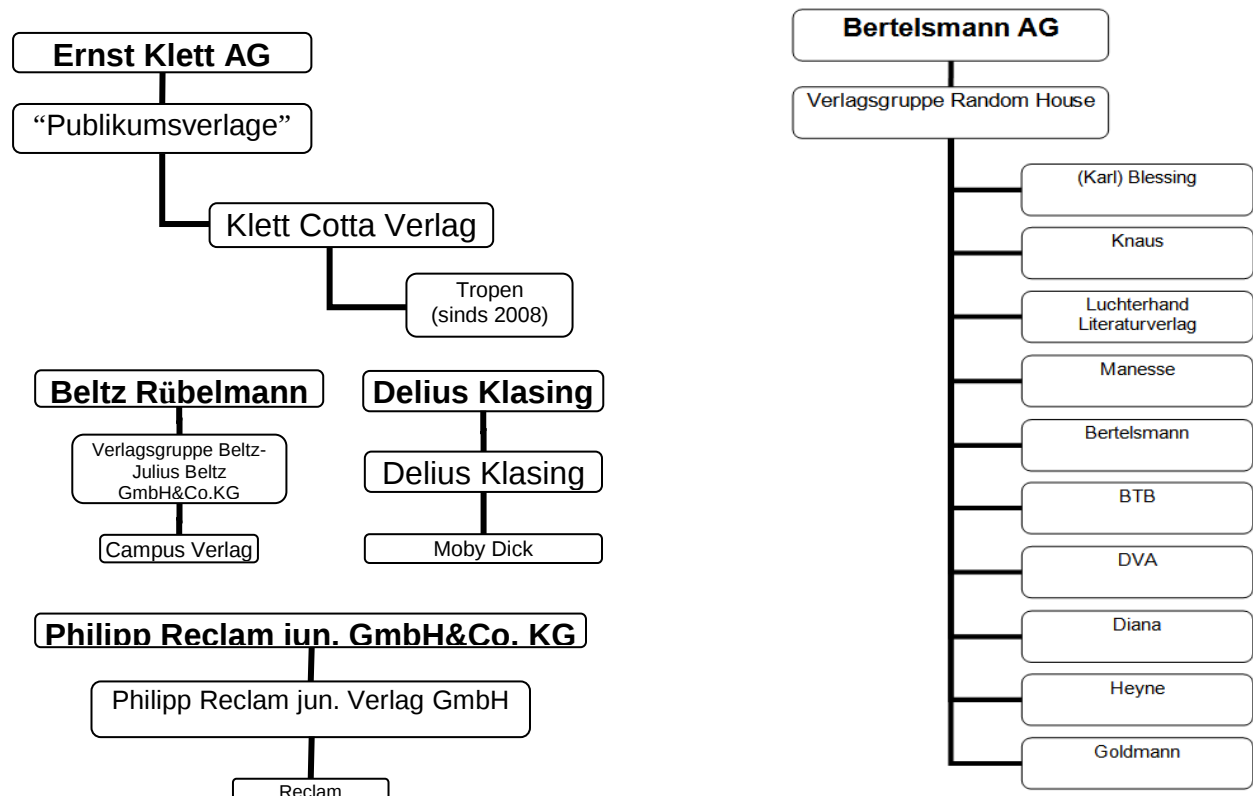
Ten tweede de bedrijven die twee uitgeverijen onder zich verenigen.

Ten derde de bedrijven met een aangesloten uitgeverij die Nederlandstalige literatuur vertaald en in het Duits uitgeeft.

Ten vierde de bedrijven met een aangesloten uitgeverij waaraan nog minstens één uitgeverij is aangesloten.

Bij de Ernst Klett AG is de naam ‘Publikumsverlage’ de beschrijving voor dit deel van het bedrijf. Tot dit deel behoort niet alleen de Klett Cotta Verlag, maar ook nog andere uitgeverijen. Deze zijn hier niet opgenomen, omdat ze geen Duitse vertalingen van Nederlandstalige boeken hebben uitgebracht. Verder horen er ook nog andere uitgeverijen van andere afdelingen tot de Ernst Klett AG. Deze zijn onder de namen ‘Bildungsverlage’, ‘Fachinformation’ en ‘Auslieferung und Vertrieb’ samengevat. Maar alleen de afdeling ‘Publikumsverlage’ geeft de voor dit onderzoek belangrijke literatuur uit, namelijk het verhalend proza.

Afsluitend nog een bijzonderheid wat betreft de uitgeverijen. De Nederlandse uitgeverij Eenvoudig communiceren, heeft als doel boeken in eenvoudig leesbare taal uit te geven⁵⁹, zodat ook mensen met een handicap of problemen met het lezen, de kans krijgen boeken en kranten te lezen. Ze zijn in Nederland begonnen, maar werken intussen internationaal. Dat wil zeggen dat er onder andere ook in Duitsland een uitgeverij is, die dit soort boeken uitgeeft.

Naast de grote bedrijven met meerdere uitgeverijen zijn er ook nog de zelfstandige. Wat de bibliografie voor dit onderzoek betreft, zijn het de volgende bedrijven:

• Agenda	• Wallstein Verlag
• Alexander Verlag	• Weissbooks
• Ammann (1981-2010)	• Weißensee
• Brunnen	• Luftschacht Verlag
• Covadonga	• 1-2-3-Z Verlag
• Diogenes	• Picus
• Dittrich	• Oncken Verlag
• Gerstenberg	• Männerschwarmskript
• Grafit	• Marebuchverlag / Mare Verlag
• RM Buch und Medienvertrieb	• Maren Schürmann
• Schöffling & Co.	• Miltzke Verlag
• Unionsverlag	• Kunstmann
• Verlagshaus No.8	• Ernst Kabel Verlag
• Vertaal & Verlaat	• Verein zur Erforschung der Sozialen Bewegung in Wuppertal. e.V
• Edition Villa Concordia	• Frankfurter Verlagsanstalt (FVA)

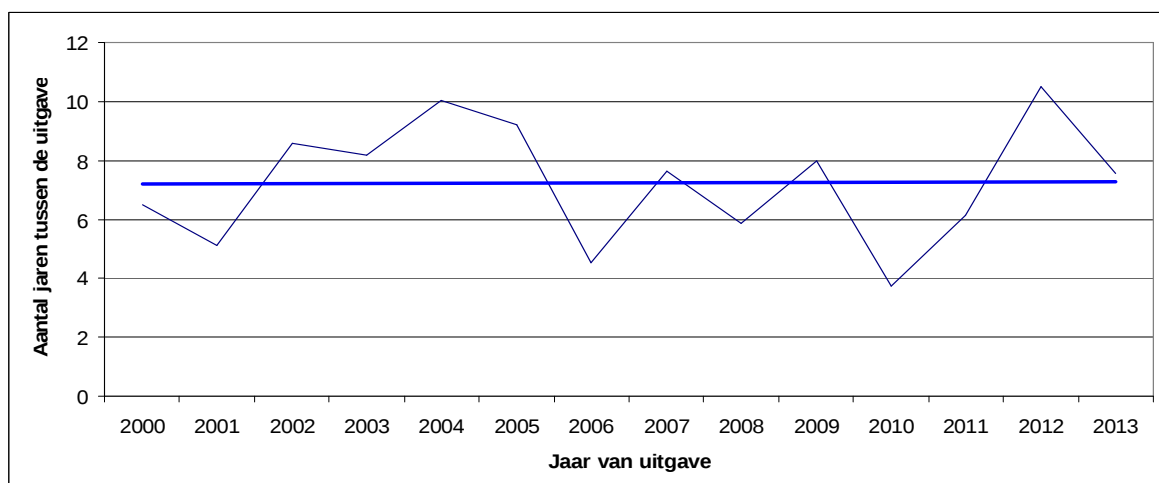
Er wordt duidelijk dat dit een groot aantal uitgeverijen is, maar het grootste deel van deze uitgeverijen heeft slechts een klein aandeel aan de verspreiding van de in het Duits vertaalde Nederlandstalige literatuur. En toch hoort Grafit, een zelfstandige uitgeverij die

⁵⁹ vgl. <http://www.eenvoudigcommuniceren.nl/over-ons> (28.04.2015).

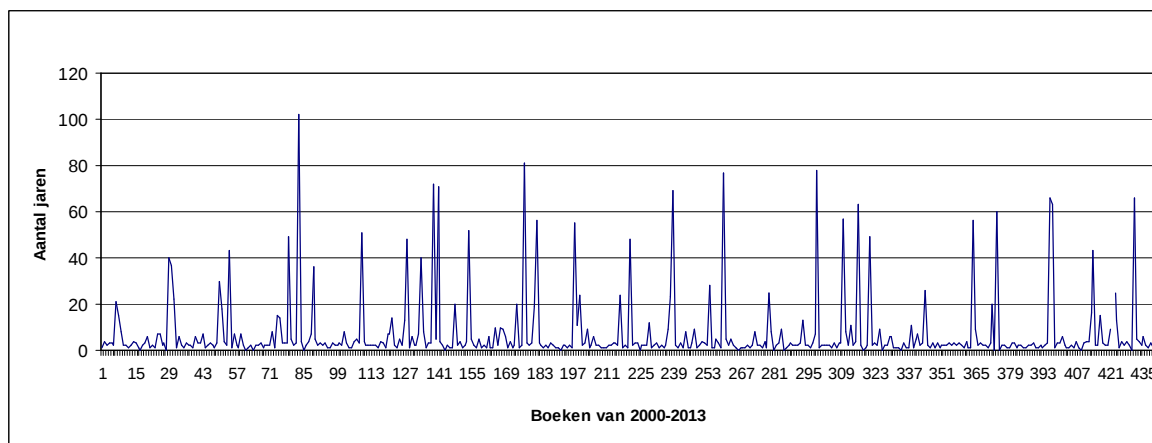
is gespecialiseerd op misdaadromans (zie 3.2.5.), tot de lijst met uitgeverijen die tussen 2000 en 2013 meer dan tien boeken heeft uitgebracht. Een zelfstandige uitgeverij zijn betekent dus niet onvermijdelijk ook dat men een minder groot aandeel in de uitgegeven boeken heeft. De organogrammen laten verder zien dat een groot deel van de uitgeverijen niet zelfstandig is, maar meestal om financiële redenen tot een groot bedrijf hoort. Verder is opmerkelijk dat de mdv eigenlijk de naam van het grote bedrijf is, waar de uitgeverijen bij zijn aangesloten. In de andere gevallen zijn deze bedrijven in plaats van de eigenlijke uitgeverij niet genoemd. In het geval van de mdv zijn, wat de Nederlandse boeken betreft, niet de uitgeverijen genoemd en daarom ook niet in de bibliografie terug te vinden, maar de mdv zelf wel. Daarom staat zij toch in de lijst met bedrijven waaraan minstens één uitgeverij is aangesloten, ofschoon deze niet is genoemd.

3.2.4. Jaren tussen de uitgaven

Een ander aspect van het onderzoek van de bibliografie is het aantal jaren tussen de uitgaven. Hoe lang duurt het voordat een vertaling in Duitsland verschijnt? Is er een tendens te zien? Waren er bijvoorbeeld in het begin meer jaren tussen de uitgaven en in de actuelere jaren minder? Het gemiddelde voor de jaren 2000 tot en met 2013 ligt bij 7,25 jaar. Dit is een schijnbaar lange tijd. De volgende twee grafieken laten zien hoe de jaren in die tijd verdeeld zijn.

Afb. 12: Gemiddelde jaren tussen de uitgaven in Nederland/Vlaanderen en Duitsland

Afb. 13: Jaren tussen de uitgave in Nederland/Vlaaderen en Duitsland per boek

De eerste grafiek (Afb. 12) toont de ontwikkeling per jaar, de dikke blauwe lijn is het gemiddelde. De tweede grafiek (Afb. 13) toont de ontwikkeling per boek. Vooral in de eerste grafiek ziet men goed dat de ontwikkeling niet in alle jaren gelijk is. In sommige perioden zitten minder jaren tussen de uitgaven, in anderen meer. In de tweede grafiek wordt duidelijk waarom dit zo is. Voor het merendeel van de vertalingen waren minder dan tien jaar nodig, voor het grootste deel van deze boeken zelfs minder dan vijf jaar. Maar duidelijk zichtbaar zijn de vertalingen die langer nodig hadden. Daartoe behoren onder meer de hervertalingen en de uitgaven die opnieuw onder een andere titel werden uitgegeven. Voorbeelden zijn Jan Wolkers en Gerbrand Bakker. Tussen Jan Wolkers originele uitgave *Turks Fruit* en de vertaling *Türkischer Honig* liggen 43 jaren. Dit komt doordat het boek al eerder onder de titel *Türkische Früchte* in vertaling verscheen. Van Gerbrand Bakker zijn in de bibliografie vier werken terug te vinden.

Jaar Duitse uitgave	Jaar Nederlandstalige uitgave	Jaren tussen de uitgaven
2008	2006	2
2010	1999	11
2010	2009	1
2012	2010	2

Dat tussen de uitgave van 1999 en de vertaling 11 jaren liggen, laat zich verklaren door de reeds beschreven omstandigheid dat het eerst als kinder- en jeugdboek werd uitgegeven. De andere vertalingen zijn duidelijk recenter. Deze en andere uitgaven zorgen ervoor dat het gemiddelde hoger is dan verwacht. Opvallend in de bibliografie is dat als een boek van een auteur is vertaald en het boek wordt goed verkocht, dat de tweede vertaling sneller gaat. Soms worden er zelfs meerdere boeken van een auteur in één jaar vertaald. Voorbeelden zijn Simone van der Vlugt, Anna Enquist en Fleur Bourgonje. De tijd tussen de originele versie en de vertaling zijn bij Simone van der Vlugt en Anna Enquist vrij kort.

Simone van der Vlugt

Jaar Duitse uitgave	Jaar Nederlandstalige uitgave	Jaren tussen de uitgaven
2006	2004	2
2007	2005	2
2008	2007	1
2009	2008	1
2010	2009	1
2011	2010	1
2013	2012	1

Anna Enquist

Jaar Duitse uitgave	Jaar Nederlandstalige uitgave	Jaren tussen de uitgaven
2001	1999	2
2002	2002	0
2006	2005	1
2008	2008	0
2012	2011	1

Bij Simone van der Vlugt is een kleine ontwikkeling zichtbaar. Zo liggen tussen de eerste twee uitgaven twee jaar, daarna slechts een jaar. Bij Anna Enquist is geen ontwikkeling te zien. Opvallend is verder wel dat de werken uit 2002 en 2008 nog in hetzelfde jaar werden vertaald. Bij Fleur Bourgonje is nog iets anders te zien.

Jaar Duitse uitgave	Jaar Nederlandstalige uitgave	Jaren tussen de uitgaven
2000	1997	3
2001	2000	1
2001	1995 <i>Onderstroom</i>	6

De eerste vertaling verscheen in 2000, drie jaar na de originele versie. De tweede en derde vertaling verschenen in 2001. Daarbij liggen tussen de vertalingen één en zes jaar. Daardoor wordt duidelijk dat het origineel *Onderstroom* dat in 2001 werd vertaald, eerder was ontstaan dan het origineel van de eerste vertaling. Waarschijnlijk werd het eerste boek door het Duitse lezerspubliek zo goed aangenomen dat de uitgeverij belangstelling had voor meer boeken van Fleur Bourgonje. En zo werd niet alleen het nieuwe boek vertaald,

maar ook een reeds langer bestaand origineel. Het succes op de Duitse boekenmarkt heeft dus invloed op de tijd die tussen de originele versie en de vertaling ligt.

3.2.5. Auteurs en uitgeverijen

Een ander onderdeel van het onderzoek van de bibliografie is het bekijken met welke uitgeverijen de auteurs samenwerken. Daarbij zijn twee auteurs bijzonder interessant, Leo Habets en Willem Resandt. Ten eerste Leo Habets. Van hem bestaat een vertaling die in Duitsland is uitgegeven, maar waarvan geen uitgave is in Nederland. Leo Habets is een Nederlandse schrijver en kunstenaar die sinds 1987 in Duitsland leeft. Voordat hij zijn eerste roman *Hades* schreef, had hij al een aantal non-fictieboeken uitgebracht. Hij heeft de roman in zijn moedertaal Nederlands geschreven en dan laten vertalen. Het was van begin af aan het doel het boek vertaald in Duitsland uit te geven. Een uitgave in het Nederlands was niet gepland. Dit heeft er vooral mee te maken dat het verhaal in St. Märgen en Badenweiler in Duitsland plaatsvindt.⁶⁰ Nadat hij zijn vertaalde manuscript aan zes uitgeverijen had gestuurd, waarvan vijf meteen lieten weten dat ze het boek niet wilden uitgeven en de zesde na eerst interesse te hebben getoond de roman uiteindelijk toch ook niet wilde uitgeven, heeft hij besloten met zijn vrouw een eigen uitgeverij op te richten.⁶¹ De roman werd bij zijn nieuwe uitgeverij 123-Z uitgegeven. Intussen zijn ook boeken van andere auteurs bij deze uitgeverij verschenen. De bijzondere aandacht van de uitgeverij ligt daarbij op de nieuwe media. Ze willen een groot aantal dingen anders aanpakken dan de andere uitgeverijen en zij willen de lezer centraal stellen.⁶²

Ten tweede de auteur Willem Resandt. Van hem zijn in Duitsland en Nederland twee boeken verschenen. Willem Resandt of eigenlijk Dr. Roelof Wijnaendts van Resandt is doktor in natuurkunde⁶³ en leeft sinds 1978 in Duitsland. Schrijven is voor hem een hobby waarmee hij pas laat is begonnen. Voor zijn eerste roman uitkwam, had hij al een groot aantal wetenschappelijke publicaties uitgebracht. Zijn romans *Gestohlene Leben* en *Zwei Wahrheiten* zijn beide bij de August-von-Goethe-Literaturverlag verschenen. De Frankfurter Verlagsgruppe is een ‘Zuschussverlag’ wat betekent dat door de auteurs een groot deel van de uitgeverskosten zelf word betaald. Hij heeft zijn romans in het Nederlands geschreven, omdat het, ofschoon hij al zo lang in Duitsland leeft, makkelijker is in zijn moedertaal te schrijven. Hij heeft daarna zelf een vertaalster gekozen die zijn

⁶⁰ vgl. Mailcontact Christine Habets-Bösch (15.05.2015).

⁶¹ vgl. <http://www.123-z.de/Verlag.aspx> (06.05.2015).

⁶² vgl. <http://www.123-z.de/Verlag.aspx> (06.05.2015).

⁶³ vgl. <http://www.zwei-wahrheiten.de/content/2012/10/Willem-Resandt> (27.04.2015).

boek heeft vertaald voordat hij naar een uitgeverij heeft gezocht. Op de Leipziger Buchmesse heeft hij contact opgenomen met de uitgeverij en een interessant gesprek met de redactrice gevoerd. Daarna zijn alletwee de boeken bij dezelfde uitgeverij verschenen. Een derde deel van de ‘van Warring Saga’ is reeds in de maak en zal ook bij de August-van-Goethe Literaturverlag verschijnen.⁶⁴ In vergelijking met Leo Habets, die ook in Duitsland leeft, heeft Willem Resandt zijn boeken ook in Nederland uitgebracht. De eerste roman *Twee waarheden* verscheen bij de uitgeverij El Jeir, die haar boeken via de Vrije Uitgevers uitgeeft. Bij El Jeir gaat het om een micro-uitgeverij van een voormalig vriend van de auteur, die slechts met drie auteurs een contract heeft, Lotte Hendrickx, Willem Resandt en Peter Langendam.⁶⁵ Volgens Willem Resandt geeft deze voormalige vriend, hij noemt in zijn mail geen naam, voornamelijk zijn eigen boeken uit. Omdat Willem Resandt niet gelukkig was met de manier waarop zijn boek werd uitgegeven, het hem veel geld kostte en de Nederlandse markt erg klein is, heeft hij voor zijn tweede boek voor een andere manier van publicatie gekozen.⁶⁶ Voor het nieuwe boek heeft hij Brave New Books als uitgeverij gekozen, een basis voor self-publicatie. Hier kan het boek gemakkelijk worden uitgegeven. Brave New Books is een samenwerking van bol.com, een grote Nederlandse onlinewinkel. Bol. com is te vergelijkbaar met Amazon. Tevens werkt Brave New Books samen met Singel Uitgeverijen en Mijnbestseller.nl, een andere self-publishing basis met dezelfde werkwijze als Brave New Books. Begeleiding tijdens het maken van een eigen boek, door medewerkers van Singel Uitgeverijen uit de afdelingen redactie en vormgeving, is tegen betaling mogelijk. Verder is hulp van auteurs van Singel Uitgeverijen eveneens tegen betaling mogelijk. Tevens is het achteraf mogelijk het boek via bol.com te verkopen. De verkoopprijs wordt door de auteur zelf vastgelegd. Op de website van Brave New Books is het verder mogelijk het systeem te gebruiken om de uiteindelijke boekprijs te bepalen. Door die prijs vast te leggen en de print- en verkoopkosten te berekenen, kom je op de marge voor de auteur en de uitgever uit. Zoals hier te zien is, ontvangen de auteurs maar 50% van de opbrengst. Als voorbeeld een boek van € 20,00.

⁶⁴ vgl. Mailcontact Roelof Wijnaendts van Resandt (27.04.2015).

⁶⁵ vgl. <http://eljeir.nl/auteurs/> (06.05.2015).

⁶⁶ vgl. Mailcontact Roelof Wijnaendts van Resandt (29.04.2015).

Printkosten:	€ 3,93
Verkoop- en distributiekosten:	€ 7,99
Basis Brave New Books:	€ 3,47
Eigen marge:	€ 3,47
Prijs excl. btw (6,0%)	€ 18,87
Verkoopprijs incl. btw	€ 20,00

Dit rekenvoorbeeld geldt alleen als het boek bij bol.com wordt verkocht. In ruil voor het recht van bol.com dit boek exclusief te verkopen, kan de auteur een hogere marge ontvangen. E-books zijn bij deze manier van verkoop automatisch ook via Kobo verkrijgbaar. Dit is de weg die Willem Resandt blijkbaar niet heeft gekozen, omdat men zijn boeken niet alleen bij bol.com kan kopen, maar ook in andere online winkels. Als men zijn boek via CB Boekhandels Nederland uitgeeft is, de marge bij een boek met een verkoopprijs van € 20,00 met € 2,50 lager dan bij bol.com. In tegenstelling met bol.com, zijn de boeken dan in alle relevante Nederlandse en Vlaamse online winkels te koop. Daarnaast is het mogelijk voor fysieke boekhandels in Nederland en Vlaanderen het boek als printversie te bestellen. Ook klanten van de online winkels kunnen het boek niet alleen als e-book maar ook als printversie kopen. De boeken worden dan als ‘books on demand’ uitgegeven. Dit betekent dat ze pas geprint worden als er een bestelling voor is. Dit kost minder en is beter voor het milieu, omdat alleen dat papier en andere dingen verbruikt worden, die voor het printen van een boek nodig zijn. Een nadeel van deze methode van publiceren is dat men pas geld ontvangt als een boek verkocht is. Het is daarom meer een methode voor auteurs zoals Willem Resandt, voor wie het schrijven een hobby is.⁶⁷ Verder is het een mogelijkheid om een boek uit te geven dat tot nu toe niet bij een uitgeverij is aangenomen. Soms gebeurde het dat een boek dat zelf werd gepubliceerd, zo goed werd verkocht dat uitgeverijen dan pas de auteur opmerkten. Op die manier kan men toch een contract met een uitgeverij krijgen. Een ander voordeel is dat men onafhankelijk is van een uitgeverij en zijn boek zelf kan publiceren. Men hoeft niet af te wachten of men door een uitgeverij wordt aangenomen. Een nadeel anderzijds is dat er voor deze boeken geen redactie is. De auteurs kunnen alles uitgeven, de selectie door de uitgeverij valt weg. De redactie ligt daarom bij de lezer en recensies worden des te interessanter.

Alle andere auteurs in de bibliografie hebben hun boeken bij traditionele uitgeverijen uitgebracht. Waarbij het boek altijd eerst in het Nederlands verscheen, voordat het naar het Duits werd vertaald.

⁶⁷ vgl. Mailcontact Roelof Wijnaendts van Resandt (27.04.2015).

3.2.6. Genre

Het laatste aspect van dit onderzoek is het genre van de vertalingen. De vraag die hier achter ligt, is of er een ontwikkeling is waar te nemen wat betreft het genre van het verhalend proza. Dat wil zeggen dat boeken door de uitgeverij of verkoop basis als roman (inclusief de historische roman), misdaadroman/thriller (inclusief de historische misdaadroman en de psychothriller), verhaal, verslag of novelle worden geclassificeerd. Waarbij verhaal en verslag volgens het literatuurwetenschappelijke lexicon⁶⁸ synoniemen voor novelle zijn. Sommige boeken hebben bovendien helemaal geen classificatie.

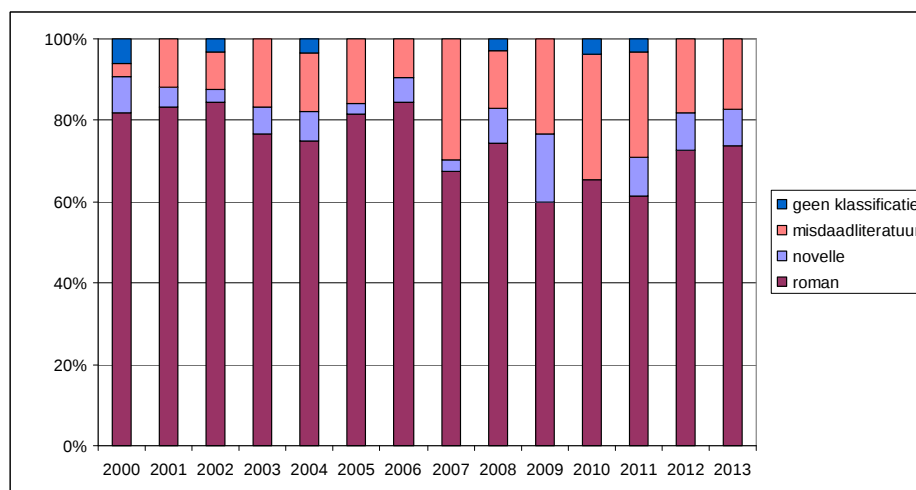
Voordat het onderzoek naar de genres kan beginnen, is het nodig deze nog beter uit te leggen. Ten eerste de novelle. Deze is een schriftelijke verhaalsoort van gemiddelde lengte die het mondeling vertellen imiteert. De handeling van de novelle komt meestal zonder zijhandelingen terecht. De novelle kan gekarakteriseerd worden door de volgende elementen: weinig personages, beknopte actieruimte en een vast repertoire aan handelingselementen. De indruk van een mondelinge vertelling op te wekken is een belangrijk stijlelement van de novelle. Ten tweede de roman. In vergelijking met de novelle heeft de roman een complexe handeling, het aantal personages is net als de actieruimte niet beknopt. Er zijn meestal verschillende vertelniveaus en de lezer kan als communicatiepartner door de verteller betrokken zijn. Dit is vaak het geval als de roman een ik-verteller heeft. Ten derde de misdaadliteratuur. Misdadromans handelen meestal hoofdzakelijk van het onthullen van een misdaad. De handeling begeleidt een persoon die niet bij de misdaad betrokken is, maar die probeert het gebeuren op te lossen en de misdader te pakken. Op de voorgrond staat de analytische handeling die spanning opbouwt. Vaak zijn deze romans vrij kort. In tegenstelling daartoe gaat het bij de thriller om de acties tijdens het opvolgen van de misdader, of een beschrijving van de misdaad zelf. Het gaat hier minder om de onzekerheid.⁶⁹ Omdat de grenzen tussen de misdaadroman en de thriller vaak niet duidelijk zijn, worden zij vervolgens verzameld onder de titel misdaadliteratuur. Zo werd bij sommige boeken de eerste oplage als thriller en de tweede oplage als misdaadroman verkocht.

Met behulp van deze genrebenamingen heeft de lezer, voordat hij de inhoud weet, de kans een selectie uit het grote aanbod van boeken te maken. Er zijn zelfs uitgeverijen die één genre uitgeven. De Grafit uitgeverij is, zoals al in hoofdstuk 3.2.3. gezegd, gespecialiseerd in misdaadliteratuur. Ze zijn begonnen met reisgidsen maar sinds 1999

⁶⁸ Moritz, Rainer & Horst Brunner. (2006) *Literaturwissenschaftliches Lexikon: Grundbegriffe der Germanistik*. Berlin: Erich Schmidt Verlag.

⁶⁹ Genrebeschrijving: vgl. Moritz, Rainer & Horst Brunner. (2006).

concentreert de uitgeverij zich uitsluitend op de markt voor misdaadromans. In het begin werden alleen Duitse auteurs uitgegeven, sinds 2000 zijn bij Grafit ook internationale auteurs verkrijgbaar. Uit het Nederlandse taalgebied horen daar Jac Toes, Felix Thijssen en Charles den Tex bij. Tot het programma van Grafit horen sinds 2005 verder ook historische misdaadromans.⁷⁰ Het idee achter de vraagstelling van de ontwikkeling van het genre is, of in de loop der jaren duidelijk wordt dat bijvoorbeeld de vertalingen van misdaadliteratuur toegenomen zijn. Dat er dus een trend is dat Duitse lezers van dit soort Nederlandstalige boeken houden.

Afb. 14: Genreverdeling tussen 2000 en 2013

Bij het bekijken van de bovenstaande grafiek wordt duidelijk dat er jaren zijn waarin meer misdaadliteratuur werd vertaald, maar er is geen duidelijke trend zichtbaar. De meest vertaalde boeken zijn met ieder jaar minstens 60% de romans. Vooral in 2007 was volgens de grafiek de misdaadliteratuur voor de lezers populair, maar in de volgende jaren neemt het aantal vertaalde misdaadliteratuur weer zichtbaar af. Ofschoon er ook in 2010 en 2011 vrij veel misdaadliteratuur werd vertaald, is het niet zo veel als in 2007. En toch is een toename van de vertaalde misdaadliteratuur zichtbaar. Uiteindelijk vormen de romans en de misdaadliteratuur het grootste deel van de vertalingen. Voor de toekomst zou men daarom kunnen zeggen dat de vertaalde romans het grootste deel van de vertalingen uitmaakt, gevolgd door de misdaadliteratuur. De andere genres spelen alleen een kleine rol bij de verdeling.

⁷⁰ vgl. *Was ist der GRAFIT Verlag? - Eine kurze Darstellung.* in: Website Grafit:1-5. <http://www.grafit.de/fileadmin/downloads/Selbstdarstellung.pdf> (04.05.2015).

4. Conclusies en besluit

Volgens de in het begin genoemde theorie van Bourdieu spelen in het literaire veld verschillende actoren een rol. Een deel van deze actoren is nu onderzocht en het wordt duidelijk dat alle actoren nauw samenhangen en eigenlijk niet afzonderlijk bekeken kunnen worden. Het onderzoek bevestigt daarom de aanvankelijke hypothese dat de verschillende actoren nauw samenhangen. Ook wordt de rangschikking van de actoren binnen het veld duidelijk. Zo kan een auteur zonder een uitgeverij of self-publishing basis zijn boek niet uitgeven en is het daarnaast niet mogelijk zonder een vertaler een boek in het buitenland uit te brengen. De subsidie helpt bij de verspreiding van de literatuur en is daarmee eveneens belangrijk voor het literaire veld. De auteur brengt cultureel kapitaal mee, maar hij heeft ook symbolisch kapitaal nodig. Dit zijn prestige en waardering binnen het veld. Dit symbolisch kapitaal wordt door veldinterne selectieinstanties opgebouwd en aan hem verleend. Heeft een uitgeverij besloten een boek uit te geven, dan wordt zijn waarde gecreëerd. Deze waarde kan niet op de economische waarde gereduceerd worden en wordt door de selectieinstantie, bijvoorbeeld de uitgeverij, aan de auteur verleend. Daarmee staan de selectieinstanties, volgens het onderzoek zijn dit de uitgeverijen en de vertalers, binnen het veld qua rangschikking boven de auteurs. En toch is de accumulatie van symbolisch kapitaal van belang, want economische winst is meestal het resultaat van een groot symbolisch kapitaal.⁷¹ Het veld toont daarmee aan dat het scheppen van literatuur geen louter individueel proces is, maar een samenwerking van de verschillende actoren.⁷²

Samenvattend geeft het onderzoek antwoorden op de in het begin gestelde vragen. Zo hebben de Nederlandse auteurs het grootste aandeel van de vertalingen en toch worden, in de juiste verhouding gebracht, meer Vlaamse dan Nederlandse auteurs gesubsidieerd. Dat er minder geld voor de subsidie van literatuur zou zijn, blijkt niet uit de getallen van het onderzoek. Wat men wel kan zeggen, is dat de subsidie positief is voor de verspreiding van vertaalde literatuur, omdat het vertalen financieel aantrekkelijker gemaakt wordt voor de uitgeverijen. Het aantal vertaalde boeken daalt langzaam, ofschoon het fluctueert. Daarmee heeft Sandra van Voorst met haar uitspraak aan het einde van haar onderzoek gelijk. Want zij stelt dat met de jaren steeds minder Nederlandstalige boeken worden vertaald. Dit is ook voor het onderzoek voor Duitse vertalingen van Nederlandstalig verhalend proza tussen 2000 en 2013 correct. En toch is ook in *Buch und Buchhandel in*

⁷¹ vgl. Jurt, Joseph. (1995): 92.

⁷² vgl. Jurt, Joseph. (1995): 94.

Zahlen 2014 sprake van de ‘Frankfurt-Effekt’ dat duidelijk maakt dat het ‘Gastland’ van de Frankfurter Buchmesse invloed heeft op de getallen van de vertalingen. Een effect dat ook in het onderzoek van Sandra van Voorst te zien was. *Buch und Buchhandel in Zahlen 2014* schrijft als taal alleen Nederlands op. Er is van uit te gaan dat ze daarmee vertalingen uit het Nederlands en het Vlaams hebben samengevat.

Wat het genre van de vertalingen betreft, maken de romans het grootste deel uit, gevolgd door de misdaadliteratuur. En ofschoon er geen duidelijke ontwikkelingstendens te zien is, wordt in de recentere jaren van het onderzoek meer misdaadliteratuur vertaald dan in het begin van het onderzoek. Verder is er een grote variëteit wat betreft de genres. Dit bevestigt de uitspraak van Sandra van Voorst dat er “[...] allerlei vormen van Nederlandse literatuur in de Duitse boekhandel”⁷³ verkrijgbaar zijn. Vertalers zijn net zo belangrijk voor de verspreiding van vertaalde buitenlandse literatuur als de subsidie. Als er meer boeken van een auteur zijn verschenen, zijn ze meestal door dezelfde vertaler vertaald. Dit geldt ook voor auteurs wiens boeken bij verschillende uitgeverijen zijn verschenen. Er is ook te zien dat de vertalers meestal met één uitgeverij samenwerken. Uit het onderzoek blijkt verder dat de uitgeverijen slechts met een vaste kleine groep vertalers samenwerken. Ook de kleine zelfstandige uitgeverijen maken een groot deel uit van de vertaalde literatuur. Grafit staat als zelfstandig uitgeverij in de lijst van de uitgeverijen met de meeste vertalingen samen met Suhrkamp op de tweede plaats. Aangezien de andere uitgeverijen allemaal aan grote bedrijven gekoppeld zijn, is dit opmerkelijk. Het betekent dat ook zelfstandige uitgeverijen veel potentieel voor vertalingen hebben. Bij Grafit wordt verder de samenhang tussen de uitgeverij en het genre duidelijk. Omdat Grafit gespecialiseerd is op misdaadliteratuur, zijn ze voor bijna alle vertalingen van misdaadromans en thrillers verantwoordelijk. Doordat de misdaadliteratuur de tweede rang in de lijst met het meest vertaalde genre inneemt, is begrijpelijk waarom Grafit als zelfstandige uitgeverij zo een groot aandeel aan de vertalingen heeft. Verder is het grote aantal Duitse uitgevers, dat Sandra van Voorst voor 1993 noemt⁷⁴, gebleven. Er is zelfs nog een groot aantal uitgeverijen bijgekomen. De conclusie die Sandra van Voorst in haar onderzoek trekt, dat dit een teken is, dat er vanuit het Duitse lezerspubliek belangstelling is voor naar het Duits vertaalde Nederlandstalige literatuur⁷⁵, zal volgens het onderzoek naar de jaren 2000 tot en met 2013 eveneens positief kunnen worden beantwoord. Hoeveel jaren normaliter tussen de uitgave in het Nederlandstalig gebied en Duitsland liggen is moeilijk

⁷³ Voorst, Sandra van (2006): 118.

⁷⁴ vgl. Voorst, Sandra van (2006): 120.

⁷⁵ vgl. Voorst, Sandra van (2006): 121.

te zeggen omdat er grote verschillen zijn. Duidelijk is dat als een boek door de Duitse markt goed wordt aangenomen, het tweede boek van dezelfde auteur sneller wordt vertaald.

Voor het voorbeeld Willem Resandt laat de ontwikkeling, wat betreft de uitgeverijen, zien. Self-publishing basissen zijn een mogelijkheid voor auteurs om nieuwe boeken zonder uitgeverij uit te geven. Dit is vooral interessant, omdat in het sociale leven steeds meer via internet gebeurt. Een groot aantal van de Duitse uitgeverijen geeft hun boeken intussen, naast de papieren versies, ook als e-books uit. Bij Grafit geldt dit bijvoorbeeld niet alleen voor de nieuwe boeken, maar ook voor alle reeds gepubliceerde boeken. Dit is een mogelijkheid voor de uitgeverijen om met de tijd mee te gaan. Voor de toekomst zal een onderzoek naar het succes van self-publishing basissen boeiend zijn en ook de ontwikkeling van het aandeel verkochte e-books op de Duitse en Nederlandstalige markt zal een onderzoek waard zijn. In Duitsland heeft Amazon.de met de Kindle E-Reader de e-books naar voren gebracht, zou dit in Nederland met de start van Amazon.nl ook gebeuren? Bol.com is een online winkel die vergelijkbaar is met amazon en die ook e-books en e-reader aanbiedt. Maar in vergelijking met Duitse online boekwinkels als Thalia is bij de boeken op de eerste pagina geen advertentie voor een e-reader te vinden. Een vergelijkend onderzoek naar de digitale boeken in Nederland, Vlaanderen en Duitsland zal voor de achtergrond van dit onderzoek heel interessant zijn, omdat het misschien de resultaten van dit onderzoek tegenspreekt. Want in dit onderzoek zijn, zoals eerder geschreven, geen e-books of luisterboeken opgenomen.

Het overzicht van de geschiedenis laat zien dat vertalingen uit het Nederlands en Vlaams in Duitsland een lange traditie hebben die niet altijd gelijk bekend was. De politieke achtergrond, die vooral in de negentiende eeuw belangrijk was, is intussen verdwenen. Vandaag de dag worden alle soorten boeken vertaald. Het onderzoek van Sandra van Voorst geeft een indruk van de ontwikkeling in de jaren '90. Hier wordt de invloed van de Frankfurter Buchmesse op de ontwikkeling van de titelproductie van in het Duits vertaalde Nederlands- en Vlaamstalige literatuur duidelijk. Vóór de Buchmesse was er nauwelijks interesse voor deze vertalingen. Dit is met het 'Schwerpunkt' ineens veranderd. Het jaar van de Buchmesse vormt een cesuur in de geschiedenis van de Duitse vertalingen. Maar ofschoon de interesse met de jaren is afgenomen, is de Nederlandse en Vlaamse literatuur op de Duitse markt present.

Afsluitend kan men dus zeggen dat er in de afgelopen jaren minder Nederlandstalig verhalend proza werd vertaald, maar met oog op de Frankfurter Buchmesse in 2016 zal het

aantal van vertalingen van auteurs uit Nederland en Vlaanderen weer toenemen. In de getallen van vertalingen is weer, net zo als in het onderzoek van Sandra van Voorst, een cesuur te verwachten. Dit tonen ook de cijfers van *Buch und Buchhandel in Zahlen 2014*, want zij laten voor de afgelopen jaren voor de andere ‘Gastländer’ eveneens zien dat er heel veel uit het ‘Gastland’ wordt vertaald. Als dit effect al in 1993 te zien was en het effect ook voor de andere landen geldt, die intussen ‘Gastland’ waren, is hetzelfde effect ook voor de Nederlandstalige literatuur in 2016 te verwachten. Maar ook zonder de Buchmesse heeft de in het Duits vertaalde Nederlandstalige literatuur op de Duitse boekenmarkt een vaste plek.

5. Bibliografie

Bundschuh -Van Duikeren, Johanna. (2011) *Niederländische Literatur des 17. Jahrhunderts*. Berlin, De Gruyter.

den Boon, Ton, Dirk Geeraerts & Nicoline van der Sijs. (2008) *Van Dale groot woordenboek van de Nederlandse taal*. Utrecht; Antwerpen: Van Dale Lexicografie.

Börsenverein des Deutschen Buchhandels, Abt. Marktforschung und Statistik. (2014) *Buch und Buchhandel in Zahlen - Zahlen für den Buchhandel/2014*. Frankfurt am Main: MVB.

Jurt, Joseph. (1995) *Das literarische Feld: das Konzept Pierre Bourdieus in Theorie und Praxis*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

Linn, Stella. (2006) 'Meten is weten? Kanttekeningen bij de compilatie van een bibliografie als basis voor receptieonderzoek naar de Nederlandse literatuur in vertaling', in: Petra Broomans, Stella Linn, Marianne Vogel, Sandra van Voorst & Anders Bay (eds). *Object: Nederlandse literatuur in het Buitenland. Methode: onbekend. Vormen van onderzoek naar de receptie van literatuur uit het Nederlandse taalgebied*. Groningen: Barkhuis: 37-55.

Missinne, Lut. (2003) 'Schluss mit „nie davon gehört“. Die niederländische Literatur in Deutschland', in: Michael Braun & Birgit Lermen (eds). *Begegnungen mit dem Nachbarn (II.): Niederländische Gegenwartsliteratur*. St. Augustin: Konrad-Adenauer-Stiftung: 51-88.

Missinne, Lut. (2008) [Bespreking van: Voorst, Sandra van. (2006) 'Over de drempel. Nederlandse literatuur in Duitse vertaling 1990-1997', in: Petra Broomans, Stella Linn, Marianne Vogel, Sandra van Voorst & Anders Bay (eds), *Object: Nederlandse literatuur in het Buitenland. Methode: onbekend. Vormen van onderzoek naar de receptie van literatuur uit het Nederlandse taalgebied*. Groningen: Barkhuis], in. *Internationale Neerlandistiek*, jg. 46, nr. 1, februari: 62-67.

Moritz, Rainer & Horst Brunner. (2006) *Literaturwissenschaftliches Lexikon: Grundbegriffe der Germanistik*. Berlin: Erich Schmidt Verlag.

Schlusemann, Rita. (2011) *Niederländische Literatur bis 1550*. Berlin, De Gruyter.

Uffelen, Herbert van. (1993) *Moderne niederländische Literatur im deutschen Sprachraum 1830-1990*. Münster; Hamburg: Lit.

Voorst, Sandra van. (2006) 'Over de drempel. Nederlandse literatuur in Duitse vertaling 1990-1997', in: Petra Broomans, Stella Linn, Marianne Vogel, Sandra van Voorst & Anders Bay (eds), *Object: Nederlandse literatuur in het Buitenland. Methode: onbekend. Vormen van onderzoek naar de receptie van literatuur uit het Nederlandse taalgebied*. Groningen: Barkhuis: 111-122.

Digitale bronnen:

Website uitgeverij Eenvoudig Communiceren:

<http://www.eenvoudigcommuniceren.nl/over-ons> (28.04.2015).

Website uitgeverij El Jeir:

<http://eljeir.nl/auteurs/> (06.05.2015).

Website Expertisecentrum Literair Vertalen (ELV):

http://literairvertalen.org/veelgestelde_vragen/37/784 (21.05.2015).

Website Frankfurter Buchmesse:

<http://www.buchmesse.de/de/ehrengast/info/> (12.11.2014).

Website uitgeverij Grafit:

Was ist der GRAFIT Verlag? - Eine kurze Darstellung. in: Website Grafit:1-5.

<http://www.grafit.de/fileadmin/downloads/Selbstdarstellung.pdf> (04.05.2015).

Website Letternfonds

<http://www.letterenfonds.nl/nl/over-het-fonds> (20.01.2015).

<http://www.letterenfonds.nl/nl/vertaling-van-nederlands-literair-werk> (20.01.2015).

<http://www.letterenfonds.nl/nl/vertalingendatabase> (20.01.2015).

Website Vlaams Fonds voor de Letteren:

<http://www.fondsvoordeletteren.be/nl/1/content/141/over-het-vfl.html> (20.01.2015).

Website uitgeverij 123-Z:

<http://www.123-z.de/Verlag.aspx> (06.05.2015).

Officiële website van de roman *Zwei Wahrheiten*:

<http://www.zwei-wahrheiten.de/content/2012/10/Willem-Resandt> (27.04.2015).

Persoonlijk mailcontact met:

Mailcontact Bettina Gaudermann, Hanserverlag (24.02.2015).

Mailcontact Christine Habets-Bösch, 123-Z (15.05.2015).

Mailcontact Roelof Wijnaendts van Resandt, auteur (27.04.2015 en 29.04.2015).

6. Overzicht van afbeeldingen

Afb. 1: Aantal boeken per auteur tussen 2000 en 2013	23
Afb. 2: Aantal Nederlandse en Vlaamse auteurs.....	24
Afb. 3: Subsidieverdeling.....	25
Afb. 4: Subsidie voor Nederlandse en Vlaamse auteurs in vergelijking.....	25
Afb. 5: Aantal nieuwe vertalingen per jaar	27
Afb. 6: Vertalers met meer dan 10 vertalingen tussen 2000 en 2013	29
Afb. 7: Overzicht over het aantal vertalingen van Stefanie Schäfer per uitgeverij.....	30
Afb. 8: Overzicht over het aantal vertalingen van Hanni Ehlers per uitgeverij	31
Afb. 9: Overzicht over het aantal vertalingen van Helga van Beuningen per uitgeverij	32
Afb. 10: Duitstalige uitgeverijen met meer dan 10 vertalingen	34
Afb. 11: Overzicht over de Duitstalige uitgeverijen die een groot aantal boeken bij één Nederlandstalig uitgeverij hebben gekocht	34
Afb. 12: Gemiddelde jaren tussen de uitgaven in Nederland/Vlaanderen en Duitsland.....	39
Afb. 13: Jaren tussen de uitgave in Nederland/Vlaanderen en Duitsland per boek	40
Afb. 14: Genreverdeling tussen 2000 en 2013.....	46

7. Bijlage

7.1. Bibliografie per jaar voor onderzoek

2000

4. Accord, Clark. *Königin der Huren* vert. Stefanie Schäfer. Darmstadt: Schneekluth, 2000. Vert van: De koningin van Paramaribo. Amsterdam: Vassallucci, 1999.
Nederlands
5. Appel, René. *Tod am Leuchtturm* vert. Gregor Seferens. Zürich: Nagel & Kimche, 2000. Vert van: Geweten. Amsterdam: Bert Bakker, 1996.
Nederlands
6. Beijnum, Kees van. *Die Archivarin* vert. Marianne Holberg. Stuttgart; München: Deutsche Verlags-Anstalt, 2000. Vert van: De ordening. Amsterdam: Nijgh & Van Ditmar, 1998.
Nederlands
7. Berkhof, Aster. *Riskantes Spiel* vert. Birgit Kawohl. Wetzlar: Verlagshaus No.8, 2000. Vert van: Hoog spel. Antwerpen: Houtekiet, 1997.
Vlaams
8. Bourgonje, Fleur. *Ostwind, Königskind* vert. Eva Schweikart. München: Bertelsmann, München: Goldmann, 2000. Vert van: Oostenwind, koningskind. Amsterdam: Atlas, 1997.
Nederlands
9. Brink, H.M. van den. *Über das Wasser* vert. Helga van Beuningen. München: Carl Hanser, 2000. Vert van: Over het water. Amsterdam: Meulenhoff, 1998.
Nederlands
10. Hart, Maarten 't. *Gott fährt Fahrrad, oder Die wunderliche Welt meines Vaters* vert. Marianne Holberg. Zürich: Arche, 2000. Vert van: De aansprekers. Amsterdam: De Arbeiderspers, 1979
Nederlands
11. Heijden, A.F.Th. van der. *Das Gefahrendreieck* vert. Helga van Beuningen. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2000. Vert van: De gevarendriehoek. Amsterdam: Querido, 1985.
Nederlands
12. Heijne, Bas. *Das einsame Meer* vert. Rosemarie Still. München: Goldmann, 2000. Vert van: Suez. Amsterdam: Bert Bakker, 1992.
Nederlands
13. IJlander, Gijs. *Stilleben mit Tulpen* vert. Gregor Seferens. München: Luchterhand, 2000. Vert van: Twee harten op een schotel. Amsterdam: Veen, 1998.
Nederlands
14. Loo, Tessa de. *Der Traumpalast* vert. Waltraud Hüsmert. München: Bertelsmann, 2000. Vert van: Een varken in het paleis. Amsterdam: De Arbeiderspers, 1998.
Nederlands
15. Loon, Karel G. van. *Passionsfrucht* vert. van Arne Braun. Leipzig: Gustav Kiepenheuer, 2000. Vert van: De passievrucht. Amsterdam: Veen, 1999.
Nederlands

16. Marbe, Nausicaa. *Mandragra* vert. Marianne Holberg. München: Goldmann, 2000. Vert van: Mândragra. Amsterdam: Meulenhoff, 1998.
Nederlands
17. Mendes, Bob. *Die Kraft des Feuers* vert. Birgit Kawohl. Wetzlar: Verlagshaus No.8, 2000. Vert van: De kracht van het vuur. Antwerpen: Manteau, 1996.
Vlaams
18. Minco, Marga. *Nachgelassene Tage* vert. Marlene Müller-Haas. Bergisch Gladbach: Lübbe, 2000. Vert van: Nagelaten dagen. Amsterdam: Bert Bakker, 1997.
Nederlands
19. Moor, Margriet de. *Die Verabredung* vert. Helga van Beuningen. München: Carl Hanser, 2000. Vert van: Zee-Binnen. Amsterdam: Querido, 1999.
Nederlands
20. Mulisch, Harry. *Das Theater, der Brief und die Wahrheit: ein Widerspruch* vert. Gregor Seferens. München: Carl Hanser, 2000. Vert van: Het theater, de brief en de waarheid. Amsterdam: CPNB, 2000.
Nederlands
21. Nobel, Elizabeth. *Das Talent* vert. Marlene Müller-Haas. Berlin: Ullstein, 2000. Vert van: Het talent. Amsterdam: De Geus, 1998.
Nederlands
22. Polak, Chaja. *Sommersonate* vert. Heike Baryga. München; Zürich: Piper, 2000. Vert van: Zomersonate. Amsterdam: Vassallucci, 1997.
Nederlands
23. Rosenboom, Thomas. *Das Liebeswerk* vert. Waltraud Hüsmert. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2000. Vert van: Gewassen vlees. Amsterdam: Querido, 1994.
Nederlands
24. Ruebsamen, Helga. *Bär ist zurück* vert. Christiane Kuby. Leipzig: Kiepenheuer, 2000. Vert van: Beer is terug. Amsterdam: Contact, 1999.
Nederlands
25. Schogt, Philibert. *Die wilden Zahlen* vert. Thomas Hauth. München: Knaus, 2000. Vert van: De wilde getallen. Amsterdam: De Arbeiderspers, 1998.
Nederlands
26. Slot, Pauline. *Kreuz des Südens* vert. Rosemarie Still. München: Deutscher Taschenbuch, 2000. Vert van: Zuiderkruis. Amsterdam: De Arbeiderspers, 1999.
Nederlands
27. Stil, Ashe. *Das Teufelskraut* vert. Elke Sieker. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch, 2000. Vert van: Het duivelskruid. Schoorl: Conserve, 1993.
Nederlands
28. Stil, Ashe. *Die Herberge zur Nacht* vert. Elke Sieker. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch, 2000. Vert van: Een herberg in de nacht. Schoorl: Conserve, 1993.
Nederlands
29. Thijssen, Felix. *Cleopatra* vert. Stefanie Schäfer. Dortmund: Grafit, 2000. Vert van: Cleopatra. Amsterdam: Luitingh-Sijthoff, 1998.
Nederlands

30. Uphoff, Manon. *Schlafkind* vert. Thomas Hauth. Stuttgart; München: Deutsche Verlags-Anstalt, 2000. Vert van: Gemis. Amsterdam: Podium, 1997.
Nederlands
31. Veld, Erika. *Insel in Ocker und Blau* vert. Helga Marx. Wien; München: Deuticke, 2000. Vert van: Eiland in oker en blauw. Rotterdam: Aristos, 2000.
Nederlands
32. Vries, Theun de. *Die Kardinalsmotette* vert. Eva Schumann. Köln: Dittrich, 2000. Vert. van: Het motet voor de kardinaal. Amsterdam: Querido, 1960.
Nederlands
33. Vries, Theun de. *Vincent und Sien* vert. Stefan Häring. Dittrich: Köln, 2000. Vert. van: Ziet, een mens. Amsterdam: Van Kampen, 1963.
Nederlands
34. Winter, Leon de. *Nur weg hier! Die Abenteuer eines neuen Taugenichts* vert. Christiane Pankow. Berlin: Aufbau Taschenbuch, 2000. Vert. van: De (ver)wording van de jongere Dürer. Haarlem: In de Knipscheer, 1978.
Nederlands
35. Zomeren, Koos van. *Eine Tür im Oktober* vert. Thomas Hauth. Zürich: Arche, 2000. Vert van: Een deur in oktober. Amsterdam: De Arbeiderspers, 1999.
Nederlands
36. Zwagerman, Joost. *Die Nebenfrau* vert. Rolf Erdorf. Wien: Picus, 2000. Vert van: De buitenvrouw. Amsterdam: De Arbeiderspers, 1994.
Nederlands

2001

1. Alders, Hanny. *Die Geliebte des Ketzers* vert. Silke Schmidt. Frankfurt am Main: Krüger, 2001. Vert van: De volmaakte ketter. Schoorl: Conserve, 1999.
Nederlands
2. Apotheker, Henk. *Ayse ist weg* vert. Stefanie Schäfer. Dortmund: Grafit, 2001. Vert van: De turkenflat. Amsterdam: Luitingh-Sijthoff, 2000.
Nederlands
3. Appel, René. *Rachsucht* vert. Mirjam Pressler. Zürich: Nagel & Kimche, 2001. Vert van: Tweestrijd. Amsterdam: Bert Bakker, 1998.
Nederlands
4. Ascher, Maarten. *Die Reise des David Melba* vert. Marlene Müller-Haas. München: Bertelsmann, 2001. Vert van: De verstekeling. Amsterdam: Meulenhoff, 1999.
Nederlands
5. Boogaard, Oscar van den. *Liebestod* vert. Ira Wilhelm. Frankfurt am Main: Fischer, 2001. Vert van: Liefdesdood. Amsterdam: Querido, 1999.
Nederlands
6. Bourgonje, Fleur. *Damals am Deich* vert. Eva Schweikart. München: Goldmann, 2001. Vert van: De dijk waarlangs wij lagen. Amsterdam: Atlas, 2000.
Nederlands

7. Bourgonje, Fleur. *Die Frau auf dem Felsen* vert. Eva Schweikart. München: Goldmann, 2001. Vert van: Onderstroom. Amsterdam: Atlas, 1995.
Nederlands
8. Bremer, Geert. *Dem Feinde zuwinken* vert. Wolfgang Ebert. Beucha: Sax, 2001. Vert van: Wuiven naar de vijand. Amsterdam: Meulenhoff, 1998.
Nederlands
9. Claes, Paul. *Der Phoenix* vert. Marlene Müller-Haas. Frankfurt am Main: Fischer, 2001. Vert van: De phoenix. Amsterdam: De Bezige Bij, 1998.
Vlaams
10. Claus, Hugo. *Unvollendete Vergangenheit* vert. Waltraud Hüsmert. Stuttgart: Klett-Cotta, 2001. Vert van: Onvoltooid verleden. Amsterdam: De Bezige Bij, 1998.
Vlaams
11. Conrad, Patrick. *Limousine* vert. Birgit Kawohl. Wetzlar: Verlagshaus No.8, 2001. Vert van: Limousine. Antwerpen: Houtekiet, 1994.
Vlaams
12. Durlacher, Jessica. *Die Tochter* vert. Hanni Ehlers. Zürich: Diogenes, 2001. Vert van: De dochter. Amsterdam: De Bezige Bij, 2000.
Nederlands
13. Eeden, Ed van. *Die Vogelspinne* vert. Thomas Hauth. Frankfurt am Main: Eichborn, 2001. Vert van: De vogelspin. Amsterdam: Nijgh & Van Ditmar, 1999.
Nederlands
14. Eggels, Elle. *Das Haus der sieben Schwestern* vert. Vera Rauch. Frankfurt am Main: Krüger, 2001. Vert van: Het huis van de zeven zusters. Amsterdam: Vassallucci, 1998.
Nederlands
15. Enquist, Anna. *Die Verletzung* vert. Hanni Ehlers. München: Luchterhand, 2001. Vert van: De kwetsuur. Amsterdam: De Arbeiderspers, 1999.
Nederlands
16. Giphart, Ronald. *Ich umarme dich vieltausendmal* vert. Rolf Erdorf. München: List Taschenbuch, 2001. Vert van: Ik omhels je met duizend armen. Amsterdam: Podium, 2000.
Nederlands
17. Haasnoot, Robert. *Wahnsee* vert. Christiane Kuby. Berlin: Berlin Verlag, 2001. Vert van: Waanzee. Amsterdam: Babylon, 1998.
Nederlands
18. Haasse, Hella S.. *Das Mietshaus* vert. Marianne Holberg. München: Goldmann, 2001. Vert van: Huurders en onderhuurders. Amsterdam: Querido, 1971.
Nederlands
19. Heijden, A.F.Th. van der. *Die Schlacht um die Blaubrücke* vert. Helga van Beuningen. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2001. Vert van: De slag om de Blauwbrug. Amsterdam: Querido, 1983.
Nederlands
20. Hemmerechts, Kristien. *Das Lächeln der Engel* vert. Elvira Bittner. München; Zürich: Diana, 2001. Vert van: Margot en de engelen. Amsterdam: Atlas, 1997.
Vlaams

21. Hemmerechts, Kristien. *Im Garten der Unschuldigen* vert. Elvira Bittner. München; Zürich: Diana, 2001. Vert van: De tuin der onschuldigen. Amsterdam: Atlas, 1999.
Vlaams
22. Hermans, Willem Frederik. *Die Dunkelkammer des Damokles* vert. Watraud Hüsmert. Leipzig: Kiepenheuer, 2001. Vert van: De donkere kamer van Damocles. Amsterdam: Van Oorschot, 1958.
Nederlands
23. Janssen, Roel. *Die Euro-Fälscher* vert. Dieter Maenner. Frankfurt am Main; New York: Campus, 2001. Vert van: Het Mercator complot. Amsterdam: Balans, 2000.
Nederlands
24. Keulen, Mensje van. *Die rote Schlinge* vert. Stefanie Schäfer. München: Knaur, 2001. Vert van: De rode strik. Amsterdam: Atlas, 1994.
Nederlands
25. Kotterer, Frans. *Blow Baby Blow* vert. Birgit Kawohl. Wetzlar: Verlagshaus No.8, 2001. Vert van: Blow Baby Blow. Amsterdam: Luitingh-Sijthoff, 1999.
Nederlands
26. Loo, Tessa de. *Der gemalte Himmel* vert. Waltraud Hüsmert. München: Bertelsmann, 2001. Vert van: Een bed in de hemel. Amsterdam: De Arbeiderspers, 2000.
Nederlands
27. Matsier, Nicolaas. *Selbstporträt mit Eltern* vert. Marianne Holberg. Zürich: Arche, 2001. Vert van: Gesloten huis. Amsterdam: De Bezige Bij, 1994.
Nederlands
28. Meer, Vonne van der. *Inselgäste* vert. Arne Braun. Leipzig: Kiepenheuer, 2001. Vert van: Eilandgasten. Amsterdam: Contact, 1999.
Nederlands
29. Moor, Margriet de. *Kreutzersonate* vert. Helga van Beuningen. München: Carl Hanser, 2001. Vert van: Kreutzersonate. Amsterdam: Contact, 2001.
Nederlands
30. Möring, Marcel. *Modellfliegen* vert. Helga van Beuningen. München: Luchterhand, 2001. Vert van: Modelvliegen. Amsterdam: Meulenhoff, 2000.
Nederlands
31. Mortier, Erwin. *Marcel* vert. Waltraud Hüsmert. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2001. Vert van: Marcel. Amsterdam: Meulenhoff, 1999.
Vlaams
32. Mulisch, Harry. *Siegfried* vert. Gregor Seferens. München: Carl Hanser, 2001. Vert van: Siegfried. Amsterdam: De Bezige Bij, 2001.
Nederlands
33. Palmen, Connie. *Die Erbschaft* vert. Hanni Ehlers. Zürich: Diogenes, 2001. Vert van: De erfenis. Amsterdam: Prometheus, 1999.
Nederlands
34. Peper, Rascha. *Das Mädchen, das vom Himmel fiel* vert. Sibylle Mulot. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt, 2001. Vert van: Dooi. Amsterdam: Veen, 1999.
Nederlands

35. Pol, Barber van de. *Traumtiger* vert. Rosemarie Still. München: Deutscher Taschenbuchverlag, 2001. Vert van: Er was wat (met mijnheer Maker & mevrouw Maker). Amsterdam: Querido, 1998. Nederlands
36. Rasker, Maya. *Mit unbekanntem Ziel* vert. Christiane Kuby. Frankfurt am Main: Frankfurter Verlagsanstalt, 2001. Vert van: Met onbekende bestemming. Amsterdam: Prometheus, 2000. Nederlands
37. Rooy, Lisa de. *In den Augen meines Bruders* vert. Jörg Schilling - Rainer Täubrich. München: Droemer, 2001. Vert van: In de ogen van mijn broer. Amsterdam: Vassallucci, 1999. Nederlands
38. Smeets, Mart. *Die Spitzengruppe* vert. Egon Boesten. Kiel: Delius Klasing, 2001. Vert van: De kopgroep. Amsterdam: Veen, 1999. Nederlands
39. Steenbeek, Rosita. *Etruskische Schatten* vert. Stefanie Schäfer. München: Kabel, 2001. Vert van: Schimmenrijk. Amsterdam: Prometheus, 1999. Nederlands
40. Toes, Jac. *Auf der Strecke geblieben* vert. Stefanie Schäfer. Dortmund: Grafit, 2001. Vert van: Dubbelspoor. Amsterdam: De Boekerij, 1993. Nederlands
41. Visser, Suzanne. *Das japanische Rätsel* vert. Marianne Holberg. Stuttgart; München: Deutsche Verlags-Anstalt, 2001. Vert van: De vismoorden. Amsterdam: Atlas, 2000. Nederlands
42. Winter, Leon de. *Leo Kaplan* vert. Hanni Ehlers. Zürich: Diogenes, 2001. Vert van: Kaplan. Amsterdam: De Bezige Bij, 1986. Nederlands
43. Zomeren, Koos van. *Lord Byron war auch hier* vert. Thomas Hauth. Zürich: Arche, 2001. Vert van: Sterk water. Amsterdam: De Arbeiderspers, 1987. Nederlands

2002

1. Accord, Clark. *Die Königin von Surinam* vert. Stefanie Schäfer. München: Droemer-Knaur, 2002. Vert. van: De koningin van Paramaibo. Amsterdam: Vassallucci, 1999. Nederlands
2. Alders, Hanny. *Die Rebellin von Avignon* vert. Silke Schmidt. Frankfurt am Main Fischer Taschenbuch, 2002. Vert. van De volmaakte ketter. Schoorl Conserve, 1999. Nederlands
3. Artus, Russell. *Unperson* vert. Sylke Hachmeister - Thomas Hauth. München: Luchterhand, 2002. Vert van: Onpersoonlijkheid. Amsterdam: Meulenhoff, 1999. Nederlands
4. Boon, Louis Paul. *Der Kapellekensweg, oder der 1. illegale Roman von Boontje* vert. Gregor Seferens. München: Luchterhand, 2002. Vert van: De Kapellekensbaan. Amsterdam: De Arbeiderspers, 1953. Vlaams

5. Brokken, Jan. *Der traurige Champion* vert. Ira Wilhelm. Wien: Paul Zsolnay, 2002. Vert van: De droevige kampioen. Amsterdam: Atlas, 1997.
Nederlands
6. Brouwers, Jeroen. *Geheime Zimmer* vert. Christiane Kuby. Stuttgart; München: Deutsche Verlags-Anstalt, 2002. Vert van: Geheime kamers. Amsterdam: Atlas, 2000.
Nederlands
7. Cleef, Alfred van. *Die verirrte Insel oder Die weite Reise eines unglücklichen Mannes.* vert. Marlene Müller-Haas. Hamburg: Marebuch, 2002. Vert van: Het verdwaalde eiland, Amsterdam: Meulenhoff, 1999.
Nederlands
8. Couperus, Louis. *Die langen Linien der Allmählichkeit* vert. Gregor Seferens. Zürich: Manesse, 2002. Vert van: Langs lijnen van geleidelijkheid. Amsterdam: Veen, 1900.
Nederlands
9. Dekkers, Midas. *Das Gnu und du. Tierische Geschichten* vert. Ira Wilhelm. München: Blessing, 2002. Vert. van: De gnoe en andere beesten. Amsterdam: Contact, 1998.
Nederlands
10. Enquist, Anna. *Die Eisträger* vert. Hanni Ehlers. München: Luchterhand, 2002. Vert van: De ijsdragers. Amsterdam: CPNB, 2002.
Nederlands
11. Gaag, Machteld van der. *Transatlantik Girl* vert. Ulrike Laszlo. München: Heyne, 2002. Vert van: Overstekende margarita's. Amsterdam: Archipel, 2000.
Nederlands
12. Geeraerts, Jef. *Der Generalstaatsanwalt* vert. Hans-Ulrich Jäckle. Zürich: Unionsverlag, 2002. Vert van: De PG. Amsterdam: Prometheus, 1998.
Vlaams
13. Hemmerechts, Kristien. *Viele Frauen und ab und zu ein Mann* vert. Elvira Bittner. München; Zürich: Diana, 2002. Vert van: Veel vrouwen, af en toe een man. Amsterdam: Atlas, 1995.
Vlaams
14. Hermans, Willem Frederik. *Nie mehr schlafen* vert. Waltraud Hüsmert. Leipzig: Kiepenheuer, 2002. Vert van: Nooit meer slapen. Amsterdam: De Bezige Bij, 1966.
Nederlands
15. Hoefnagels, Peter. *Vatermorde* vert. Barbara Heller. München: Claassen, 2002. Vert van: Dansen op het terras. Amsterdam: Veen, 1997.
Nederlands
16. IJlander, Gijs. *Der Skandal* vert. Hans-Ulrich Jäckle. Berlin: Aufbau Taschenbuch, 2002. Vert van: De aanstoot. Amsterdam: Veen, 2000.
Nederlands
17. Jaeggi, Adriaan. *Held von Beruf* vert. Elvira Bittner. München: List Taschenbuch, 2002. Vert van: Held van beroep. Amsterdam: Bert Bakker, 1999.
Nederlands
18. Jagt, Marek van der. *Amour fou* vert. Rainer Kersten. Zürich: Diogenes, 2002. Vert van: De geschiedenis van mijn kaalheid. Breda: De Geus, 2000.
(Marek van der Jagt is het pseudoniem van Arnon Grünberg.)
Nederlands

19. Keuls, Yvonne. *Die Tochter meiner Mutter* vert. Elvira Bittner. München: List, 2002. Vert van: Mevrouw mijn moeder. Amsterdam: Ambo, 1999.
Nederlands
20. Loon, Karel G. van. *Lisas Atem*. vert. van Arne Braun. Leipzig: Kiepenheuer, 2002. Vert van: Lisa's adem. Amsterdam: Veen, 2001.
Nederlands
21. Meer, Vonne van der. *Die letzte Fähre* vert. Arne Braun. Leipzig: Kiepenheuer, 2002. Vert van: De avondboot. Amsterdam: Contact, 2001.
Nederlands
22. Mendes, Bob. *Der Geschmack der Freiheit* vert. Birgit Kawohl. Wetzlar: Verlagshaus No.8, 2002. Vert van: De smaak van vrijheid. Antwerpen: Manteau, 1999.
Vlaams
23. Royen, Heleen van. *Die glückliche Hausfrau* vert. Hanni Ehlers. Hamburg: Rowohlt, 2002. Vert van: De gelukkige huisvrouw. Amsterdam: Vassallucci, 2000.
Nederlands
24. Scholten, Jaap. *Morgenstern* vert. Ira Wilhelm. Stuttgart: Klett-Cotta, 2002. Vert van: Morgenster. Amsterdam: Contact, 2000.
Nederlands
25. Thijssen, Felix. *Isabelle* vert. Stefanie Schäfer. Dortmund: Grafit, 2002. Vert van: Isabelle. Amsterdam: Luitingh-Sijthoff, 1999.
Nederlands
26. Thijssen, Felix. *Tiffany* vert. Stefanie Schäfer. Dortmund: Grafit, 2002. Vert van: Tiffany. Amsterdam: Luitingh-Sijthoff, 2000.
Nederlands
27. Toes, Jac.. *Tief gesunken* vert. Stefanie Schäfer. Dortmund: Grafit, 2002. Vert van: De afrekening. Amsterdam: De Boekerij, 1994.
Nederlands
28. Toorn, Willem van. *Als würde ich vor Glück ersticken* vert. Marianne Holberg. Zürich: Arche, 2002. Vert van: De rivier. Amsterdam: Querido, 1999.
Nederlands
29. Uytterlinde, Judith. *Eisprung* vert. Eva Schweikart. München: Goldmann, 2002. Vert van: Eisprong. Amsterdam: Mets & Schilt, 2001.
Nederlands
30. Vermeulen, John. *Der Garten der Lüste* vert. Hanni Ehlers. Zürich: Diogenes, 2002. Vert van: De tuin der lusten. Utrecht: Het Spectrum, 2001.
Vlaams
31. Woerden, Henk van. *Der Bastard. Die Geschichte des Mannes, der den südafrikanischen Premier ermordete*. vert. van Gregor Seferens. Berlin: Berlin Verlag, 2002. Vert van: Een mond vol glas. 1998.
Nederlands
32. Zwagerman, Joost. *Kunstlicht* vert. Martina den Hertog-Vogt. Wien: Picus, 2002. Vert van: Chaos en rumoer. Amsterdam: De Arbeiderspers, 1997.
Nederlands

2003

1. Abdolah, Kader. *Die geheime Schrift* vert. Christiane Kuby. Stuttgart: Klett-Cotta, 2003. Vert van: Spijkerschrift. Breda: De Geus, 2000.
Nederlands
2. Alberts, A.. *Die Inseln* vert. Waltraud Hüsmert. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2003. Vert van: De eilanden. Amsterdam: Van Oorschot, 1952.
Nederlands
3. Alders, Hanny. *Die Rebellin von Carcassonne* vert. Silke Schmidt. Frankfurt am Main Fischer Taschenbuch, 2003. Vert. van De volmaakte ketter. Schoorl Conserve, 1999.
Nederlands
4. Appel, René. *Ein Opfer der Umstände* vert. Stefanie Schäfer. München: Schneekluth, 2003. Vert van: Zinloos geweld. Amsterdam: Bert Bakker, 2001.
Nederlands
5. Boudou, Khalid. *Lehrjahre im Schnitzelparadies* vert. Franca Fritz - Heinrich Koop. München: Karl Blessing, 2003. Vert van: Het schnitzelparadijs. Amsterdam: Vassallucci, 2001.
Nederlands
6. Dorrestein, Renate. *Zurück auf Los!* vert. Hanni Ehlers. München: Kindler, 2003. Vert van: Zonder genade. Amsterdam: Contact, 2001.
Nederlands
7. Dullemen, Inez van. *Die Blumenkönigin* vert. Marianne Holberg. Berlin: Aufbau Taschenbuch, 2003. Vert van: Maria Sibylla. Amsterdam: De Bezige Bij, 2001.
Nederlands
8. Eggels, Elle. *Die Liebe meiner Schwester* vert. Stefanie Schäfer. Frankfurt am Main: Krüger, 2003. Vert van: Kroniek van een onbegrepen liefde. Amsterdam: Vassallucci, 2001.
Nederlands
9. Gernerde, Yoyo van. *Sushi & Chardonnay* vert. Ingeborg Kalischer. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch, 2003. Vert van: Sushi & Chardonnay. Amsterdam: Sirene, 2002.
Nederlands
10. Gruijter, Erik de. *Die letzte Woche* vert. Martina Merckel-Braun. Wuppertal; Kassel: Oncken, 2003. Vert van: De laatste week. Apeldoorn: Novapres, 1999.
Nederlands
11. Grünberg, Arnon. *Phantomschmerz* vert. Rainer Kersten. Zürich: Diogenes, 2003. Vert van: Fantoompijn. Amsterdam: Nijgh & Van Ditmar, 2000.
Nederlands
12. Hart, Maarten 't. *Die Sonnenuhr, oder das geheime Leben meiner Freundin Roos* vert. Marianne Holberg. Zürich: Arche, 2003. Vert van: De zonnewijzer. Amsterdam: De Arbeiderspers, 2002.
Nederlands
13. Heijden, A.F.Th. van der. *Der Gerichtshof der Barmherzigkeit* vert. Helga van Beuningen. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2003. Vert van: Het hof van barmhartigheid. Amsterdam: Querido, 1996.
Nederlands

14. Heijden, A.F.Th. van der. *Unterm Pflaster der Sumpf* vert. Helga van Beuningen. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2003. Vert van: Onder het plaveisel het moeras. Amsterdam: Querido, 1996. Nederlands
15. Hermans, Willem Frederik. *Au pair* vert. Waltraud Hüsmert. Leipzig: Kiepenheuer, 2003. Vert van: Au pair. Amsterdam: De Bezige Bij, 1989. Nederlands
16. Hermesen, Joke J.. *Die Gärten von Bloomsbury* vert. Thomas Hauth. Bergisch Gladbach: Lübbe, 2003. Vert van: Tweeduister. Amsterdam: De Arbeiderspers, 2001. Nederlands
17. Jagt, Marek van der. *Monogam* vert. Rainer Kersten. Zürich: Diogenes, 2003. Vert van: Monogaam. Breda: De Geus, 2002.
(Marek van der Jagt is het pseudoniem van Arnon Grünberg)
Nederlands
18. Kat, Otto de. *Mann in der Ferne* vert. Andreas Ecke. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2003. Vert van: Man in de verte. Amsterdam: Van Oorschot, 1998. Nederlands
19. Keulen, Mensje van. *Die Glückliche* vert. Marianne Holberg. Zürich: Arche, 2003. Vert van: De gelukkige. Amsterdam: Atlas, 2001. Nederlands
20. Möring, Marcel. *Mendel* vert. Helga van Beuningen. München: Luchterhand, 2003. Vert van: Mendels erfenis. Amsterdam: Meulenhoff, 1990. Nederlands
21. Nooteboom, Cees. *Philip und die anderen* vert. Helga van Beuningen. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2003. Vert. van: Philip en de anderen. Amsterdam: Querido, 1955. Nederlands
22. Schogt, Philibert. *Der Chocolatier* vert. Barbara Heller. München: List, 2003. Vert van: Daalder. Amsterdam: De Arbeiderspers, 2002. Nederlands
23. Smeets, Mart. *Der Fluchtversuch* vert. Egon Boesten. Kiel: Delius Klasing, 2003. Vert van: Een lange ontsnapping. Amsterdam: Veen, 1997. Nederlands
24. Thijssen, Felix. *Caroline* vert. Stefanie Schäfer. Dortmund: Grafit, 2003. Vert van: Caroline. Amsterdam: Luitingh-Sijthoff, 2001. Nederlands
25. Thijssen, Felix. *Ingrid* vert. Stefanie Schäfer. Dortmund: Grafit, 2003. Vert van: Ingrid. Amsterdam: Luitingh-Sijthoff, 2001. Nederlands
26. Toes, Jac. *Verrat* vert. Stefanie Schäfer. Dortmund: Grafit, 2003. Vert van: Verraad. Amsterdam: De Boekerij, 1996. Nederlands
27. Vries, Theun de. *Vincent und Sien* vert. Eva Schumann. München: Deutscher Taschenbuch, 2003. Vert. van: Ziet, een mens. Amsterdam: Van Kampen, 1963. Nederlands

28. Wagendorp, Bert. *Der Prolog* vert. Egon Boesten. Kiel: Moby Dick, 2003. Vert van: De proloog. Amsterdam: Veen, 1995.
Nederlands
29. Winter, Leon de. *Malibu* vert. Hanni Ehlers. Zürich: Diogenes, 2003. Vert van: God's gym. Amsterdam: De Bezige Bij, 2002.
Nederlands
30. Wulfson, Betty. *Leah* vert. Andrea Marenzeller. Wien; München: Deuticke, 2003. Vert van: Lea. Rotterdam: Aristos, 2000.
Nederlands

2004

1. Aken, Jan van. *Das Geständnis des Mönchs* vert. Jörg Schilling - Rainer Täubrich. München: Droemer, 2004. Vert van: De valse dageraad. Amsterdam: Prometheus, 2001.
Nederlands
2. Couperus, Louis. *De Binocle; Das Opernglas* vert. Tanja Holzhey. Franziska Fuhrmann. Berlin: Weißensee, 2004. Vert. van het verhaal 'De binocle' (1923).
Nederlands
3. Dis, Adriaan van. *Doppelliebe* vert. Marlene Müller-Haas. München: Carl Hanser, 2004. Vert van: Dubbelliefde. Amsterdam: Meulenhoff, 1999.
Nederlands
4. Elsschot, Willem. *Käse* vert. Gerd Busse - Agnes Kalmann-Matter. Zürich: Unionsverlag, 2004. Vert van: Kaas. Amsterdam: Van Kampen, 1933.
Vlaams
5. Gelder, Annemarie van. *Engelchen, flieg* vert. Gabriele Haefs. München: Goldmann, 2004. Vert van: De ezelsbrug. Baarn: Signature, 2000.
Nederlands
6. Habbema, Cox. *Mein Koffer in Berlin oder das Märchen von der Wende* vert. Ira Wilhelm. Leipzig: Militzke, 2004. Vert van: Mijn koffer in Berlijn, of Het sprookje van de Wende. Amsterdam: Van Gennep, 2002.
Nederlands
7. Hart, Maarten 't. *In unnütz toller Wut* vert. Gregor Seferens. München; Zürich: Piper, 2004. Vert van: Lotte Weeda. Amsterdam: De Arbeiderspers, 2004.
Nederlands
8. Heuvel, Dick van den en Simon de Waal, *Mord im Revue-Palast: ein Amsterdam-Krimi* vert. Monika Götze. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch, 2004. Vert van: Moord in Tuschinski. Baarn: De Fontein, 2002.
Nederlands
9. Hooft, Niels 't. *Toiletten* vert. Heike Baryga. Leipzig: Reclam, 2004. Vert van: Toiletten. Amsterdam: Querido, 2003.
Nederlands
10. Hoogervorst, Ingrid. *Die Wut der anderen* vert. Stefanie Schäfer. Frankfurt am Main: Eichborn, 2004. Vert van: Woede. Amsterdam: De Bezige Bij, 2003.
Nederlands

11. Krabbé, Tim. *Das goldene Ei*. vert. Susanne George. Leipzig: Reclam, 2004. Vert. van: Het gouden ei. Amsterdam: Bert Bakker, 1984.
Nederlands
12. Krabbé, Tim. *Kathys Tochter* vert. Susanne George. Leipzig: Reclam, 2004. Vert van: Kathy's dochter. Amsterdam: Bert Bakker, 2002.
Nederlands
13. Lieske, Tomas. *Franklin* vert. Christiane Kuby. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt, 2004. Vert van: Franklin. Amsterdam: Querido, 2000.
Nederlands
14. Loon, Karel G. van. *Die Unsichtbaren*. vert. Arne Braun. Berlin: Kiepenheuer, 2004. Vert van: De onzichtbaren. Amsterdam: Veen, 2003.
Nederlands
15. Meer, Vonne van der. *Abschied von der Insel* vert. Marianne Holberg. Berlin: Kiepenheuer, 2004. Vert van: Het laatste seizoen. Amsterdam: Contact, 2002.
Nederlands
16. Mortier, Erwin. *Meine zweite Haut* vert. Ira Wilhelm. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2004. Vert van: Mijn tweede huid. Amsterdam: Meulenhoff, 2000.
Vlaams
17. Mulisch, Harry. *Archibald Strohm* vert. Gregor Seferens. München: Carl Hanser, 2004. Vert van: Archibald Strohm. Amsterdam: De Bezige Bij, 1952.
Nederlands
18. Novaire, Rashid. *Bickersinsel* vert. Carel ter Haar. Bamberg: Villa Concordia, 2004. Vert van: Reigers in Caïro. Breda: De Geus, 1999.
Nederlands
19. Palmen, Connie. *Ganz der Ihre* vert. Hanni Ehlers. Zürich: Diogenes, 2004. Vert van: Geheel de uwe. Amsterdam: Prometheus, 2002.
Nederlands
20. Pleij, Sander. *Wenn Männer Kinder kriegen* vert. Eva Schweikart. München: Goldmann, 2004. Vert van: Man krijgt kind. Amsterdam: Mets & Schilt, 2003.
Nederlands
21. Rosenboom, Thomas. *Neue Zeiten* vert. Marlene Müller-Haas. München: Deutsche Verlags-Anstalt, 2004. Vert van: Publieke werken. Amsterdam: Querido, 1999.
Nederlands
22. Royen, Heleen van. *Göttin der Jagd* vert. Erik Alder - Mary Alder-Sijmons. Frankfurt am Main: Krüger, 2004. Vert van: Godin van de jacht. Amsterdam: Vassallucci, 2003.
Nederlands
23. Thijssen, Felix. *Charlotte* vert. Stefanie Schäfer. Dortmund: Grafit, 2004. Vert van: Charlotte. Amsterdam: Luitingh-Sijthoff, 2002.
Nederlands
24. Thomése, P.F.. *Schattenkind* vert. Andreas Ecke. Berlin: Berlin Verlag, 2004. Vert van: Schaduwkind. Amsterdam: Contact, 2003.
Nederlands

25. Toes, Jac. *Fotofinish* vert. Stefanie Schäfer. Dortmund: Grafit, 2004. Vert van: Fotofinish. Amsterdam: Veen, 1998.
Nederlands
26. Verhulst, Dimitri. *Problemski Hotel* vert. Barbara Heller. München: Claassen, 2004. Vert van: Problemski Hotel. Amsterdam: Contact, 2003.
Vlaams
27. Verweerd, Johanna. *Ein Kleid aus roter Seide* vert. Martina Merckel-Braun. Giessen: Brunnen Verlag, 2004. Vert. van: Binnenstebuiten. Zoetermeer: Mosaïk, 2003.
Nederlands
28. Vis, Jacob. *Der Kopf von IJsselmonde* vert. Stefanie Schäfer. Dortmund: Grafit, 2004. Vert van: Het hoofd. Arnhem: Ellessy, 1994.
Nederlands

2005

1. Abdolah, Kader. *Dawuds Traum* vert. Christiane Kuby. Stuttgart: Klett-Cotta, 2005. Vert van: Portretten en een oude droom. Breda: De Geus, 2003.
Nederlands
2. Aspe, Pieter. *Das Quadrat der Rache* vert. Stefanie Schäfer. Frankfurt am Main: Fischer, 2005. Vert van: Het vierkant van de wraak. Antwerpen: Manteau, 1995.
Vlaams
3. Aspe, Pieter. *Die Midas Morde* vert. Stefanie Schäfer. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch, 2005. Vert van: De Midasmoorden. Amsterdam: Manteau, Amsterdam: Meulenhoff, 1996.
Vlaams
4. Beuningen, Adelheid van. *Ich, Terentia* vert. Arne Braun. Berlin: Aufbau Taschenbuch, 2005. Vert van: Terentia. Amsterdam: Podium, 1999.
Nederlands
5. Bouazza, Hafid. *Paravion* vert. Ira Wilhelm. Stuttgart: Klett-Cotta, 2005. Vert van: Paravion. Amsterdam: Prometheus, 2004.
Nederlands
6. Broeckhoven, Diane. *Ein Tag mit Herrn Jules* vert. Isabel Hessel. München: C.H. Beck, 2005. Vert van: De buitenkant van meneer Jules. Antwerpen; Vianen: The House of Books, 2001.
Vlaams
7. Broeckhoven, Diane. *Einmal Kind, immer Kind* vert. Isabel Hessel. München: C.H. Beck, 2005. Vert van: Eens kind, altijd kind. Antwerpen; Vianen: The House of Books, 2004.
Vlaams
8. Büch, Boudewijn. *Das Geheimnis um Eberwein* vert. Otto Rick. Münster: Agenda, 2005. Vert van: Het geheim van Eberwein. Amsterdam: De Arbeiderspers, 2003.
Nederlands
9. Büch, Boudewijn. *Der kleine blonde Tod* vert. Otto Rick. Münster: Agenda, 2005. Vert van: De kleine blonde dood. Amsterdam: De Arbeiderspers, 1985.
Nederlands

10. Campert, Remco. *Eine Liebe in Paris* vert. Marianne Holberg. Zürich: Arche, 2005. Vert van: Een liefde in Parijs. Amsterdam: De Bezige Bij, 2004.
Nederlands
11. Dorrestein, Renate. *Das Erdbeerfeld* vert. Hanni Ehlers. München: Bertelsmann, 2005. Vert van: Het duister dat ons scheidt. Amsterdam: Contact, 2003.
Nederlands
12. Elsschot, Willem. *Leimen* vert. Gerd Busse. Zürich: Unionsverlag, 2005. Vert van: Lijmen. Amsterdam: Querido, 1924.
Vlaams
13. Gelder, Annemarie van. *Die Halbschwester* vert. Eva Schweikart. München: Goldmann, 2005. Vert van: Het moederbeest. Amsterdam: Uitgeverij M., 2002.
Nederlands
14. Grünberg, Arnon. *Der Vogel ist krank* vert. Rainer Kersten. Zürich: Diogenes, 2005. Vert van: De asielzoeker. Amsterdam: Nijgh & Van Ditmar, 2003.
Nederlands
15. Haasnoot, Robert. *Steinkind* vert. Christiane Kuby. Berlin: Berlin Verlag, 2005. Vert van: Steenkind. Breda: De Geus, 2002.
Nederlands
16. Hart, Maarten 't. *Die Jakobsleiter* vert. Gregor Seferens. München; Zürich: Piper, 2005. Vert van: De jacobsladder. Amsterdam: De Arbeiderspers, 1986.
Nederlands
17. Hermans, Willem Frederik. *Die Tränen der Akazien* vert. Waltraud Hüsmert. Leipzig: Kiepenheuer, 2005. Vert van: De tranen der acacia's. Amsterdam: Van Oorschot, 1949.
Nederlands
18. Heuvel, Dick van den en Simon de Waal. *Die fünf Farben des Todes* vert. Monika Götze. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch, 2005. Vert van: Spelen met vuur. Baarn: De Fontein, 2004.
Nederlands
19. Jong, Oek de. *In der äußersten Finsternis* vert. Thomas Hauth. München; Zürich: Piper, 2005. Vert van: Hokwerda's kind. Amsterdam: Augustus, 2002.
Nederlands
20. Kluun. *Mitten ins Gesicht* vert. Erik Alder - Mary Alder-Sijmons. Frankfurt am Main: Scherz, 2005. Vert van: Komt een vrouw bij de dokter. Amsterdam: Podium, 2003.
(Kluun is het pseudoniem van Raymond van de Klundert)
Nederlands
21. Krabbé, Tim. *Drei auf dem Eis* vert. Susanne George. Leipzig: Reclam, 2005. Vert van: Drie slechte schaatsers. Amsterdam: Prometheus, 2004.
Nederlands
22. Lieske, Tomas. *Gran Café Boulevard* vert. Christiane Kuby. Berlin: Kiepenheuer, 2005. Vert van: Gran Café Boulevard. Amsterdam: Querido, 2003.
Nederlands
23. Loo, Tessa de. *Der Sohn aus Spanien* vert. Waltraud Hüsmert. München: Bertelsmann, 2005. Vert van: De zoon uit Spanje. Amsterdam: De Arbeiderspers, 2004.
Nederlands

24. Noordervliet, Nelleke. *Die Schatten von Pelican Bay* vert. Hanni Ehlers. Wien: Paul Zsolnay, 2005. Vert van: Pelican Bay. Amsterdam: Augustus, 2002.
Nederlands
25. Noort, Saskia. *Das dunkle Haus* vert. Annette Wunschel. Reinbek bei Hamburg: Wunderlich, 2005. Vert van: Terug naar de kust. Amsterdam: Anthos, 2003.
Nederlands
26. Nooteboom, Cees. *Paradies verloren* vert. Helga van Beuningen. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2005. Vert van: Paradijs verloren. Amsterdam: Atlas, 2004.
Nederlands
27. Rosenboom, Thomas. *Tango* vert. Marlene Müller-Haas. München: Deutsche Verlags-Anstalt, 2005. Vert van: Spitzen. Amsterdam: CPNB, Amsterdam: Querido, 2004.
Nederlands
28. Sicking, Anja. *Die Magd des Monsieur de Malapert* vert. Barbara Heller. München: SchirmerGraf, 2005. Vert van: De stomme zonde. Amsterdam: Contact, 2005.
Nederlands
29. Thijssen, Felix. *Rosa* vert. Stefanie Schäfer. Dortmund: Grafit, 2005. Vert van: Rosa. Amsterdam: Luitingh-Sijthoff, 2003.
Nederlands
30. Toes, Jac. *Der freie Mann* vert. Stefanie Schäfer. Dortmund: Grafit, 2005. Vert van: De vrije man. Amsterdam: Veen, 2003.
Nederlands
31. Truijens, Aleid. *Normal war gestern* vert. Andrea Kluitmann. Zürich: Nagel & Kimche, 2005. Vert van: Geen nacht zonder. Amsterdam: Cossee, 2004.
Nederlands
32. Veen, Herman van. *Ohne Mantel* vert. Thomas Woitkewitsch. Berlin: Rütten & Loening, 2005. Vert van: Zonder jas. Utrecht: Signature, 2005.
Nederlands
33. Verbeke, Annelies. *Schlaf!* vert. Heike Baryga. Leipzig: Reclam, 2005. Vert van: Slaap!. Breda: De Geus, 2003.
Vlaams
34. Vermeulen, John. *Zwischen Gott und der See* vert. Hanni Ehlers. Zürich: Diogenes, 2005. Vert van: Tussen God en de zee. Westerlo: Kramat, 2004.
Vlaams
35. Vestdijk, Simon. *Der kupferne Garten* vert. Marianne Holberg. Zürich: Arche, 2005. Vert van: De koperen tuin. Rotterdam; Den Haag: Nijgh & Van Ditmar, 1950.
Nederlands
36. Vis, Jacob. *Silvesterknaller* vert. Stefanie Schäfer. Dortmund: Grafit, 2005. Vert van: De bidsprinkhaan. Arnhem: Ellessy, 1994.
Nederlands
37. Winter, Leon de. *Place de la Bastille* vert. Hanni Ehlers. Zürich: Diogenes, 2005. Vert van: La place de la Bastille. Amsterdam: In de Knipscheer, 1981.
Nederlands

38. Witvliet, Marianne. *Das Haus auf der Insel* vert. Martina Merckel-Braun. Giessen; Basel: Brunnen, 2005. Vert van: Gebroken wit. Kampen: Kok, 2003.
Nederlands
39. Zwagerman, Joost. *Onkel Siem und die Frauen* vert. Gregor Seferens. Köln: Kiepenheuer & Witsch, 2005. Vert van: Zes sterren. Amsterdam: De Arbeiderspers, 2002.
Nederlands

2006

1. Aspe, Pieter. *Die Kinder des Chronos* vert. Stefanie Schäfer. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch, 2006. Vert van: De kinderen van Chronos. Antwerpen: Manteau, 1997.
Vlaams
2. Asscher, Maarten. *Stunde und Tag* vert. Marlene Müller-Haas. München: BTB, 2006. Vert van: Het uur en de dag. Amsterdam: Augustus, 2005.
Nederlands
3. Borg, Lucette ter. *Das Geschenk aus Berlin* vert. Judith Dörries. Göttingen: Wallstein, 2006. Vert van: Het cadeau uit Berlijn. Amsterdam: Cossee, 2004.
Nederlands
4. Campert, Remco. *Wie in einem Traum* vert. Marianne Holberg. Zürich: Arche, 2006. Vert van: Als in een droom. Amsterdam: De Bezige Bij, 2000.
Nederlands
5. Dorrestein, Renate. *Der Ausflug* vert. Hanni Ehlers. München: Bertelsmann, 2006. Vert van: Zolang er leven is. Amsterdam: Contact, 2004.
Nederlands
6. Durlacher, Jessica. *Emoticon* vert. Hanni Ehlers. Zürich: Diogenes, 2006. Vert van: Emoticon. Amsterdam: De Bezige Bij, 2004.
Nederlands
7. Duyns, Cherry. *Eine Rose für Onkel Ying* vert. Barbara Heller. München: Droemer, 2006. Vert van: De Chinese knoop. Amsterdam: Thomas Rap, 2005.
Nederlands
8. Enquist, Anna. *Letzte Reise* vert. Hanni Ehlers. München: Luchterhand, 2006. Vert van: De thuiskomst. Amsterdam: De Arbeiderspers, 2005.
Nederlands
9. Giphart, Ronald. *Heiß* vert. Judith Dörries. Köln: Kiepenheuer & Witsch, 2006. Vert van: Troost. Amsterdam: Podium, 2005.
Nederlands
10. Grünberg, Arnon. *Gnadenfrist* vert. Rainer Kersten. Zürich: Diogenes, 2006. Vert van: Het aapje dat geluk pakt. Amsterdam: De Bijenkorf, 2004.
Nederlands
11. Janssen, Roel. *Das Klonbaby* vert. Jan Wielpütz. Bergisch Gladbach: Bastei Lübbe, 2006. Vert van: De kloonbaby. Breda: De Geus, 2003.
Nederlands

12. Japin, Arthur. *Die Verführung* vert. Mirjam Pressler. Frankfurt am Main: Schöffling & Co., 2006.
Vert van: Een schitterend gebrek. Amsterdam: De Arbeiderspers, 2003.
Nederlands
13. Kat, Otto de. *Sehnsucht nach Kapstadt* vert. Andreas Ecke. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2006.
Vert van: De inscheper. Amsterdam: Van Oorschot, 2004.
Nederlands
14. Kooiman, Dirk Ayelt. *Montyn* vert. Stefan Häring. Leipzig: Reclam, 2006. Vert van: Montyn.
Amsterdam: De Harmonie, 1982.
Nederlands
15. Kornmehl, Ariëlla. *Der Schmetterlingsmonat* vert. Marianne Holberg. Berlin: Bloomsbury, 2006.
Vert van: De vlindermaand. Amsterdam: Cossee, 2005.
Nederlands
16. Meer, Vonne van der. *Was du nicht willst* vert. Arne Braun. Berlin: Kiepenheuer, 2006. Vert van: Ik
verbind u door. Amsterdam: Contact, 2004.
Nederlands
17. Moor, Margriet de. *Sturmflut* vert. Helga van Beuningen. München: Carl Hanser, 2006. Vert van:
De verdronkene. Amsterdam: Contact, 2005.
Nederlands
18. Nooteboom, Cees. *Der verliebte Gefangene* vert. Helga van Beuningen. Frankfurt am Main:
Suhrkamp, 2006. Vert van: De verliefde gevangene. Amsterdam: Querido, 1958.
Nederlands
19. Otten, Willem Jan. *Specht und Sohn* vert. Helga van Beuningen. Frankfurt am Main: Fischer, 2006.
Vert van: Specht en zoon. Amsterdam: Van Oorschot, 2004.
Nederlands
20. Peper, Rascha. *Visions of Hanna* vert. Andreas Ecke. Hamburg: Marebuch, 2006. Vert van: Wie
scheep gaat. Amsterdam: Veen, 2003.
Nederlands
21. Rasker, Maya. *In der Nähe des Meeres* vert. Helga van Beuningen. München: Luchterhand, 2006.
Vert van: Rekwisieten. Amsterdam: Augustus, 2003.
Nederlands
22. Royen, Heleen van. *Freie Wildbahn* vert. Kristina Kreuzer. Frankfurt am Main: Krüger, 2006. Vert
van: De ontsnapping. Amsterdam: Pimento, 2006.
Nederlands
23. Smit, Irene. *Lippenstift und Teddybär* vert. Stefanie Schäfer. München: Knaur Taschenbuch, 2006.
Vert van: Lipstick & luiers. Amsterdam: Sirene, 2004.
Nederlands
24. Spierenburg, Marion. *Soap Fabrik* vert. Heike Baryga. Leipzig: Reclam, 2006. Vert van: De
zeepfabriek. Amsterdam: Thomas Rap, 2004.
Nederlands
25. Thijssen, Felix. *Rebecca* vert. Stefanie Schäfer. Dortmund: Grafit, 2006. Vert van: Rebecca.
Amsterdam: Sijthoff, 2004.
Nederlands

26. Thomése, P.F.. *Izak* vert. Andreas Ecke. Berlin: Berlin Verlag, 2006. Vert van: Izak. Amsterdam: Contact, 2005.
Nederlands
27. Thomése, P.F.. *Heldenjahre* vert. Rotraud Keller. Berlin: Berliner Taschenbuch Verlag, 2006. Vert. van: Heldenjaren. Antwerpen: Pandora, 1994.
Nederlands
28. Verhaeghen, Paul. *Omega Minor* vert. Stefanie Schäfer. Frankfurt am Main: Eichborn, 2006. Vert van: Omega minor. Amsterdam: Meulenhoff, 2004.
Vlaams
29. Verhoef, Esther. *Rastlos* vert. Stefanie Schäfer. Dortmund: Grafit, 2006. Vert van: Onrust. Uithoorn: Karakter, 2003.
Nederlands
30. Verweerd, Johanna. *Späte Ernte* vert. Martina Merkel-Braun. Gießen: Brunnen, 2006. Vert. van: Snoeitijd. Zoetermeer: Mozaïek, 2005.
Nederlands
31. Vlucht, Simone van der. *Klassentreffen* vert. Eva Schweikart. München; Zürich: Diana, 2006. Vert van: De reünie. Amsterdam: Anthos, 2004.
Nederlands
32. Wieringa, Tommy. *Joe Speedboat* vert. Bettina Bach. München: Carl Hanser, 2006. Vert van: Joe Speedboot. Amsterdam: De Bezige Bij, 2005.
Nederlands

2007

1. Abdollah, Kader. *Das Haus an der Moschee* vert. Christiane Kuby. Berlin: Classen, 2007. Vert. van: Het huis van de moskee. Breda: De Geus, 2005.
Nederlands
2. Aspe, Pieter. *Die vierte Gestalt* vert. Stefanie Schäfer. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch, 2007. Vert van: De vierde gestalte. Antwerpen: Manteau, 1998.
Vlaams
3. Bernlef, J.. *Bis es wieder hell ist* vert. Maria Csollány. Zürich: Nagel & Kimche, 2007. Vert. van: Hersenschimmen. Amsterdam: Querido, 1984.
Nederlands
4. Bordewijk, Ferdinand. *Charakter* vert. Marlene Müller-Haas. München: C.H. Beck, 2007. Vert van: Karakter. Rotterdam; Den Haag: Nijgh & Van Ditmar, 1938.
Nederlands
5. Brijs, Stefan. *Der Engelmacher* vert. Ilja Braun. München: BTB, 2007. Vert van: De engelenmaker. Amsterdam: Atlas, 2005.
Vlaams
6. Broeckhoven, Diane. *Eine Reise mit Alice* vert. Isabel Hessel. München: C.H. Beck, 2007. Vert van: Reiskoorts. Antwerpen; Vianen: The House of Books, 2006.
Vlaams

7. Brokken, Jan. *Mein kleiner Wahnsinn* vert. Helga van Beuningen. München: Luchterhand, 2007. Vert van: Mijn kleine waanzin. Amsterdam: Atlas, 2004.
Nederlands
8. Campert, Remco. *Das Herz aus Seide* vert. Marianne Holberg. Zürich: Arche, 2007. Vert van: Het satijnen hart. Amsterdam: De Bezige Bij, 2006.
Nederlands
9. Deflo, Luc. *Nackte Seelen* vert. Stefanie Schäfer. München: Knaur Taschenbuch, 2007. Vert van: Naakte zielen. Antwerpen: Standaard, 1999.
Vlaams
10. Dorrestein, Renate. *Mein Sohn hat ein Sexleben und ich lese meiner Mutter Rotkäppchen vor* vert. Hanni Ehlers. München: Bertelsmann, 2007. Vert van: Mijn zoon heeft een seksleven en ik lees mijn moeder Roodkapje voor. Amsterdam: Contact, 2006.
Nederlands
11. Franke, Tess. *Auf Leben und Tod* vert. Ilja Braun. Berlin: Ullstein, 2007. Vert van: De inwijding. Breda: De Geus, 2006.
Nederlands
12. Grünberg, Arnon. *Der Heilige des Unmöglichen* vert. Rainer Kersten. Zürich: Diogenes, 2007. Vert van: De heilige Antonio. Amsterdam: Nijgh & Van Ditmar, 1998.
Nederlands
13. Hart, Maarten 't. *Der Psalmenstreit* vert. Gregor Seferens. München; Zürich: Piper, 2007. Vert van: Het psalmenoproer. Amsterdam: De Arbeiderspers, 2006.
Nederlands
14. Hartman, Vicky. *Der Tote von Domburg* vert. Axel Plantiko. Bergisch Gladbach: Bastei Lübbe, 2007. Vert van: De dode van Domburg. Amsterdam: Gianotten, 2005.
Nederlands
15. Heijden, A.F.Th. van der. *Die Movo-Tapes* vert. Helga van Beuningen. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2007. Vert van: De Movo Tapes: een carrière als ander. Amsterdam: Querido, 2003.
Nederlands
16. Heuvel, Dick van den. *Ruckediguh, Blut ist im Schuh* vert. Rolf Waterkamp. Wuppertal: Bastei Lübbe, 2007. Vert. van: Wulfers en de zaak van de vermoorde onschuld. Zoetermeer: Boekencentrum, 2004.
Nederlands
17. Hoetmer, Cindy. *Lazy Daisy* vert. Kristina Kreuzer. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch, 2007. Vert van: Het beest in Daisy. Amsterdam: De Arbeiderspers, 2005.
Nederlands
18. Jong, Oek de. *Flatternde Sommerkleider* vert. Thomas Hauth. München; Zürich: Piper, 2007. Vert van: Opwaaierende zomerjurken. Amsterdam: Meulenhoff, 1979.
Nederlands
19. Kimpen, Geert. *Der Kabbalist* vert. Hildegard Höhr. München: Goldmann, 2007. Vert van: De kabbalist. Amsterdam: De Arbeiderspers, 2006.
Nederlands
20. Kluun. *Ohne sie* vert. Kristina Kreuzer. Frankfurt am Main: Scherz, 2007. Vert van: De weduwnaar. Amsterdam: Podium, 2006.

(Kluun is het pseudoniem van Raymond van de Klundert)
Nederlands

21. Mortier, Erwin. *Belichtungszeit* vert. Ira Wilhelm. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2007. Vert van: Sluiterijd. Amsterdam: Cossee, 2002.
Vlaams
22. Noort, Saskia. *Und hüte dich vor dem Bösen* vert. Annette Wunschel. Reinbek bei Hamburg: Wunderlich, 2007. Vert van: De eetclub. Amsterdam: Anthos, 2004.
Nederlands
23. Post, Elvin. *Die Meisterdiebe* vert. Stefanie Schäfer. Rheda-Wiedenbrück: RM Buch und Medien Vertrieb, 2007. Vert van: Vals beeld. Amsterdam: Anthos, 2006.
Nederlands
24. Schendel, Arthur van. *Das Fregattschiff Johanna Maria* vert. Gregor Seferens. Zürich: Manesse, 2007. Vert van: Het fregatschip Johanna Maria. Amsterdam: Meulenhoff, 1930.
Nederlands
25. Scholtens, Anneke. *Abel* vert. Thorsten Hell. Hamburg: Männerschwarmskript 2007. Vert. van: Hij was mijn vriend. Amsterdam: Leopold, 2002.
Nederlands
26. Siebelink, Jan. *Im Garten des Vaters* vert. Bettina Bach. Zürich: Arche, 2007. Vert van: Knielen op een bed violen. Amsterdam: De Bezige Bij, 2005.
Nederlands
27. Stahlie, Maria. *Die Leibärztin* vert. Christiane Kuby. München: BTB, 2007. Vert van: De lijfarts. Amsterdam: Prometheus, 2002.
Nederlands
28. Tex, Charles den. *Die Macht des Mr. Miller* vert. Stefanie Schäfer. Dortmund: Grafit, 2007. Vert van: De macht van meneer Miller. Breda: De Geus, 2005.
Nederlands
29. Thijssen, Felix. *Finstere Wasser* vert. Stefanie Schäfer. Dortmund: Grafit, 2007. Vert van: Het diepe water. Amsterdam: Luitingh-Sijthoff, 2006.
Nederlands
30. Toes, Jac. *Die kleine Lüge* vert. Stefanie Schäfer. Dortmund: Grafit, 2007. Vert van: De kleine leugen. Breda: De Geus, 2006.
Nederlands
31. Toes, Jac en Thomas Hoeps. *Nach allen Regeln der Kunst* vert. Stefanie Schäfer. Dortmund: Grafit, 2007. Vert van: Kunst zonder genade. Breda: De Geus, 2007.
Nederlands en Duits
32. Valiulina, Sana. *Didar & Faruk* vert. Ilja Braun. München: Knaus, 2007. Vert van: Didar en Farook. Amsterdam: Meulenhoff, 2006.
Nederlands
33. Verhulst, Dimitri. *Die Beschissenheit der Dinge* vert. Rainer Kersten. München: Luchterhand, 2007. Vert van: De helaasheid der dingen. Amsterdam: Contact, 2006.
Vlaams

34. Vlugt, Simone van der. *Schattenschwester* vert. Eva Schweikart. München; Zürich: Diana, 2007. Fictie, gebonden. Vert van: Schaduwzuster. Amsterdam: Anthos, 2005.
Nederlands
35. Waal, Simon de. *Keine Leiche in Amsterdam* vert. Thomas Hauth. München; Zürich: Piper, 2007. Fictie, paperback. Vert van: Boks en de lege kamer. Amsterdam: Rothschild & Bach, 2006.
Nederlands
36. Waterdrinker, Pieter. *Die Hochzeit von Zandvoort* vert. Rainer Kersten. Berlin: Aufbau, 2007. Fictie, gebonden. Vert van: Duitse bruiloft. Amsterdam: De Arbeiderspers, 2005.
Nederlands

2008

1. Aspe, Pieter. *Blaues Blut* vert. Stefanie Schäfer. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag, 2008. Vert. van: Blauw bloed. Antwerpen: Manteau, 2000.
Vlaams
2. Bakker, Gerbrand. *Oben ist es still* vert. Andreas Ecke. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2008. Vert van: Boven is het stil. Amsterdam: Cossee, 2006.
Nederlands
3. Beishuizen, Tineke. *Mord in aller Freundschaft* vert. Kristina Kreuzer. München; Zürich: Piper, 2008. Vert van: Wat doen we met Fred?. Amsterdam: De Arbeiderspers, 2006.
Nederlands
4. Broeckhoven, Diane. *Herrn Sylvains verschlungener Weg zum Glück* vert. Jörn Pinnow. München: C.H. Beck, 2008. Vert van: Mise en bouteille. Antwerpen; Vianen: The House of Books, 2007.
Vlaams
5. Brouwes, Marja. *Himmel und Hölle* vert. Ilja Braun. München: Luchterhand Literaturverlag, 2008. Vert. van: Casino. Amsterdam: De Bezige Bij, 2004.
Nederlands
6. Campert, Remco. *Tagebuch einer Katze* vert. Marianne Holberg. Zürich: Arche, 2008. Vert van: Dagboek van een poes. Amsterdam: De Bezige Bij, 2007.
Nederlands
7. Claus, Hugo. *Der Kummer von Belgien* vert. Waltraud Hüsmert. Stuttgart: Klett-Cotta, 2008. Vert van: Het verdriet van België. Amsterdam: De Bezige Bij, 1983.
Vlaams
8. Deflo, Luc. *Totenspur* vert. Stefanie Schäfer. München: Knaur Taschenbuch, 2008. Vert van: Bevroren hart. Antwerpen: Standaard, 2000.
Vlaams
9. Enquist, Anna. *Kontrapunkt* vert. Hanni Ehlers. München: Luchterhand, 2008. Vert van: Contrapunt. Amsterdam: De Arbeiderspers, 2008.
Nederlands
10. Grünberg, Arnon. *Tirza* vert. Rainer Kersten. Zürich: Diogenes, 2008. Vert van: Tirza. Amsterdam: Nijgh & Van Ditmar, 2006.
Nederlands
11. Haasnoot, Robert. *Der Erinnerer* vert. Christiane Kuby. Berlin: Berlin Verlag, 2008. Vert van: De heugling. Breda: De Geus, 2005.
Nederlands

12. Hart, Maarten 't. *Der Flieger* vert. Gregor Seferens. München; Zürich: Piper, 2008. Vert van: De vlieger. Amsterdam: De Arbeiderspers, 1999.
Nederlands
13. Hartman, Corine. *Der letzte Atem* vert. Christiane Burkhardt. München: Heyne, 2008. Vert van: Tweede adem. Uithoorn: Karakter, 2008.
Nederlands
14. Hartman, Corine. *Schöner als der Tod* vert. Rosemarie Still. München: Heyne, 2008. Vert van: Schone kunsten. Uithoorn: Karakter, 2007.
Nederlands
15. Hartman, Vicky. *Mord in Zeeland* vert. Axel Plantiko. Bergisch Gladbach: Bastei Lübbe, 2008. Vert van: Zeeuws meisje. Amsterdam: Gianotten, 2006.
Nederlands
16. Heeresma, Heere. *Ein Junge aus Amsterdam* vert. Marianne Holberg. Zürich: Ammann, 2008. Vert van: Een jongen uit plan Zuid. Amsterdam: De Arbeiderspers, 2005.
Nederlands
17. Heijden, A.F.Th. van der. *Treibsand urbar machen* vert. Helga van Beuningen. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2008. Vert van: Drijfzand koloniseren. Amsterdam: Querido, 2006.
Nederlands
18. Hollander, Loes den. *Der letzte Freitag* vert. Isabel Hessel. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch, 2008. Vert van: Vrijdag. Uithoorn: Karakter, 2006.
Nederlands
19. Ijmker, Janne. *Achtunddreißig Nächte. Die Geschichte von Elsjen* vert. Martina Merckel-Braun. Giessen; Basel: Brunnen, 2008. Vert. van: Achtendertig nachten. Zoetermeer: Mozaïek, 2006.
Nederlands
20. Lampo, Hubert. *Die Ankunft des Joachim Stiller* vert. Herbert Genzmer. Halle: Mitteldeutscher Verlag, 2008. Vert. van: De komst van Joachim Stiller. Amsterdam: Meulenhoff, 1960.
Vlaams
21. Lieske, Tomas. *Isabel oder Der Duft der Liebe* vert. Christiane Kuby. Berlin: Aufbau, 2008. Vert van: Mijn soevereine liefde. Amsterdam: Querido, 2005.
Nederlands
22. Meer, Vonne van der. *Inselliebe* vert. Arne Braun. Berlin: Kiepenheuer, 2008. Vert van: Spookliefde. Amsterdam: De Bezige Bij, 1995.
Nederlands
23. Moor, Margriet de. *Der Jongleur* vert. Helga van Beuningen. München: Carl Hanser, 2008. Vert van: De kegelwerper. Amsterdam: Contact, 2006.
Nederlands
24. Oort, Dorinde van. *Frau im Schatten* vert. Matthias Müller. München: Deutscher Taschenbuch, 2008. Vert van: Vrouw in de schaduw. Amsterdam: Cossee, 2006.
Nederlands
25. Palmen, Connie. *Luzifer* vert. Hanni Ehlers. Zürich: Diogenes, 2008. Vert van: Lucifer. Amsterdam: Prometheus, 2007.
Nederlands

26. Rasker, Maya. *Wenn du eine Landschaft wärst* vert. Helga van Beuningen. München: Luchterhand, 2008. Vert van: Xenia. Amsterdam: Augustus, 2005.
Nederlands
27. Reen, Ton van. *Gestolene Jugend* vert. Wolfgang Linneweber. Wuppertal: Verein zur Erforschung der Sozialen Bewegungen in Wuppertal e.V., 2008. Vert van: Gestolen jeugd. Amsterdam: De Geus, 2001.
Nederlands
28. Slauerhoff, Jan Jacob. *Schaum und Asche* vert. Jürgen Sternsdorff. Marburg: Vertaal & Verlaat, 2008. Vert van: Schuim en asch. Bussum: Van Dishoeck, 1930.
Nederlands
29. Snijder, Philip. *Sonntagsgeld* vert. Eva Schweikart. München: Claassen, 2008. Vert van: Zondagsgeld. Amsterdam: Mouria, 2007.
Nederlands
30. Stap, Sophie van der. *Heute bin ich blond. Das Mädchen mit den neun Perücken* vert. Barbara Heller. München: Droemer Knaur, 2008. Vert. van: Meisje met negen pruiken. Amsterdam: Prometheus, 2006.
Nederlands
31. Tompot, Maurits en Ines van Bokhoven. *Das Vermächtnis des Erasmus* vert. Martina Merkel-Braun. Giessen; Basel: Brunnen, 2008. Vert. van: Het geheim van Erasmus. Zoetermeer: Mozaïek, 2006.
Nederlands
32. Verhulst, Dimitri. *Madame Verona steigt den Hügel hinab* vert. Rainer Kersten. München: Luchterhand, 2008. Vert van: Mevrouw Verona daalt de heuvel af. Amsterdam: Contact, 2006.
Vlaams
33. Verweerd, Johanna. *Bis ich fliegen konnte* vert. Martina Merkel-Braun. Giessen; Basel: Brunnen, 2008. Vert. van: Op de huid. Zoetermeer: Mozaïek, 2006.
Nederlands
34. Vlugt, Simone van der. *Finsternis* vert. Eva Schweikart. München; Zürich: Diana, 2008. Vert van: Het laatste offer. Amsterdam: Anthos, 2007.
Nederlands
35. Woerden, Henk van. *Ultramarin* vert. Andreas Ecke. München: Claassen, 2008. Vert van: Ultramarijn. Amsterdam: Podium, 2005.
Nederlands

2009

1. Abdolah, Kader. *Mohammad, der Prophet* vert. Christiane Kuby. München: Claassen, 2009. Vert van: De boodschapper. Breda: De Geus, 2008.
Nederlands
2. Appel, René. *Hitzewelle* vert. Bettina Stoll Translations. Münster: Spaß am Lesen, 2009. Vert van: Hittegolf. Amsterdam: Eenvoudig communiceren, 2006. Ned. bewerking Marian Hoefnagel.
Nederlands

3. Bok, Pauline de. *Blankow oder Das Verlangen nach Heimat* vert. Waltarud Hüsmert. Frankfurt a.M.: Weissbook, 2009. Vert. van: Blankow. Amsterdam/Antwerpen: Veen, 2006.
Nederlands
4. Carmiggelt, Simon. *Die geschenkte Katze* vert. Theodor A. Knust - Jutta Knust. Berlin: Tieger, 2009. Vert van: Poespas. Amsterdam: De Arbeiderspers, 1952.
Nederlands
5. Deflo, Luc. *Ins blanke Messer* vert. Stefanie Schäfer. München: Knaur Taschenbuch, 2009. Vert van: Lokaas. Amsterdam: Manteau, 2001.
Vlaams
6. Dis, Adriaan van. *Ein feiner Herr und ein armer Hund* vert. Marlene Müller-Haas. München: Carl Hanser, 2009. Vert van: De wandelaar. Amsterdam: Augustus, 2007.
Nederlands
7. Dorrestein, Renate. *Herz aus Stein* vert. Hanni Ehlers. München: Bertelsmann, 2009. Vert van: Een hart van steen. Amsterdam: Contact, 1998.
Nederlands
8. Drehmanns, Peter. *Immer nur begraben* vert. Andreas Ecke. München: Luchterhand, 2009. Vert van: Altijd maar begraven. Amsterdam: Contact, 2007.
Nederlands
9. Durlacher, Jessica. *Schriftsteller!* vert. Hanni Ehlers. Zürich: Diogenes, 2009. Vert van: Schrijvers!. Amsterdam: De Bijenkorf, 2005.
Nederlands
10. Elsschot, Willem. *Maria in der Hafenkneipe* vert. Gerd Busse. Zürich: Unionsverlag, 2009. Vert van: Het dwaallicht. Amsterdam: Van Kampen, 1946.
Vlaams
11. Enter, Stephan. *Spiel* vert. Christiane Kuby. Berlin: Berlin Verlag, 2009. Vert van: Spel. Amsterdam: Van Oorschot, 2007.
Nederlands
12. Hart, Maarten 't. *Der Schneeflockenbaum* vert. Gregor Seferens. München; Zürich: Piper, 2009. Vert van: Verlovingstijd. Amsterdam: De Arbeiderspers, 2009.
Nederlands
13. Hermans, Daniëlle. *Das Tulpenvirus* vert. Heike Baryga - Stefanie Schäfer. Zürich; München: Pendo, 2009. Vert van: Het tulpenvirus. Utrecht: Bruna, 2008.
Nederlands
14. Kamphuis, Martine. *Schön, dass du tot bist* vert. Franca Fritz - Heinrich Kopp. München: Knaur, 2009. Vert van: Ex. Amsterdam: De Arbeiderspers, 2007.
Nederlands
15. Mersbergen, Jan van. *Morgen sind wir in Pamplona* vert. Angela Wicharz-Lindner. München: Kunstmann, 2009. Vert van: Morgen zijn we in Pamplona. Amsterdam: Cossee, 2007.
Nederlands
16. Möring, Marcel. *Der nächtige Ort* vert. Helga van Beuningen. München: Luchterhand, 2009. Vert van: Dis. Amsterdam: De Bezige Bij, 2006.
Nederlands

17. Möring, Marcel. *Eine Frau* vert. Helga van Beuningen. München: Luchterhand, 2009. Vert van: Een vrouw. Amsterdam: De Bezige Bij, 2007.
Nederlands
18. Münstermann, Hans. *Das glückliche Jahr 1940* vert. Matthias Müller. München: Deutscher Taschenbuch, 2009. Vert van: Het gelukkige jaar 1940. Amsterdam: Veen, 2000.
Nederlands
19. Nooteboom, Cees. *Nachts kommen die Füchse* vert. Helga van Beuningen. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2009. Vert van: 's Nachts komen de vossen. Amsterdam: De Bezige Bij, 2009.
Nederlands
20. Pol, Marieke van der. *Brautflug* vert. Kristina Kreuzer. Frankfurt am Main: Krüger, 2009. Vert van: Bruidsvlucht. Amsterdam: De Arbeiderspers, 2007.
Nederlands
21. Rhijn, Patrick van. *Alles für Lila* vert. Kristina Kreuzer. München; Zürich: Piper, 2009. Vert van: Weg van Lila. Uithoorn: Karakter, 2007.
Nederlands
22. Rosenboom, Thomas. *Der Nachfolger* vert. Marlene Müller-Haas. München: Deutsche Verlags-Anstalt, 2009. Vert van: De nieuwe man. Amsterdam: Querido, 2003.
Nederlands
23. Ross, Tomas. *Der Tod des Kandidaten* vert. Matthias Müller. München: Deutscher Taschenbuch, 2009. Vert van: De zesde mei. Amsterdam: De Bezige Bij, 2003.
Nederlands
24. Siebelink, Jan. *Die Schülerin* vert. Bettina Bach. Zürich: Arche, 2009. Vert van: Suezkade. Amsterdam: De Bezige Bij, 2008.
Nederlands
25. Stap, Sophie van der. *Morgen bin ich wieder da* vert. Barbara Heller. München: Droemer, 2009. Vert van: Een blauwe vlinder zegt gedag. Amsterdam: Prometheus, 2008.
Nederlands
26. Tex, Charles den. *Die Zelle* vert. Stefanie Schäfer. Dortmund: Grafit, 2009. Vert van: Cel. Breda: De Geus, 2008.
Nederlands
27. Toes, Jac en Thomas Hoeps. *Das Lügenarchiv* vert. Stefanie Schäfer. Dortmund: Grafit, 2009. Vert van: Het leugenarchief. Breda: De Geus, 2009.
Nederlands
28. Verhoef, Esther. *Der Geliebte* vert. Ilja Braun. München: BTB, 2009. Vert van: Rendez-vous. Amsterdam: Anthos, 2006.
Nederlands
29. Vlugt, Simone van der. *Rettungslos* vert. Eva Schweikart. München; Zürich: Diana, 2009. Vert van: Blauw water. Amsterdam: Anthos, 2008.
Nederlands
30. Winter, Leon de. *Das Recht auf Rückkehr* vert. Hanni Ehlers. Zürich: Diogenes, 2009. Vert van: Het recht op terugkeer. Amsterdam: De Bezige Bij, 2008.
Nederlands

2010

1. Bakker, Gerbrand. *Birnbäume blühen weiß* vert. Andrea Kluitmann. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2010. Vert van: Perenbomen bloeien wit. Amsterdam: Piramide, 1999.
Nederlands
2. Bakker, Gerbrand. *Juni* vert. Andreas Ecke. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2010. Vert van: Juni.
Amsterdam: Cossee, 2009.
Nederlands
3. Beishuizen, Tineke. *Haus des Schweigens* vert. Kristina Kreuzer. München; Zürich: Piper, 2010.
Vert van: Als zand door mijn vingers. Amsterdam: De Arbeiderspers, 2005.
Nederlands
4. Deflo, Luc. *Schnitzeljagd* vert. Franca Fritz - Heinrich Koop. München: Knaur, 2010. Vert van:
Sluipend gif. Antwerpen: Manteau, 2003.
Vlaams
5. Grünberg, Arnon. *Mitgenommen* vert. Rainer Kersten. Zürich: Diogenes, 2010. Vert van: Onze oom.
Amsterdam: Lebowski, 2008.
Nederlands
6. Heijden, A.F.Th. van der. *Das Scherbengericht* vert. Helga van Beuningen. Frankfurt am Main:
Suhrkamp, 2010. Vert van: Het schervengericht. Amsterdam: Querido, 2007.
Nederlands
7. Hellinga, Gerben. *Dollars* vert. Hanni Ehlers. Berlin: Alexander, 2010. Vert van: Dollars.
Amsterdam: Bakker, 1984.
Nederlands
8. Kat, Otto de. *Julia* vert. Andreas Ecke. Frankfurt am Main: Insel, 2010. Vert van: Julia. Amsterdam:
Van Oorschot, 2008.
Nederlands
9. Koch, Herman. *Angerichtet* vert. Heike Baryga. Köln: Kiepenheuer & Witsch, 2010. Vert van: Het
diner. Amsterdam: Anthos, 2009.
Nederlands
10. Lamrabet, Rachida. *Frauenland* vert. Heike Baryga. München: Luchterhand, 2010. Vert van:
Vrouwland. Antwerpen: Manteau, Amsterdam: Meulenhoff, 2007.
Vlaams
11. Lance, Jack. *Höllengeister* vert. Axel Plantiko. Bergisch-Gladbach: Bastei Lübbe, 2010. Vert. van:
Vuurgeest. Well: Suspense Publishing, 2007.
Nederlands
12. Mersbergen, Jan van. *Wie es begann* vert. Angela Wicharz-Lindner. München: Kunstmann, 2010.
Vert van: Zo begint het. Amsterdam: Cossee, 2009.
Nederlands
13. Moor, Marente de. *Amsterdam und zurück* vert. Waltraud Hüsmert. Berlin: Suhrkamp, 2010. Vert
van: De overtreder. Amsterdam: Querido, 2007.
Nederlands
14. Mortier, Erwin. *Götterschlaf* vert. Christiane Kuby. Köln: DuMont, 2010. Vert van: Godenslaap.
Amsterdam: De Bezige Bij, 2009.
Vlaams

15. Oord, Steffie van den. *Westerbork Girl* vert. Andreas Ecke. Berlin: Bloomsbury, 2010. Vert van: Westerbork girl. Amsterdam: Contact, 2008.
Nederlands
16. Overeem, Vincent. *Misfit* vert. Christiane Kuby. Berlin: Berlin Verlag, 2010. Vert van: Misfit. Amsterdam: De Bezige Bij, 2008.
Nederlands
17. Pauw, Marion. *Blutige Asche* vert. Christiane Burkhardt. München: Heyne, 2010. Vert van: Daglicht. Amsterdam: Anthos, 2008.
Nederlands
18. Steemers, Nicolet. *Vertrau mir blind* vert. Isabel Hessel. München: Knaur Taschenbuch, 2010. Vert van: Zachte heelmeeesters. Amsterdam: Veen, 2007.
Nederlands
19. Tuinman, Vrouwkje. *Nachbarin* vert. Bettina Bach. München: Maren Schürmann, 2010. Vert van: Buurvrouw. Amsterdam: Nijgh & Van Ditmar, 2008.
Nederlands
20. Unigwe, Chika. *Schwarze Schwestern* vert. Ira Wilhelm. Berlin: Tropen, 2010. Vert van: Fata Morgana. Antwerpen: Manteau, 2007.
Vlaams
21. Verhoef, Esther. *Hingabe* vert. Stefanie Schäfer. München: BTB, 2010. Vert van: Close-up. Amsterdam: Anthos, 2007.
Nederlands
22. Verhoef, Esther en Berry Escobar. *Verraten* vert. Stefanie Schäfer. München: Goldmann, 2010. Vert. van: Onrust. Amsterdam: Anthos, 2008.
Nederlands
23. Verhulst, Dimitri. *Gottverdammte Tage auf einem gottverdammten Planeten* vert. Rainer Kersten. München: Luchterhand, 2010. Vert van: Godverdomse dagen op een godverdomse bol. Amsterdam: Contact, 2008.
Vlaams
24. Vlugt, Simone van der. *Kalte Freundschaft* vert. Eva Schweikart. München; Zürich: Diana, 2010. Vert van: Herfstlied. Amsterdam: Anthos, 2009.
Nederlands
25. Waal, Simon de. *Todesgracht* vert. Thomas Hauth. München; Zürich: Piper, 2010. Vert van: Boks en het verkeerde lijk. Amsterdam: Rothschild & Bach, 2006.
Nederlands
26. Wieringa, Tommy. *Der verlorene Sohn* vert. Bettina Bach. München: Carl Hanser, 2010. Vert van: Caesarion. Amsterdam: De Bezige Bij, 2009.
Nederlands

2011

1. Anna, Threes. *Warten auf den Monsun* vert. Waltraud Hüsmert. Berlin: Insel, 2011. Vert. van: Wachten op de moesson. Utrecht: Signatuur, 2010.
Nederlands

2. Boon, Louis Paul. *Menuett* vert. Alfred Antkowiak - Barbara Antkowiak. Berlin: Alexander, 2011. Vert. van: Menuet. Amsterdam: De Arbeiderspers, 1955.
Vlaams
3. Deflo, Luc. *Todeswahn* vert. Stefanie Schäfer. München: Knaur Taschenbuch, 2011. Vert. van: Kortsluiting. Antwerpen: Manteau, 2002.
Vlaams
4. Dijkzeul, Lieneke. *Vor dem Regen kommt der Tod* vert. Christiane Burkhardt. München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 2011. Vert. van: De geur van regen. Amsterdam: Anthos, 2009.
Nederlands
5. Donck, Carel. *Nur noch ein einziges Mal* vert. Rosemarie Still. München: Knaur, 2011. Vert. van: De nachtmoeder. Amsterdam: De Arbeiderspers, 2008.
Nederlands
6. Dorrestein, Renate. *Alles voller Hoffnung* vert. Hanni Ehlers. München: Bertelsmann, 2011. Vert. van: Is er hoop. Amsterdam: Contact, 2009.
Nederlands
7. Eekhaut, Guido. *Schwarze Kanäle* vert. Stefanie Schäfer. Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag, 2011. Vert. van: Absint. Amsterdam: Mynx, 2009.
Vlaams
8. Galen, Alex van. *Die Teufelssonate* vert. Arne Braun. Berlin: Insel, 2011. Vert. van: Duivelssonate. Utrecht: Bruna, 2010.
Nederlands
9. Groningen, Merel van. *Und plötzlich gehörst du ihm: Gefangen im Netz eines Loverboys* vert. Axel Plantiko. Köln: Bastei Lübbel, 2011. Vert. van: Misleid. Gevangen in het web van een Loverboy. Amsterdam: Arena, 2008.
Nederlands
10. Hart, Maarten 't. *Unterm Scheffel* vert. Gregor Seferens. München: Piper, 2011. Vert. van: Onder de korenmaat. Amsterdam: De Arbeiderspers, 1991.
Nederlands
11. Heijden, A.F.Th. van der. *Tonio* vert. Helga van Beuningen. Berlin: Suhrkamp, 2011. Vert. van: Tonio. Amsterdam: De Bezige Bij, 2011.
Nederlands
12. Hermans, Willem Frederik. *Das heile Haus* vert. Waltraud Hüsmert. Berlin: Aufbau, 2011. Vert. van: Het behouden huis. Amsterdam: De Bezige Bij, 1951.
Nederlands
13. Koch, Herman. *Sommerhaus mit Swimmingpool* vert. Christiane Kuby. Köln: Kiepenheuer & Witsch, 2011. Vert. van: Zomerhuis met zwembad. Amsterdam: Anthos, 2011.
Nederlands
14. Kornmehl, Ariëlla. *Was du mir verschweigst* vert. Marlene Müller-Haas. München: C.H. Beck, 2011. Vert. van: Een stille moeder. Amsterdam: Cossee, 2009.
Nederlands
15. Middelbeek, Mariëtte. *Das Leben ist jetzt* vert. Christiane Burkhardt. München: Heyne, 2011. Vert. van: Turbulentie. Baarn: Marmer, 2009.
Nederlands

16. Moor, Margriet de. *Der Maler und das Mädchen* vert. Helga van Beuningen. München: Hanser, 2011. Vert. van: De schilder en het meisje. Amsterdam: De Bezige Bij, 2010.
Nederlands
17. Moor, Marente de. *Die niederländische Jungfrau* vert. Helga van Beuningen. Berlin: Suhrkamp, 2011. Vert. van: De Nederlandse maagd. Amsterdam: Querido, 2010.
Nederlands
18. Mourik, Ton van. *Das Schatten Register* vert. Ralph Sander. Augsburg: Weltbild, 2011. Vert. van: De naamkamer. Zoetermeer: Mozaïek, 2008.
Nederlands
19. Mutsaers, Charlotte. *Kutscher Herbst* vert. Marlene Müller-Haas. München: Hanser, 2011. Vert. van: Koetsier Herfst. Amsterdam: De Bezige Bij, 2008.
Nederlands
20. Pollux, Frans. *Tage der Flut* vert. Christiane Kuby. Berlin: Aufbau, 2011. Vert. van: Het gelijk van Heisenberg. Amsterdam: Atlas, 2010.
Nederlands
21. Royen, Heleen van. *Testkörper* vert. Kristina Kreuzer. Frankfurt am Main: Krüger, 2011. Vert. van: De mannentester. Amsterdam: Pimento, 2009.
Nederlands
22. Spruit, Rinus. *Der Strom, der uns trägt* vert. Mirjam Pressler. München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 2011. Vert. van: De rietdekker. Amsterdam: Cossee, 2009.
Nederlands
23. Steemers, Nicolet. *Todgeweiht* vert. Isabel Hessel. München: Knaur Taschenbuch, 2011. Vert. van: Lichtval. Amsterdam: Veen, 2010.
Nederlands
24. Tex, Charles den. *Password* vert. Stefanie Schäfer. Dortmund: Grafit, 2011. Vert. van: Wachtwoord. Breda: De Geus, 2010.
Nederlands
25. Valens, Anton. *Fisch* vert. Gregor Seferens. München: Maren Schürmann, 2011. Vert. van: Vis. Amsterdam: Augustus, 2009.
Nederlands
26. Verbeke, Annelies. *Fische retten* vert. Andreas Gressmann. Hamburg: Mare Verlag, 2011. Vert. van: Vissen redden. Breda: De Geus, 2009.
Vlaams
27. Verhoef, Esther. *Verfallen* vert. Stefanie Schäfer. München: BTB, 2011. Vert. van: Déjà vu. Amsterdam: Anthos, 2010.
Nederlands
28. Verhoef, Ester en Berry Escobar. *Verstoßen* vert. Ilja Braun. München: Goldmann, 2011. Vert. van: Onder druk. Amsterdam: Anthos, 2008.
Nederlands
29. Verhulst, Dimitri. *Die letzte Liebe meiner Mutter* vert. Rainer Kersten. München: Luchterhand, 2011. Vert. van: De laatste liefde van mijn moeder. Amsterdam: Augustus, 2010.
Vlaams

30. Vermeulen, John. *Der Maler des Verborgenen* vert. Hanni Ehlers. Zürich: Diogenes, 2011. Vert. van: Het genie in de rattenval. Veghel: Allmedia, 2009. Vlaams
31. Vlugt, Simone van der. *Am hellichten Tag* vert. Eva Schweikart. München: Diana Verlag, 2011. Vert. van: Op klaarlichte dag. Amsterdam: Anthos, 2010. Nederlands

2012

1. Bakker, Gerbrand. *Der Umweg* vert. Andreas Ecke. Berlin: Suhrkamp, 2012. Vert. van: De omweg. Amsterdam: Cossee, 2010. Nederlands
2. Boog, Mark. *Mein letzter Mord* vert. Matthias Müller. Köln: DuMont, 2012. Vert. van: Ik begrijp de moordenaar. Amsterdam: Cossee, 2009. Nederlands
3. Boon, Louis Paul. *Mein kleiner Krieg*. vert. Helmut Müller - Jan Vandenbroeke. Berlin: Alexander, 2012. Vert. van: Mijn kleine oorlog. Brussel: Manteau, 1946. Vlaams
4. Bordewijk, Ferdinand. *Bint*. vert. Marlene Müller-Haas. C.H. Beck: München, 2012. Vert. van: Bint. Den Haag: Nijgh & Van Ditmar, 1949. Nederlands
5. Borg, Lucette ter. *Fallkraut* vert. Arne Braun. Göttingen: Wallstein, 2012. Vert. van: Valkruid. Amsterdam: Cossee, 2011. Nederlands
6. Broeckhoven, Diane. *Kreuzweg* vert. Isabel Hessel. München: C.H. Beck, 2012. Vert. van: Kruisweg. Antwerpen: Vrijdag, 2009. Vlaams
7. Brokken, Jan. *Das Feininger-Projekt* vert. Helga van Beuningen. Frankfurt am Main: Weissbooks, 2012. Vert. van: Feininger voorbij. Amsterdam: Atlas, 2009. Nederlands
8. Dijkzeul, Lieneke. *Schweigende Sünde* vert. Christiane Burkhardt. München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 2012. Vert. van: De stille zonde. Amsterdam: Anthos, 2006. Nederlands
9. Durlacher, Jessica. *Der Sohn* vert. Hanni Ehlers. Zürich: Diogenes, 2012. Vert. van: De held. Amsterdam: De Bezige Bij, 2010. Nederlands
10. Enquist, Anna. *Die Betäubung* vert. Hanni Ehlers. München: Luchterhand, 2012. Vert. van: De verdovers. Amsterdam: De Arbeiderspers, 2011. Nederlands
11. Goemans, Anne-Gine. *Gleitflug* vert. Andreas Ecke. Berlin: Insel, 2012. Vert. van: Glijvlucht. Breda: De Geus, 2011. Nederlands

12. Grünberg, Arnon. *Mit Haut und Haaren* vert. Rainer Kersten. Zürich: Diogenes, 2012. Vert. van: Huid en haar. Amsterdam: Nijgh & Van Ditmar, 2010.
Nederlands
13. Heijmans, Toine. *Irrfahrt* vert. Ilja Braun. Zürich: Arche, 2012. Vert. van: Op zee. Amsterdam: Veen, 2011.
Nederlands
14. Lamrabet, Rachida. *Über die Liebe und den Hass* vert. Heike Baryga. München: Luchterhand, 2012. Vert. van: Een kind van God. Antwerpen: Manteau, 2008.
Vlaams
15. Stap, Sophie van der. *Was, wenn es Liebe ist* vert. Barbara Heller. München: Droemer, 2012. Vert. van: En wat als dit liefde is. Amsterdam: Prometheus, 2011.
Nederlands
16. Toes, Jac en Thomas Hoepts. *Höchstgebot* vert. Stefanie Schäfer. Dortmund: Grafit, 2012. Vert. van: Het hoogste bod. Breda: De Geus, 2012.
Nederlands en Duits
17. Verbaas, Frans Willem. *Göttliches Feuer* vert. Anna Carstens. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Aussaat, 2012. Vert. van: Heilig vuur. Zoetermeer: Mozaïek, 2009.
Nederlands
18. Verhoef, Esther. *Abscheu* vert. Stefanie Schäfer. München: BTB, 2012. Vert. van: Alles te verliezen. Amsterdam: Anthos, 2008.
Nederlands
19. Verhoef, Ester en Berry Escobar. *Verschleppt* vert. Ilja Braun. München: Goldmann, 2012. Vert. van: Ongenade. Amsterdam: Anthos, 2008.
Nederlands
20. Voskuil, J.J.. *Das Büro - Direktor Beerta* vert. Gerd Busse. München: C.H. Beck, 2012. Vert. van: Het bureau. Amsterdam: Van Oorschot, 1996-2000.
Nederlands
21. Wolkers, Jan. *Türkischer Honig* vert. Rosemarie Still. Berlin/Köln: Alexander, 2012. Vert. van: Turks fruit. Amsterdam: Meulenhoff, 1969.
Nederlands
22. Zwaan, Josha. *Parnassia* vert. Christiane Kuby - Herbert Post. Berlin: Bloomsbury, 2012. Vert. van: Parnassia. Amsterdam: Artemis, 2010.
Nederlands

2013

1. Abdolah, Kader. *Der König* vert. Christiane Kuby. Berlin: Ullstein, 2013. Vert. van: De koning. Breda: De Geus, 2011.
Nederlands
2. Appel, René. *Rache* vert. Bettina Stoll Translations. Münster: Spaß am Lesen, 2013. Vert. van: Tweestrijd. Amsterdam: Bert Bakker, 1998.
(Bewerkt door Mariannne Höhle)
Nederlands

3. Buwalda, Peter. *Bonita Avenue* vert. Gregor Seferens. Hamburg: Rowohlt, 2013. Vert. van: Bonita Avenue. Amsterdam: De Bezige Bij, 2010.
Nederlands
4. Dorrestein, Renate. *Stiefmuttertag* vert. Hanni Ehlers. München: Bertelsmann, 2013. Vert. van: De stiefmoeder. Amsterdam: Podium, 2011.
Nederlands
5. Enter, Stephan. *Im Griff* vert. Christiane Kuby. Berlin: Bloomsbury, 2013. Vert. van: Grip. Amsterdam: Van Oorscot, 2011.
Nederlands
6. Grünberg, Arnon. *Der jüdische Messias* vert. Rainer Kersten. Zürich: Diogenes, 2013. Vert. van: De joodse messias. Amsterdam: Vassallucci, 2004.
Nederlands
7. Habets, Leo. *Hades: Am größten aber ist die Liebe* vert. Andrea Perret. Badeweyer: 1-2-3-Z Verlag, 2013.
Geen Nederlandstalige uitgave.
Nederlands
8. Hart, Maarten 't. *Unter dem Deich* vert. Gregor Seferens. München: Piper, 2013. Vert. van: De steile helling. Amsterdam: De Arbeiderspers, 1988
Nederlands
9. Jagt, Marek van der. *Amour fou*. vert. Rainer Kersten. Zürich: Diogenes, 2013. Vert. van: De geschiedenis van mijn kaalheid. Breda: De Geus, 2000.
Nederlands
10. Kat, Otto de. *Eine Tochter in Berlin* vert. Andreas Ecke. Frankfurt,M.: Schöffling, 2013. Vert. van: Bericht uit Berlijn. Amsterdam: Van Oorscot, 2012.
Nederlands
11. Koch, Herman. *Odessa star* vert. Christiane Kuby. Köln: Kiepenheuer & Witsch, 2013. Vert. van: Odessa star. Amsterdam: Anthos, 2009.
12. Middelbeek, Mariëtte. *An jedem Tag aufs Neue* vert. Christiane Burkhardt. München: Heyne, 2013. Vert. van: Crash. Baarn: Marmer, 2011.
Nederlands
13. Moeyaert, Bart. *Graz* vert. Doris Mayer. Wien: Luftschacht-Verlag, 2013. Vert. van: Graz. Amsterdam: Querido, 2009.
Vlaams
14. Resandt, Willem. *Zwei Wahrheiten: Chroniken einer Binnenschifferfamilie* vert. Astrid Wilking. Frankfurt am Main: August-von-Goethe-Literaturverlag, 2013. Vert. van: Twee waarheden: Kronieken van een Binnenscheepvaartfamilie. El Jeir Uitgeverijen BV, 2011.
Nederlands
15. Resandt, Willem. *Gestohlenes Leben: über Sklaverei, Organhandel und WurmLöcher* vert. Astrid Wilking. Frankfurt am Main: August-von-Goethe-Literaturverlag, 2013. Vert. van: Gestolen levens: over slaverij, orgaanhandel en wormgaten. Brave New Books (Selfpublishing), 2013.
Nederlands
16. Reve, Gerard. *Die Abende* vert. Jürgen Hillner. Gifkendorf: Merlin, 2013. Vert. van: De avonden. Amsterdam: De Bezige Bij, 1947.

Herziene vertaling.
Nederlands

17. Rippen, Chris. *Der Anhalter* vert. Bettina Stoll Translations. Münster: Spaß am Lesen, 2013. Vert. van: *De lifter*. Amsterdam: Eenvoudig communiceren, 2008.
Nederlands
18. Ross, Tomas. *Der Schutzkeller* vert. Bettina Stoll Translations. Münster: Spaß am Lesen, 2013. Vert. van: *De schuilkelder*. Amsterdam: Eenvoudig communiceren, 2009.
Nederlands
19. Smet, Marian de. *Kein Empfang* vert. Andrea Kluitmann. Hildesheim: Gerstenberg, 2013. Vert. van: *Geen bereik*. Amsterdam: Moon, 2011.
Vlaams
20. Staal, Eva Maria. *Die Waffenhändlerin* vert. Ilja Braun. Zürich: Arche, 2013. Vert. van: *Probeer het mortuarium*. Amsterdam: Nieuw Amsterdam, 2007.
Nederlands
21. Verhulst, Dimitri. *Monolog einer Frau, die in die Gewohnheit verfiel, mit sich selbst zu reden* vert. Rainer Kersten. Bielefeld: Cavadonga, 2013. Vert. van: *Monoloog van iemand die het gewoon werd tegen zichzelf te praten*. Amsterdam: De Bijenkorf, 2011.
Vlaams
22. Vlugt, Simone van der. *Was Sie nicht weiß* vert. Eva Schweikart. München: Diana, 2013. Vert. van: *Aan niemand vertellen*. Amsterdam: Anthos, 2012.
Nederlands
23. Webeling, Pieter. *Das Lachen und der Tod* vert. Christiane Burkhardt. München: Karl Blessing, 2013. Vert. van: *De lach en de dood*. Amsterdam: Cossee, 2010.
Nederlands
24. Wilgen, Lidewij van. *Träume ernten: Eine Frau, ein altes Weingut und ein neues Leben* vert. Anja Lademacher. Köln: Bastei Lübbe, 2013. Vert. van: *Het domein*. Amsterdam: De Bezige Bij, 2011.
Nederlands
25. Winter, Leon de. *Ein gutes Herz* vert. Hanni Ehlers. Zürich: Diogenes, 2013. Vert. van: *VSV, of Daden van onbaatzuchtigheid*. Amsterdam: De Bezige Bij, 2012.
Nederlands

Opmerking bij de bibliografie:

- Arnon Grünberg is in Nederland bekend onder de naam Arnon Grunberg. Omdat het in deze scriptie om de vertalingen in het Duits gaat is er in het onderzoek alleen sprake van Arnon Grünberg, de Duitse auteursnaam.
- Onder ieder uitgave is te lezen, of de auteur Nederlands of Vlaams is. Als er twee schrijvers zijn, en deze allebei Nederlands of Vlaams zijn, is dit niet dubbel aangegeven. Als de herkomst verschilt, zoals bij Jac Toes en Thomas Hoeps, is dit eveneens aangegeven.

7.2. Tabel voor uitgeverijen

[illegible]

Legende voor de tabel voor uitgeverijen:

Nummer	Duitse uitgeverij	Nummer	Nederlandstalige uitgeverij
1	Agenda	1	Allmedia
2	Alexander	2	Ambo
3	Ammann	3	Anthos
4	Arche	4	Archipel
5	Aufbau Taschenbuch	5	Arena
6	Bastei Lübbe	6	Aristos
7	Berliner Taschbuchverlag	7	Artemis
8	Berlin Verlag	8	Atlas
9	Bertelsmann	9	Augustus
10	Bloomsbury Verlag	10	Babylon
11	Brunnen	11	Balans
12	BTB	12	Bert Bakker
13	C.H. Beck	13	Boekencentrum
14	Campus	14	Bruna
15	Carl Hanser	15	Conserve
16	Claassen	16	Contact
17	Covadonga	17	Cossee
18	Delius Klasing	18	CPNB
19	Deuticke	19	De Arbeiderspers
20	Deutsche Verlagsanstalt (DVA)	20	De Bezige Bij
21	Deutscher Taschbuch Verlag (dtv)	21	De Bijenkorf
22	Diana	22	De Boekerij
23	Diogenes	23	De Fontein
24	Dittrich	24	De Geus
25	Droemer	25	De Harmonie
26	Droemer-Knauer Verlagsgruppe	26	Eenvoudig communiceren
27	DuMont	27	Ellessy
28	Eichborn	28	Gianotten
29	Fischer Taschenbuch Verlag	29	Het Spektrum
30	Frankfurter Verlagsanstalt	30	Houtekiet
31	Gerstenberg	31	In de Knipscheer
32	Goldmann	32	Karakter
33	Grafit	33	Kok
34	Gustav Kiepenheuer Verlag	34	Kramat
36	Heyne	35	Lebowski
37	Insel	36	Leopold
38	Kabel	37	Luitingh-Sijthoff
39	Karl Blessing	38	Manteau
40	Kiepenheuer & Witsch	39	Marmer
41	Kindler	40	Mets & Schilt
42	Klett-Cotta	41	Meulenhoff
43	Knaur HC	42	Moon
44	Knaur Taschbuch	43	Mouria
45	Knaus	44	Mozaik
46	Krüger	45	Mynx

47 Kunstmann	46 Nieuw Amsterdam
48 List Taschebuch	47 Nijg & Van Ditmar
49 Luchterhand	48 Novapress
50 Manesse	49 Pandora
51 Männerschwarmskript	50 Pimento
52 Marebuch/Mare Verlag	51 Piramide
53 Maren Schürmann	52 Podium
54 Militzke	53 Prometheus
55 Mitteldeutscher Verlag	54 Querido
56 Moby Dick	55 Rothschild & Bach
57 Nagel & Kimche	56 Signature
58 Neukirchener Aussaat	57 Signatuur
59 Oncken	58 Sirene
60 Paul Zsolnay	59 Standaard
61 Pendo	60 The House of Books
62 Picus	61 Thomas Rap
63 Piper	62 Uitgeverij M.
64 Reclam	63 Van Dishoek
65 RM Buch und Medienvertrieb	64 Van Gennep
66 Rowohlt	66 Van Kampen
69 Scherz	67 Van Oorschot
70 Schirmer Graf	68 Vassalucci
71 Schneekluth	69 Veen
72 Schöffling & Co.	70 Vrijdag
73 Spaß am Lesen	72 El Jeir Uitgeverijen BV
74 Suhrkamp	73 Brave New Books
75 Tieger	
76 Tredition	
77 Tropen	
78 Ullstein	
79 Unionsverlag	
80 Verein zur Erforschung der Sozialen Bewegung in Wuppertal. e.V.	
81 Verlagshaus No8	
82 Vertaal & Verlaat	
83 Villa Concordia	
84 Wallstein	
85 Weissbook	
86 Weißensee	
87 Weltbild	
88 Wunderlich	
89 List	
90 Merlin	
91 August-von-Goethe-Literaturverlag	
92 Luftschacht-Verlag	

7.3. Overzicht van vertalingen van Andrea Kluitmann 2000 - 2013

1. *Peers Insel* von Harm de Jonge, Omnibus 2000
(*Het Peergeheim*, Von Goor 1994)
2. *Tohuwabohu* von Ivo van Oorshoven, Cera Bank 2000 (Kundengeschenk)
(*Alsjewieweetwiewas*, Davidsfonds/Infodok 2000)
3. *Vom Weinen kriegt man Durst* von Anke Kranendonk, Patmos 2000
(*Van huilen krijg je dorst*, Lemniscaat 1993)
4. *Königin für einen Tag*, von Koos Meinderts, Patmos 2000
(*Sprekend de koningin*, Zwijsen 1998)
5. *Birnbäume blühen weiß*, von Gerbrand Bakker, Patmos 2000 (voor kinderen)
(*Perenbomen bloeien wit*, Piramide 1999)
6. *Birnbäume blühen weiß*, von Gerbrand Bakker, Fischer Taschenbuch 2004 (voor volwassenen)
7. *Lehrer Frosch* von Paul von Loon, Fischer Schatzinsel 2001
(*Meester Kikker*, Zwijsen/Elzenga 1995)
8. *Herr Mütze fängt einen Fisch* von Koos Meinderts, Patmos 2001
(*Meneer Hoedjes vangt een vis*, Leopold 1999)
9. *Abenteuer in Cyberia* von Herman von Campenhout, Cera-Bank 2001
(*Avontuur in Cyberia*, Davidsfonds/Infodok 2001)
10. *Jan-Willem, die wilden Tiere und ich* von Daan Remerts de VriesCarlsen 2001
(*De ontdekkingsreiziger*, Leopold 1997)
11. *Herr Max und die Minimonster*, Patmos 2001
(*Meester Max en de minimonsters*, Leopold 1998)
12. *Jaromir und der Talisman*, Ueberreuter 2002
(*Talisman*, Elzinga 1999)
13. *Jaromir und die geheimnisvolle Höhle* von Tomas Ross, Ueberreuter 2002
(*De stem in de grot*, Elzinga 2000)
14. *Jaromir und das verborgene Tor* von Tomas Ross, Ueberreuter 2002
(*De geheime poort*, Elzinga 2001)
15. *Ninas Nase* von Karel Verleyen, Cera-Bank/Davidsfonds 2002
(*Nina's neusje*, Davidsfonds 2001, Kundengeschenk)
16. *Die Meerjungfrau in der Badewanne* von Koos Meinderts, Patmos 2002
(*Keizer en de verhalenvader*, Leopold 2002)
17. *Vom Weinen kriegt man Durst* von Anke Kranendonk, Omnibus 2003
(*Van huilen krijg je dorst*, Lemniscaat 1993)

18. *Teufelshände* von Heide Boonen, Patmos 2003
(*Duivelshanden*, Querido 2001)

19. *Die Skorpione von Kato Zagros* von Patrick Lagrou, Clavis/Cerabank 2003
(*De skorpioenen van Kato Zagros*, Clavis/Cerabank 2003)

20. *Eichhörnchenzeit oder der Zoo in Mamas Kopf* von Brigitte Minne, Patmos 2003
(*Het verhaal van mevrouw eekhoorn en alle andere dieren in Mama's hoofd*, Clavis 2001)

21. *RotGelbSchwarzWeiß* von Brigitte Minne/Carll Cneut, Patmos 2004
(*Roodgeelzwartwit*, De Eenhoorn 2001) **P**

22. *Yashas Vater* von Judith de Beer, Patmos 2004
(*Yasha's vader*, Lemniscaat 2001)

23. *Kleiner Drache* von Philippe Goossens und Thierry Robberecht, Sauerländer 2004
(*Boze draak*, Clavis 2003) **P**

24. *Ein Haus für Bruno* von Ingrid und Dieter Schubert, Sauerländer 2004
(*Gekke buren*, Lemniscaat 2003) **P**

25. *Schlaf schön, Rosalie!* von Brigitte Minne/An Candaele, Patmos 2005
(*Slaap lekker, Rosalie*, De Eenhoorn 2003) **P**

26. *Zweimal Leben* von Jolanda Horsten, Sauerländer 2005
(*Blom*, Prometheus 2002)

27. *Acht Tage mit Engel* von Tanneke Wigersma, Sauerländer 2005
(*Acht dagen met Engel*, Lemniscaat 2004)

28. *Normal war gestern* von Aleid Truijens, Nagel & Kimche 2005 (für Erwachsene)
(*Geen nacht zonder*, Cossee 2004 (Belletristik))

29. *Jahre ohne Amrar* von Joke van Leeuwen, Patmos 2006
(*Bezoekjaren*, Querido 1999)

30. *Wir retten Leben, sagt mein Vater* von Do van Ranst, Carlsen 2006
(*Mijn vader zegt dat wij levens redden*, Davidsfonds/Infodok 2004)

31. *Die Nordwindhexe* von Daan Remmerts-de Vries, Dressler 2006
(gemeinsam mit Verena Kiefer)
(*De noordenwindheks*, Querido 2004)

32. *Hase ist verliebt* von Pieter van Oudheusden & Kristien Aertssen, Sauerländer 2006
(*Een haas in maart*, De Eenhoorn 2006) **P**

33. *Rabenhaar* von Do van Ranst, Carlsen 2007
(*Ravenhaar*, Davidsfonds/Infodok 2005)

34. *Bärenkind und Affenbaby* von Ingrid & Dieter Schubert, Sauerländer 2008
(*Net mensen*, Lemniscaat 2006) **P**
35. *Lara & Rebecca* von Kathleen Vereecken, Dressler 2008
(*Lara & Rebecca. In de schaduw van het gele huis*, Querido 2006)
36. *Wer ist Libby Skibner?* von Daan Remmerts-de Vries, Dressler 2008
(*Wie is Libby Skibner*, Querido 2007)
37. *Morgen ist er weg* von Do van Ranst, Coppenrath 2008
(*Morgen is hij weg*, Davidsfonds/Infodok 2007)
38. *Wo ist Raffi!* von Anke de Vries/Charlotte Demantons, Patmos 2009
(*Raffi!*, Lemniscaat 2008) **P**
39. *Salzige Küsse* von Tine Bergen, Coppenrath 2009
(*Zilt: of hoe Anna Belle werd*, Clavis 2007)
40. *Ole Habichtmann* von Tanneke Wiegersma, Gerstenberg 2010
(*Ole durft*, Querido 2008)
41. *Mütter mit Messern sind gefährlich* von Do van Ranst, Carlsen 2010
(*Moeders zijn gevaarlijk met messen*, Davidsfonds/Infodok 2008)
42. *So war das!* von Daan Remmerts de Vries/Philip Hopman, Klett Kinderbuch 2010
(*Voordat jij er was*, Querido 2009) **P**
43. *An einem anderen Ort* von Brecht Evens, Reprodukt 2010
(*Ergens waar je niet wilt zijn*, Oogachtend 2009) **GN**
44. *Kafka für Afrikaner* von Judith Vanistendael, Reprodukt 2011
(*De maagd en de neger* (deel I en II), Oog en Blik/De Harmonie 2007 und 2009) **GN**
45. *Elefantensuppe* von Ingrid & Dieter Schubert, Sauerländer 2011
(*Olifantensoep*, Lemniscaat 2006) **P**
46. *Dummie, die Mumie außer Rand und Band* von Tosca Menten, Thienemann 2011
(*Dummie de Mummie en de gouden scarabee*, Van Goor 2009)
47. *Dummie, die Mumie und das fliegende Kamel* von Tosca Menten, Thienemann 2012
(*Dummie de mumie en de tombe van Achnetoet*, van Goor 2010)
48. *Verliebt – oder was?* von Daniëlle Bakhuis, Coppenrath 2012
(*Verliefd van twee kanten*, Ploegsma 2009)
49. *Herr Fredo und Flo* von Loes Hazelaar, Esslinger 2012
(*Hip en Pip*, Lannoo 2010)
50. *Finn trommelt los* von Leuntje Aarnoutse, Gerstenberg 2012
(*Wiek!*, Lemniscaat 2010)

51. *Kein Empfang* von Marian De Smet, Gerstenberg 2013 (voor volwassenen)
(*Geen bereik*, Moon 2011)
52. *Die Amateurs* von Brecht Evens, Reproduct 2013
(*De liefhebbers*, Oogachtend 2011) **GN**
53. *Mister Twister und das verflixte Klassenzimmer* von Mirjam Oldenhave, Coppenrath 2013
(Mees Kees. Een pittig klasje, Ploegsma 2006)
54. *Versteckt wie Anne Frank* von Marcel Prins & Henk Steenhuis, Ravensburger 2013
(*Ondergedoken als Anne Frank*, Querido 2011)
55. *Mister Twister steht Kopf* von Mirjam Oldenhave, Coppenrath 2013
(*Mees Kees op de kast*, Ploegsma 2007)

P = Prentenboek

GN = Grafic Novel